

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ROČNÍK CXIV

ARCHEOLÓGIA 30

BRATISLAVA 2020

**ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA
ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI**

**ROČNÍK / VOLUME CXIV
ARCHEOLÓGIA 30**

Recenzovaná publikácia / Peer-Reviewed publication
Vychádza raz ročne / Published once a year

Predseda redakčnej rady / Head of Editorial Board:

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)

Redakčná rada / Editorial Board:

Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc. (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Mgr. Radoslav Čambal, PhD., Bratislava (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)
PhDr. Beáta Egyházy-Jurovská (nezávislý bádateľ, Senec)
PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD. (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)
Mgr. David Parma, Ph.D. (Ústav archeologickej památkovej péče Brno, Brno)
Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc. (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prof. PhDr. Stanislav Stuchlík, CSc. (Slezská univerzita v Opavě, Opava)
Dr. Eric Vrba, (nezávislý bádateľ, Boston)

Zostavovateľ / Edited by: Mgr. Martin Hanuš, PhD. a PhDr. Vladimír Turčan

Grafický návrh / Graphic design: Mgr. Martin Hanuš, PhD.

Redakcia / Editorial office: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum,
Žižkova 12, P.O.Box 13, SK-810 06 Bratislava, archeologia.editor@snm.sk

Grafika / Graphic Layout: Erika Mészárosová

Preklad do cudzích jazykov / Translations: REELS, s. r. o., Stephanie Staffen a autori

Príspevky sú indexované a evidované v databáze Scopus (Elsevier) /
Articles are indexed and catalogued in the Scopus database (Elsevier)

Dátum vydania / Date of issue: máj 2020

Publikované príspevky a pokyny pre autorov sú dostupné na /
Published articles and guidelines for authors are available at: <http://archeologickemuzeum.sk>

Termín odovzdania príspevkov / Deadline for paper submission: 31.5.

Za znenie a obsah príspevkov zodpovedajú autori / Authors are responsible for their contributions

Vydavateľ a distribútor / Publisher and distributor:

Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, IČO 00164721

Tlač / Print: Ultraprint, Bratislava

Náklad / Numbers of the copies: 300 kusov

© Slovenské Národné Múzeum-Archeologické múzeum /
Slovak National Museum-Archaeological Museum 2020

ISBN 978 – 80 – 8060 – 492 – 9

ISSN 1336-6637

OBSAH / INHALT

ŠTÚDIE / STUDIEN

ZDENĚK FARKAŠ

- Eneolitická výšinná osada v Brezovej pod Bradlom a medená industria z okolia Prašníka ... 5
Die äneolithische Höhensiedlung aus Brezová pod Bradlom und Kupferindustrie
von der Umgebung von Prašník. 31

ZDENĚK FARKAŠ

- Ojedinelé nálezy medenej industrie z priesmyku pri Bukovej. 35
Einzelfunde von Kupferindustrie vom Bergpass bei Buková. 49

DAVID VÍCH

- Eneolitické měděné sekery z pomezí východních Čech a severozápadní Moravy 51
Äneolithische Kupferbeile von der Scheide Ostböhmens und Nordwestmährens 58

VLADIMÍR MITÁŠ – JÁN RAJTÁR – JÁN TIRPÁK

- Kovové dýky z Cífera a okolité osídlenie v stupňoch BA2 – BB1 61
Metal daggers from Cífer and the surrounding settlement in stages BA2 – BB1 79

JURAJ BARTÍK – TIBOR LIESKOVSKÝ

- Starý Plášť pri Plaveckom Mikuláši. K poznaniu hradísk z mladšej a neskorej
doby bronzovej v Malých Karpatoch. 81
Starý plášť near Plavecký Mikuláš. A paper on discovering hillforts from the later
and late Bronze Age in the Lesser Carpathians 111

JAKUB GODIŠ – JÁN HARUŠTIAK

- Pohrebisko mohylovej kultúry v Šamoríne, časti Šámot 119
Burial Ground of Tumulus culture in Šamorín-Šámot 161

ANITA KOZUBOVÁ – PAVEL FOJTÍK

- Das späthallstattzeitliche Siedlungsobjekt 511/2019 von Kralice na Hané (Bez. Prostějov)
in Mittelmähren. Ein Beitrag zur Drehscheibenkeramik der Verkerzug-Kultur. 167
Neskorohalštatský sídliskový objekt 511/2019 z Kralic na Hané (okres Prostějov)
na strednej Morave. Príspevok ku keramike vekerzugskej kultúry vyrobenej na kruhu ... 202

RADOSLAV ČAMBAL – ERIKA MAKAROVÁ

- Hallstatt hoards from the Molpír hill-fort in Smolenice. 205
Halštatské depoty z hradiska Molpír v Smoleniciach 225

RADOSLAV ČAMBAL

- Variant des spätlatènezeitlichen Gürtelhakens vom Typ Voigt A aus Buková
in den Kleinen Karpaten 231
Variant neskoroatlánskej opaskovej zápony typu Voigt A z Bukovej v Malých Karpatoch .. 243

PÉTER KOVÁCS – KLÁRA KUZMOVÁ

- Rímsky oltár s palimpsestom z Iže. 245
Römischer Altar mit Palimpsest aus Iža 250

IGOR BAZOVSKÝ – HANA MAJEROVÁ – DANA SZABOVÁ – DARINA ARENDT

- Zaumzeug mit Zügelketten aus Borinka, Kreis Malacky (SW Slowakei) 251
Zubadlo s reťazami z Borinky (JZ Slovensko) 271

KATARÍNA HLADÍKOVÁ	
New Finds of “longobard” Brooches from the Late Migration Period in Southern Záhorie Region	273
Nové nálezy „longobardských“ spôn z mladšej fázy sťahovania národov z južného Záhoria.	286
VLADIMÍR TURČAN	
Slovanské sídliskové objekty v Moste pri Bratislave	287
Slav Settlement sites in Most pri Bratislave	319
ALENA ŠEFČÁKOVÁ	
Archeozoologické nálezy zo slovanských objektov v Moste pri Bratislave (okr. Senec, 8. – 9. stor.)	321
Zooarchaeological Finds from Slav sites in Most pri Bratislave (Senec district, 8th – 9th centuries)	330
KAMIL ŠVAŇA – JÁN RÁKOŠ – PATRIK FEČO	
Nálezy z neskorostredovekého objektu na hrade Markušovce.	333
Finds from the Late Medieval pit at Castle Markušovce.	345
KOLOKVIUM – VLADIMÍR TURČAN	
Osemnásťte kolokvium k otázkam rímsko-germánskej archeológie	347
Achzehntes Kolloquium zu den Fragen der römisch-germanischen Archäologie	348
PAVOL JELÍNEK – GERHARD PASTIRČÁK – MICHAELA DÖRNHÖFEROVÁ – – RADOSLAV BEŇUŠ	
Germánsky hrob z Bratislavy-Záhorskej Bystrice	349
Germanisches Grab aus Bratislava-Záhorská Bystrica	357
ANDREJ SABOV	
Staršie nepublikované nálezy z doby rímskej z Trnavskej tabule	359
Ältere unpublizierte Funde aus der römischen Kaiserzeit von der Trnava Tafel.	384

RECENZIE / REZENSIONEN

P. JELÍNEK: JOZEF VLADÁR – EGON WIEDERMANN: The World behind the World. Intercultural Processes on the Prehistory of European Civilization. Peter Lang, Berlin 2020.	389
---	-----

POHREBISKO MOHYLOVEJ KULTÚRY V ŠAMORÍNE, ČASTI ŠÁMOT¹

JAKUB GODIŠ – JÁN HARUŠTIAK

Keywords: burial ground, western Slovakia, Tumulus culture, Middle Bronze Age, jewelry, costume

Abstract: In connection with the construction of the section of the R7 expressway (Dunajská Lužná - Holice), rescue archaeological research was carried out in 2016-2017 by the private company AA Terra Antiqua s.r.o. in Šamorín, part Šámot-Bučuháza. On the polyculture site 12 graves were identified which form part of the newly discovered burial ground of Middle-Danube Tumulus culture at Rye Island. Despite the fact that some of the graves were secondarily disturbed in the past, eventually destroyed by cultivation of the soil, and in others only anthropological material was exceptionally preserved, they generally contained unusual variety of bronze jewelry and other remarkable artifacts. One of the graves was surrounded by an open circular ditch, which means that mounds were built between the flat graves within the burial area.

V súvislosti s plánovanou výstavbou úseku rýchlostnej cesty R7 (Dunajská Lužná – Holice) bol v priebehu jesene 2016 súkromnou spoločnosťou AA TERRA ANTIQUA s. r. o.² realizovaný predstihový záchranný archeologický výskum v katastrálnom území mesta Šamorín, časti Šámot-Bučuháza (okr. Dunajská Streda)³ s následným dokončením prác v jarných mesiacoch roka 2017 (obr. 1: A). Lokalita je situovaná v extraviláne mesta, asi 400 metrov severne od miestnej časti Šámot⁴ v polohe Hruškový a bola skúmaná formou plošného odkryvu v úseku líniovej stavby trasy R7, ktorý mal rozmery približne 250 x 40 m (obr. 1: C, D). Výskumom bolo identifikovaných 526 archeologických objektov, z ktorých prevažnú časť tvorili kolové jamy rámcovo datované na základe nevýrazných nálezov keramiky do praveku. Polykultúrny habitus lokality dopĺňa vrcholnostredoveké osídlenie (13.–15. storočie) zastúpené niekoľkými zahĺbenými sídliskovými objektmi (obr. 2). Najdôležitejším prínosom

výskumu bolo zdokumentovanie 12 hrobov, ktoré tvoria časť novoobjavenej nekropoly stredodunajskej mohylovej kultúry na Žitnom ostrove.

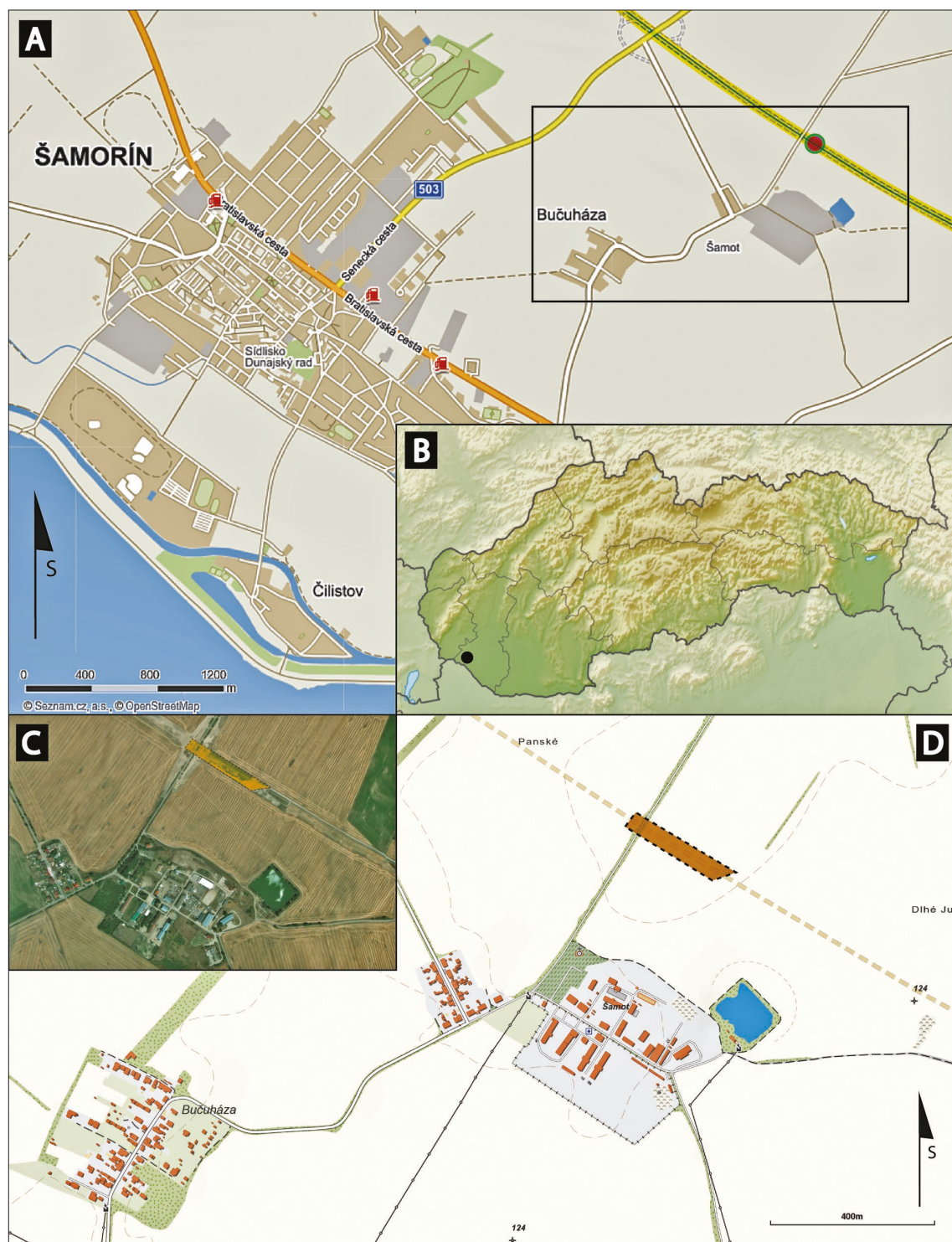
Na lokalite bolo zistených 10 inhumačných hrobov (obj. 82, 136, 222, 364, 365, 366, 392, 396, 419, 420), ktoré sa na povrchu vyznačovali typickými obdĺžnikovými pôdorysmi jám. Na birituálny charakter nekropoly poukazujú nálezy pravdepodobne 2 kremačných (?) hrobov (obj. 417, 418) porušených ešte počas predprípravného odhumusovania plochy (obr. 3). Najvýraznejší archeologický kontext predstavuje vymedzenie jedného z inhumačných hrobov (obj. 222) otvoreným kruhovým žľabom podkovovitého tvaru. Za účelom lepšej prehľadnosti a s ohľadom na potenciálne budúce výskumné aktivity na lokalite boli jednotlivé funerálne kontexty označené číslom spolu s rokom výskumu podľa toho, ako boli postupne objavované a dokumentované. Vyzdvihnutý antropologický materiál bol vo veľmi chatrnom a fragmentár-

¹ Predložený príspevok je upravenou časťou kapitoly dizertačnej práce J. Godiša s názvom „Karpatská mohylová kultúra v strednom Podunajsku“, ktorá bola obhájená v auguste 2019 na Katedre archeológie Filozofickej fakulty UKF v Nitre.

² Vedúcim archeologického výskumu bol Mgr. Ján Haruštiak (AA TERRA ANTIQUA s. r. o.), ktorému na tomto mieste úprimne ďakujem za poskytnutie nálezov a výskumnej dokumentácie.

³ Výskumná dokumentácia je evidovaná pod číslom 002/2017-AV-2/17.

⁴ Lokalita je v texte skráteno označovaná ako „Šamorín-Šámot“, resp. „Šámot“.

Obr. 1. Šamorín, časť Šámot – Hruškový. A, D - základná topografická mapa so zvýrazneným úsekom rýchlostnej cesty R7 a miestom výskumu v r. 2016-2017; B - situovanie lokality; C - satelitná snímka lokality z r. 2017 s vyznačenou plochou výskumu (zdroj: © GKÚ, Google Earth; upravil: J. Godiš).

Fig. 1. Šamorín, part Šámot – Hruškový. A, D - basic topographic map with a highlighted section of the R7 expressway and the place of excavation in 2016-2017; B - site location; C - satellite image of the site from 2017 with marked excavation area (source: © GKÚ, Google Earth; editing: J. Godiš).

Obr. 2. Šamorín, časť Šámot – Hruškový. Kolmá letecká snímka na celkovú odkrytú plochu výskumu v úseku rýchlostnej cesty R7 (foto: B. Chrvala; upravil: J. Godiš).

Fig. 2. Šamorín, part Šámot – Hruškový. Vertical aerial image of the total exposed area of excavation in the field of R7 expressway (photo: B. Chrvala; editing: J. Godiš).

nom stave, čo sa negatívne prejavilo aj na kvalite výsledkov jeho analýzy⁵.

OPIS NÁLEZOVÝCH KONTEXTOV

HROB 1/16 (objekt 417)⁶

Pohrebný rítus: kremačný (?)

Orientácia: -

Rozmery hrobovej jamy: -

Pôdorys objektu, v ktorom bol uložený kremačný hrob nebolo možné vysledovať vzhľadom na jeho plytké zahĺbenie v podorničnej vrstve, ktorá bola zničená výkopovým mechanizmom. Hrobový inventár sa nenašiel *in situ* a jeho pôvodná poloha bola dodatočne rekonštruovaná (tab. I: A).

1. Bronzová dýka s nevýrazným stredovým rebrom a s jemne zaobleným trapézovitým tylom s dvoma masívnymi nitmi s plochým ukončením. Dĺžka čepele 115 mm; šírka tyla 27 mm (tab. I: 1, 1a).
2. Bronzový liaty prelamovaný srdcovitý závesok so stredovou profilovanou priečkou. Výška 33 mm; šírka 32 mm (tab. I: 2, 2a).
3. Bronzová puklicová nášivka z tenkého plechu s dvoma postrannými otvormi. Ø 25-28 mm (tab. I: 3).

4. Fragменты keramickej nádoby (hrnca?) - bez možnosti spoľahlivej rekonštrukcie (tab. I: 4).

HROB 2/16 (objekt 418)

Pohrebný rítus: kremačný (?)

Orientácia: -

Rozmery hrobovej jamy: -

Pôdorys objektu nebolo možné vysledovať vzhľadom na jeho plytké zahĺbenie v podorničnej vrstve zničenej výkopovým mechanizmom. Hrobový inventár sa nenašiel *in situ* a jeho pôvodná poloha bola dodatočne rekonštruovaná tak ako v prípade hrobu 1/16 (tab. I: A).

1. Šálka s nízkym, kalichovite profilovaným, von vyhnutým hrdlom odsadeným od stlačenej spodnej časti. Výška 65 mm; Ø ústia 90 mm; Ø dna 34 mm (rekonštruovaná; tab. I: 5, 5a).

HROB 3/16 (objekt 82)

Pohrebný rítus: inhumačný (osteologické pozostatky sa nezachovali)

Orientácia: SZ-JV

Rozmery⁷ hrobovej jamy: 293 x 91 x 34 cm

Objekt nepravidelného obdĺžnikovitého pôdorysu so zaoblenými rohmi orientovaný v osi SZ-JV. Približne v centrálnej časti dna hrobovej jamy

⁵ Za antropologický posudok materiálu a konzultácie ďakujem Márii Putško, MA (Ústav súdneho lekárstva a medicínskych expertíz UN Martin, Jesseniova lekárska fakulta UK).

⁶ Objekty 417 a 418 boli autorom výskumu identifikované ako dva separátne kremačné hroby (Harušíak et al. 2017, 37, 38) a tak sú aj s rezervou uvádzané v predloženej príspevku.

⁷ Metrické údaje pri rozmeroch hrobových jám sú priamo vyňaté z výskumnej dokumentácie, i keď v prípade potenciálnych štatistických analýz by ich bolo vhodné nepatrne zaokrúhliť.

sa nachádzali dve bronzové puklicové nášivky. V južnej časti hrobu sa našli vo vzájomnej vzdialenosti približne 50 cm dve zlaté špirálky z dvojnásobne prehnutého drôtu (tab. II).

1. Zlaté náprstné (?) špirálky z dvojnásobne stočeného drôtu (2 ks). Výška 16-23 mm; Ø 21 mm (tab. II: 1-2a).
2. Bronzové puklicové nášivky z tenkého plechu s dvoma postrannými otvormi (2 ks; vo fragmentoch). Ø 23-25 mm (tab. II: 3, 4).

HROB 4/16 (objekt 136)

Pohrebný rítus: inhumačný (osteologické pozostatky sa nezachovali)

Orientácia: SZ-JV

Rozmery hrobovej jamy: 250 x 140 x 75 cm

Objekt nepravidelného oválneho podlhovastého pôdorysu orientovaného v smere SZ-JV. V juhovýchodnej časti bol porušený sekundárnym zásahom (obj. 360) identifikovaným autorom výskumu ako vykrádačská šachta (v osi SV-JZ). V hrobe sa našli len stopy po menšej keramickej nádobe vo veľmi poškodenom stave. Na úrovni dna tejto „šachty“ ležali roztrieštené fragmenty značne rozloženej lebky pôvodne pochovaného ľudského jedinca. Vo výplni objektu smerom k povrchu sa nachádzali časti bronzových puklicových nášiviek, špirálky a fragmenty kostí – články prstov (tab. II).

1. Džbánok (?) sivočiernej farby so stlačenou spodnou časťou a kalichovite rozšíreným hrdlom – bez možnosti spoľahlivej rekonštrukcie (tab. II: 8).
2. Bronzové puklicové nášivky s dvoma postrannými otvormi (2 ks; vo fragmentoch). Ø 22 mm (tab. II: 9, 10).
3. Bronzový špirálovite stočený drôt. Ø 17 mm (vo fragmentoch; tab. II: 7).

Objekt 360 („vykrádačská šachta“)⁸

1. Bronzové pásikové pozdĺžne rebrované otvorené prstene s preloženými koncami (2 ks). Ø 15-17 mm; šírka pásika 9 mm (tab. II: 5-6b).

HROB 5/16 (objekt 222)⁹

Pohrebný rítus: inhumačný ? (osteologické pozostatky sa nezachovali)

Orientácia: SZ-JV

Rozmery hrobovej jamy: 280 x 199 x 67 cm

Priemer kruhového žlabu: 646 cm (vonkajší)

Centrálny objekt - hrobová jama (obj. 222A) - mal pôdorys podlhovastého tvaru so zaoblenými rohmi orientovaný v smere SZ-JV. Na dne objektu sa nezachovali žiadne antropologické nálezy, i keď jeho tvar a rozmery indikujú, že išlo pôvodne o sekundárne otvorený inhumačný hrob. Hrobovú jamu obkolesoval otvorený kruhový žlab (obj. 222B) hlboký asi 80 cm a široký 100 cm s prerušením v juhovýchodnej časti. Vo výplni žlabu boli objavené fragmenty keramiky, bronzová špirálovitá ozdoba a tiež dva bronzové prstene so špirálovitým ukončením (tab. III; obr. 6).

1. Bronzové drôtené prstene s dvojitou špirálovitou ozdobou (2 ks; vo fragmentoch). Výška 21 mm; šírka 40 mm; Ø obruče 18 mm (tab. III: 1, 1a, 3, 4).
2. Bronzový špirálovite stočený drôt - náprstná špirálka (?). Výška 24 mm; šírka 20 mm (tab. III: 2).
3. Fragmenty keramickej nádoby – bez možnosti rekonštrukcie.

HROB 6/16 (objekt 364)

Pohrebný rítus: inhumačný

Orientácia: S-J

Antropologické určenie: ♀ žena (menší jedinec mužského pohlavia ♂ ?); 20+ rokov

Rozmery hrobovej jamy: 160 x 80 x 30 cm

Objekt mal nepravidelný obdĺžnikový pôdorys so zaoblenými stenami a bol presne orientovaný v smere S-J. Pochovaný ležal na ľavom boku v skrčenej polohe s hlavou v južnej časti hrobu, tvárou na západ a s rukami zloženými v tzv. spiaccej polohe. Zo skeletu sa vo fragmentárnom stave zachovala lebka, časť trupu, ako i horných a dol-

⁸ Nálezová situácia podľa autora výskumu naznačuje, že k porušeniu hrobu došlo v intervale niekoľkých rokov po pohrebe a zvyšky mŕtvoly boli zrejme sčasti vytiahnuté cez šachtu a tam zbavené priložených cenností.

⁹ Uvedený kontext je vo výskumnej dokumentácii označený ako „mohyla“ - objekt 222A a 222B (Harušíak et al. 2017, 39). V záujme jednotného pomenovania funerálnych objektov a k nim prislúchajúcich kontextov (hrobová jama a kruhový žlab) bola celá nálezová situácia označená v tomto príspevku ako hrob 5/16.

ných končatín. V mieste zápästí sa nachádzali¹⁰ dva bronzové drôtené náramky so špirálovitými koncami a na prste pod lebkou ležal drôtený prsteň. Pri hrudnej časti bola nájdená bronzová ihlica s hrotom smerom nadol a fragmenty bronzových pukličiek (tab. IV; obr. 8: C).

1. Bronzová ihlica s pečatidlovou hlaviceou s rytou výzdobou na zúženom krčiku a ihlou okrúhleho prierezu. Hlavica je vodorovne členená dvojicou okružných rýh v jej hornej a spodnej časti. Na ploche medzi nimi sú nepatrné stopy hustého zvislého ryhovania. Dĺžka 376 mm; Ø hlavice 17 mm (tab. IV: 5-5b).
2. Bronzové drôtené náramky s dvojitými špirálovitými stočenými koncami (2 ks). Výška 48 mm; šírka: 58 mm; Ø 38-52 mm (tab. IV: 6-7a).
3. Bronzový otvorený úzky pásikový prsteň (?) s preloženými koncami. Ø 8-11 mm; šírka 2 mm (tab. IV: 4, 4a).
4. Bronzový drôtený prsteň so špirálovitými koncami (vo fragmentoch). Ø špirálovitej ozdoby 15 mm (tab. IV: 1).
5. Bronzové puklicové nášivky z tenkého plechu s dvoma postrannými otvormi (2 ks). Ø 15 mm (tab. IV: 2, 3).
6. Bronzové drôtené špirálky z hrubej tyčinky plankonvexného prierezu (2 ks). Výška 17-18 mm; Ø 17-19 mm (tab. IV: 8-9a).

HROB 7/16 (objekt 365)

Pohrebný rítus: inhumačný (osteologické pozostatky sa nezachovali)

Orientácia: Z-V

Rozmery hrobovej jamy: 170 x 80 x 45 cm

Objekt nepravidelného obdĺžnikového pôdorysu so zaoblenými rohmi orientovaný v osi Z-V. Napriek okolnosti, že sa v ňom nenachádzali žiadne osteologické nálezy ani ďalšie artefakty, tak na jeho funerálny charakter odkazuje predovšetkým tvar, ako i lokalizácia v rámci zreteľnej koncentrácie hrobov 6/16 (obj. 364) a 8/16 (obj. 366) (tab. VIII).

Bez nálezov.

HROB 8/16

Pohrebný rítus: inhumačný (osteologické pozostatky sa nezachovali)

Orientácia: ZSZ-VJV

Rozmery hrobovej jamy: 232 x 111 x 29 cm

Objekt pravidelného obdĺžnikového pôdorysu so zaoblenými rohmi orientovaný v osi ZSZ-VJV. Napriek takmer úplnej absencii osteologického materiálu je možné kontext jednoznačne identifikovať ako inhumačný hrob, o čom svedčí nielen jeho tvar ale aj rozmiestnenie inventára (tab. V). Z takmer úplne stráveného skeletu sa zachovali len nevýrazné časti končatín, panvy a tiež drobné zlomky lebky nájdené v zásype objektu približne na úrovni zachytenia hrobovej jamy. Nálezová situácia dokladá fakt, že pochovaný jedinec bol uložený vo vystretej polohe na chrbte s hlavou vo východnej časti hrobu a pokrčenými nohami do pravej strany, pričom obidve ruky, ktoré mal zložené v driekovej časti, resp. na bruchu, sa vzájomne neprekryvali. V mieste hrudníka boli nájdené dve dlhé bronzové ihlice s hrotmi smerujúcimi ponad plec a tiež zložený náhrdelník. Jeho základ tvorili bronzové závesky, ktoré boli doplnené prevrútanými ulitami lastúrnikov a sklenenými kotúčovitými korálikmi. Všetky súčasti náhrdelníka boli vzájomne prepojené drôtenými špirálovitými trubičkami. Na zápästiach boli navlečené dva páry zdobených otvorených bronzových náramkov. Bližšie k dlaniam sa nachádzali masívnejšie liate exempláre so strechovitým prierezom, nad ktorými boli navlečené subtilnejšie náramky z okrúhlej tyčinky. Na úrovni panvy sa objavilo pásové zoskupenie bronzových polguľovitých plechových nášiviek usporiadaných v troch horizontálnych radoch, zatiaľ čo takmer všetky z nich smerovali vypuklou časťou ku dnu hrobovej jamy (tab. VIII: A). Na prstoch obidvoch dolných končatín sa našli špirálky vyhotovené z hrubšieho bronzového drôtu (tab. VIII: B). Vedľa nich bola uložená menšia keramická amfora na nôžke, pri ktorej bol nájdený okrajový fragment z misy a tiež mušľa *Cardium* s prevrútaným otvorom na zavesenie (tab. VIII: C).

¹⁰ Čísla uvedené pri pozícii predmetov v plánoch hrobových jám (6/16, 10/16, 11/17, 12/17) zodpovedajú číslovaniu inventára v textovom katalógu, a nie tomu, aké je uvedené pri artefaktoch v tabuľkách.

1. Amfora hnedožltej farby s valcovitým hrdlom a stlačenou spodnou časťou na prstenovej nôžke. Miesta nad a pod maximálnym vydutím sú symetricky po stranách opatrené hrotitými výčnelkami so šikmou perforáciou. Výška 100 mm; Ø ústia 70 mm; Ø dna 55 mm (tab. V: 3, 3a).
  2. Fragment okraja misy hnedosivej farby s dovnútra šikmo zrezaným ústím - bez možnosti spoľahlivej rekonštrukcie (tab. V: 1).
  3. Mušľa *Cardium* s perforovaným otvorom na zavesenie (tab. V: 2).
  4. Bronzová ihlica s klinovitou hlavicou a mierne zhrubnutým krčikom zdobeným zväzkami rytých horizontálnych línií. Dĺžka 455 mm; Ø hlavice 13 mm (tab. VI: 1-1b).
  5. Bronzová ihlica s klinovitou hlavicou s výzdobou zväzkami rytých horizontálnych línií na krčiku a pod hlavicou. Dĺžka 455 mm; Ø hlavice 13 mm (tab. VI: 4-4b).
  6. Bronzový liaty tyčinkovitý náramok plankonvexného prierezu so zaoblenými ovalenými koncami. Rytá výzdoba aplikovaná na dorzálnej strane pozostáva z hrotitých oválov s vonkajším puncovaním a priečnymi zväzkami línií. Výška 48 mm; šírka 60 mm; Ø 42-56 mm (tab. VI: 5-5b).
  7. Bronzový liaty tyčinkovitý náramok so splošteným trojuholníkovým prierezom a ovalenými koncami. Rytá výzdoba aplikovaná pozdĺžne po okrajoch na dorzálnej strane pozostáva z protilahlo umiestnených pásov trojitých paralelných poloblúkov. Výška 47 mm; šírka 58 mm; Ø 42-52 mm (tab. VI: 6-6b).
  8. Bronzový subtlý tyčinkovitý náramok kruhového prierezu s odseknutými koncami a zväzkami priečných zásekov na dorzálnej strane. Výška 52 mm; šírka 55 mm; Ø 44-48 mm (tab. VI: 7-7b).
  9. Bronzový masívny tyčinkovitý náramok kruhového prierezu s odseknutými koncami a zväzkami priečných zásekov na dorzálnej strane. Výška 47 mm; šírka 58 mm; Ø 42-50 mm (tab. VI: 8-8b).
  10. Bronzové liate prelamované srdcovité závesky viacerých variant (celkovo 33 ks) – uzatvorený závesok bez stredovej priečky (2 ks), s jednoduchou stredovou priečkou (14 ks), so stredovou priečkou v tvare obráteného písmena Y (9 ks), so stredovou profilovanou priečkou (7 ks), otvorený srdcovitý závesok so stredovým trňom (1 ks). Výška 30-42 mm; šírka 25-38 mm (tab. VII: 1-12).
  11. Schránky ulitníkov *Conidae* s vyvrtaným vertikálnym otvorom (3 ks; tab. VII: 17-19).
  12. Kotúčovité sklenené koráliky modrastej farby (4 ks; tab. VII: 13-16).
  13. Bronzové drôtené špirálovité súčasti náhrdelníka – *salta leoni* (42 ks vo fragmentoch; tab. VII: 3, 16, 17).
  14. Bronzové puklicové nášivky s dvoma postrannými otvormi (celkovo 47+2 ks). Niektoré exempláre nesú stopy po sekundárnej úprave – perforácia náhradného otvoru pre našitie. Ø 25-32 mm (tab. VII: 20-29).
  15. Bronzová drôtená špirálka z hrubej tyčinky plankonvexného prierezu (2 ks). Výška 17-24 mm; Ø 14-18 mm (tab. VI: 2a-3a).
- Detailnému opisu nálezovej situácie a komplexnému vyhodnoteniu inventára hrobu 8/16 (tab. V-VII; VIII: A-C) je venovaná samostatná štúdia (pozri *Godiš/Haruštiak 2020*, 53–76).
- HROB 9/16** (objekt 392)
Pohrebný rítus: inhumačný (osteologické pozostatky sa nezachovali)
Orientácia: SSZ-JJV
Rozmery hrovej jamy: 194 x 105 x 34 cm
 Objekt nepravidelného obdĺžnikového pôdorysu so zaoblenými rohmi orientovaný v osi SSZ-JJV (zachovaná hĺbka v podloží len 14 cm). Vzhľadom na tvar a orientáciu objektu, ako i fakt, že sa v jeho výplni našli fragmenty bronzových puklicových ozdôb možno oprávnene predpokladať, že išlo o ďalší inhumačný hrob, v ktorom sa nezachoval skelet zomrelého (tab. VIII).
1. Bronzové puklicové nášivky z tenkého plechu s dvoma postrannými otvormi (2 ks; vo fragmentoch). Ø 26 mm (tab. VIII: 1, 2).
- HROB 10/16** (objekt 396)
Pohrebný rítus: inhumačný
Orientácia: ZSZ-VJV
Antropologické určenie: ♂ muž; 25-30 rokov
Rozmery hrovej jamy: 225 x 96 x 51 cm

Objekt obdĺžnikového pôdorysu so zaoblenými rohmi orientovaný v osi ZSZ-VJV, ktorý bol v superpozícii so žlabom (obj. 395) súvisiacim pravdepodobne so stredovekým alebo novovekým osídlením lokality. Na dne objektu sa nachádzal skelet ľudského jedinca uloženého na ľavom boku s hlavou v jeho juhovýchodnej časti. Pochovaný mal mierne pokrčené dolné končatiny a ruky zložené pri hrudníku. Pod nimi pri rebrách ležal bronzový nôž. Na prste zrejme pravej ruky bol objavený bronzový prsteň. Z objektu pochádzajú aj atypické črepy tenkostennej keramickej nádoby (tab. X; obr. 9).

1. Bronzový plochý liaty nôž s troma pozdĺžnymi rebrami na rukoväti a hornej časti čepele. Dĺžka 129 mm; dĺžka čepele 78 mm; šírka rukoväte 16 mm (tab. X: 2, 2a).
2. Bronzový pásikový pozdĺžne rebrovaný otvorený prsteň s priečnymi zásekmi po okrajoch. Ø 20 mm, šírka pásika 8 mm (tab. X: 1-1b).
3. Atypické fragmenty tenkostennej keramickej nádoby.

HROB 11/17 (objekt 419)

Pohrebný rítus: inhumačný (osteologické pozostatky sa nezachovali)

Orientácia: Z-V

Rozmery hrovej jamy: 287 x 128 x 15 cm

Objekt pravidelného obdĺžnikového pôdorysu so zaoblenými rohmi orientovaný v smere Z-V. Napriek faktu, že skelet pochovaného jedinca bol celkom strávený, je možné predpokladať na základe polohy nálezov uloženie vo vystretej polohe na chrbte, s hlavou vo východnej časti objektu. V tejto časti hrovej jamy sa nachádzali dve bronzové ihlice a dva bronzové liate náramky, zatiaľ čo na opačnej strane v mieste dolných končatín ležala silno poškodená keramická nádoba. Neďaleko nej bol fragment bronzovej ihly, ktorý patrí k jednej z poškodených ihlíc nájdených v mieste hrudníka (tab. IX; obr. 8: A).

1. Amfora s valcovitým hrdlom nasadeným na stlačení, mierne podsadenú spodnú časť s dutou nôžkou. V mieste pliec sa nachádzajú dve postranné ušká s horizontálnym otvorom – rekonštruovaná. Výška 112 mm; Ø ústia 70 mm; Ø dna 62 mm (tab. IX: 3, 3a).

2. Bronzová ihlica s klinovite profilovanou hlavicou a zdobená zväzkami rytých línií na krčiku a pod hlavicou s ihlou okrúhleho prierezu. Dĺžka 225 mm; Ø hlavice 15 mm (tab. IX: 1-1a).
3. Bronzová ihlica s pečatidlovou hlavicou a výzdobou zväzkami rytých línií pod hlavicou a s ihlou okrúhleho prierezu. Steny hlavice sú v hornej a spodnej časti členené dvojicou horizontálnych okružných rýh. Najvyššie rebro na krčiku je po obvode zdobené zvislým presekávaním. Patrí k nej dislokovaný fragment ihly. Dĺžka 168 mm; Ø hlavice 13 mm; dĺžka fragmentu ihly 53 mm (tab. IX: 2-2b).
4. Bronzové liate tyčinkovité náramky so splošteným trojuholníkovým prierezom s useknutými koncami. Rytá výzdoba aplikovaná na dorzálnu stranu pozostáva z motívu presekávaných hrotitých oválov v kombinácii s priečnymi rytými zväzkami línií (2 ks). Výška 45 (47) mm; šírka 57 (60) mm; Ø 40-52 (41-55) mm (tab. IX: 4-5a, 4b-5b).

HROB 12/17 (objekt 420)

Pohrebný rítus: inhumačný

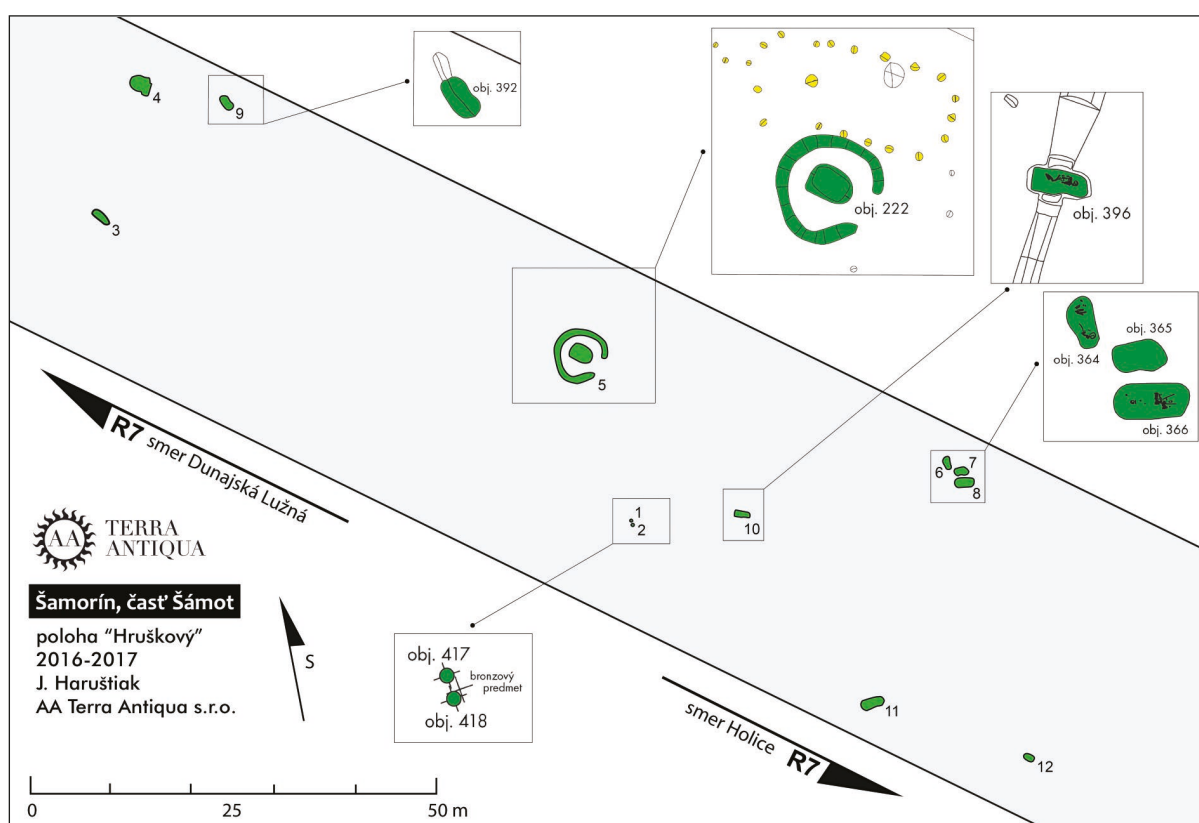
Orientácia: SZ-JV

Antropologické určenie: ♂ muž; 20-30 rokov

Rozmery hrovej jamy: 143 x 81 x 14 cm

Objekt pravidelného obdĺžnikového pôdorysu so zaoblenými rohmi orientovaný v smere SZ-JV. Na jeho dne ležal skelet na pravom boku v silno pokrčenej, tzv. embryonálnej polohe s hlavou v juhovýchodnej časti a s tvárou natočenou na severovýchod. Približne 15 cm za hrudnými stavcami sa nachádzal bronzový predmet v tvare otvoreného prstenca s plutvovitými ukončeniami (pinzeta?). Vo výplni objektu sa našli tiež fragmenty keramickej nádoby (tab. X; obr. 8: B).

1. Bronzová pinzeta (?) s rozšírenými plutvovitými čeľuštami a oblúkovite profilovaným lúčikom. Lúčik je v mieste nad čeľuštami nepatrne zdobený vodorovným zväzkom rytých línií. Výška 40 mm; Ø lúčika 18 mm; šírka čeľuste 20 mm (tab. X: 3-3d).
2. Fragmenty tenkostennej keramickej nádoby (hrnca?) – bez možnosti rekonštrukcie.

Obr. 3. Šamorín, časť Šámot – Hruškový. Výrez preskúmanej plochy s vyznačením hrobov mohylovej kultúry zo strednej doby bronzovej (autor: J. Godiš).

Fig. 3. Šamorín, part Šámot – Hruškový. Cut-out of the excavated area with the marking of the Middle Bronze Age Tumulus culture burials (author: J. Godiš).

Nálezy z povrchového zberu:

1. Fragment deformovaného bronzového artefaktu so stredovým zosilneným pozdĺžnym rebrom – čepeľ dýky (?). Dĺžka 26 mm; šírka 26-30 mm; Ø 1,5-3 mm (obr. 5: 1, 1a).
2. Fragment bronzového subtilného liateho srdcovitého závesku a zachovanou časťou stopky. Výška 22 mm; šírka 29 mm (obr. 5: 2).
3. Deformovaná bronzová puklicová nášivka z tenkého plechu s dvoma postrannými otvorami. Ø 23 mm (obr. 5: 3).

POHREBNÝ RÍTUS

Úprava hrobov

Dominantnú časť odkrytých kontextov tvoria hroby s obdĺžnikovým pôdorysom so zaoblený-

mi rohmi bez špeciálnej úpravy, do ktorých bolo vložené nespálené telo (obr. 4). Spomedzi desiatich hrobov sa však iba v štyroch prípadoch zachovali ľudské kostrové pozostatky, pričom i tie boli väčšinou vo veľmi strávenom stave (hroby 6/16, 8/16, 10/16, 12/17). Zvyšná časť inhumačných hrobov bola rozpoznaná len na základe charakteristického tvaru, rozmerov a orientácie objektu, ako i jeho situovania vo vzťahu k ďalším spoľahlivo identifikovaným hrobom. V prípade dvoch kremačných (?) hrobov 1/16 a 2/16 nebolo možné rozlíšiť ich jamy, nakoľko boli porušené pri počiatkovej skrývke ornice ťažkým mechanizmom. Podľa vzájomného situovania vo vzdialenosti asi 50 cm je vhodnejšie sa prikloniť skôr k možnosti, že išlo o jeden kontext (tab. I: A). Vo všeobecnosti mali hrobové jamy zachytenú veľ-

Obr. 4. Šamorín-Šátot (2016-2017). Prehľad funerálnych kontextov a ich základná charakteristika. Autor: J. Godiš (Pozn. prídavky, t.j. predmety, ktoré boli vložené do hrobu dodatočne, nie súčasťou odevu a kroja).

Fig. 4. Šamorín-Šátot. Overview of funeral contexts and their basic characteristics. Author: J. Godiš (Note: additions, i.e. items that had been placed in the grave additionally, not part of the garment and costume).

Hrob	Objekt	Orientácia	Rozmery [cm] (dĺžka/šírka/hĺbka)	Forma rítu	Antropologické určenie	Spôsob uloženia	Prídavky
1/16	417	-	-	kremácia (?)	-	-	dýka - keramika
2/16	418	-	-	kremácia (?)	-	-	keramika
3/16	82	SZ-JV	293 x 91 x 34	inhumácia	(absencia skeletu)	laterálny ľavý (?)	-
4/16	136	SZ-JV	250 x 140 x 75	inhumácia	(absencia skeletu)	-	keramika
5/16	222	SZ-JV	280 x 199 x 67	inhumácia	(absencia skeletu)	-	keramika
6/16	364	S-J	160 x 80 x 30	inhumácia	žena (?); 20+ rokov	laterálny pravý	-
7/16	365	Z-V	170 x 80 x 45	inhumácia	(absencia skeletu)	-	-
8/16	366	ZSZ-VJV	232 x 111 x 29	inhumácia	(fragmentárny stav kostí)	dorzálny	mušľa - keramika
9/16	392	SSZ-JJV	194 x 105 x 34	inhumácia	(absencia skeletu)	-	-
10/16	396	ZSZ-VJV	225 x 96 x 51	inhumácia	muž ; 25-30 rokov	laterálny ľavý	nôž - keramika
11/17	419	Z-V	287 x 128 x 15	inhumácia	(absencia skeletu)	dorzálny	keramika
12/17	420	SZ-JV	143 x 81 x 14	inhumácia	muž ; 20-30 rokov	laterálny pravý	keramika

mi malú hĺbku¹¹ pohybujúcu sa len v niekoľkých desiatkach centimetrov¹² od úrovne odhumusovanej plochy. Táto skutočnosť je nepochybne odzrkadlením intenzívnej kultivácie pôdy, ktorá v konečnom dôsledku nežiaduco skreslila celkovú nálezovú situáciu na lokalite¹³. V súvislosti s tým je potrebné vziať do úvahy možnosť, že relatívne rozptýlená distribúcia hrobov môže byť taktiež výsledkom recentnej hĺbkovej orby, pri ktorej došlo k deštrukcii ďalších plytšie zahĺbených hrobov, rozmiestnených na ploche medzi nimi. Tomu nasvedčujú sporadické nálezy fragmentárnych bronzových artefaktov získaných pri prieskume detektorom kovov (obr. 5). Pozornosť si zasluhuje nápadný zhluk hrobov v severovýchodnej časti skúmanej plochy (obr. 3; tab. V: A), ktorý poukazuje na potenciálnu existenciu viacerých podobných zoskupení v rámci pohrebného areálu.

Orientácia hrobových jám nie je jednotná a možno v jej rámci rozlíšiť dve základné skupiny s menšími odchýlkami. Prvú skupinu zastupujú

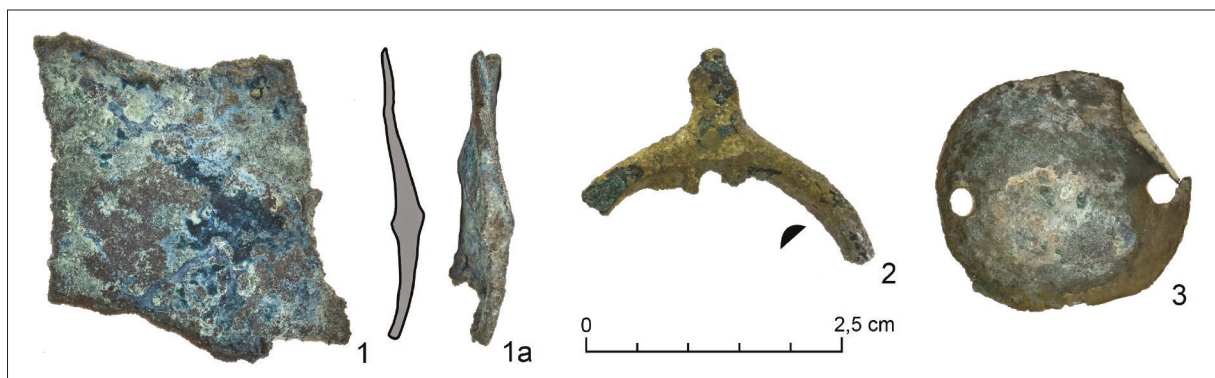
hroby orientované v smere SZ-JV (hroby 3/16, 4/16, 5/16, 9/16, 12/17), zatiaľ čo druhú charakterizuje inklinácia skôr k osi Z-V (hroby 7/16, 8/16, 10/16, 11/17). Jednou z najvýraznejších črt lokalít Šátot, ktorou sa odlišuje od nepatrného počtu skúmaných nekropol stredodunajskej mohylovej kultúry na západnom Slovensku je fakt, že ide o tzv. ploché pohrebisko. To znamená, že hroby boli vyhlbené do zeme, t. j. pod úroveň vtedajšieho terénu, a naopak neboli položené priamo na ňom, tak ako to máme dokumentované v neďalekej Dunajskej Lužnej (Pichlerová 1976, 17) či na lokalitách na východnom úpätí Malých Karpát v Smoleniciach a v Bukovej (Janšák 1959, 173, 174; Dušek 1980, 353, 354), kde sú i doklady ich následného prekrytia kamenno-hlinitým násypom. Vzhľadom na to, že hrobové jamy boli zachytené veľmi plytko nemožno vylúčiť, že pôvodne mohli niektoré z nich taktiež disponovať nadzemnou konštrukciou¹⁴, po ktorej sa do súčasnosti už nedochovali žiadne stopy. Z oblasti západného Slovenska stoja za zmienku ešte

¹¹ Výnimkou je hrob 10/16 s hĺbkou vyše 50 cm zistený pod žlabom neznámeho datovania.

¹² Ide predovšetkým o hroby 11/17 a 12/17 situované v juhovýchodnej časti skúmanej plochy.

¹³ Pred začatím výskumu bola na celej ploche odhumusovaná približne 40 cm mocná vrstva orníčnej pôdy, ktorej hrúbka sa líšila v závislosti od konfigurácie terénu (Haruštiak et al. 2017, 15).

¹⁴ V Smoleniciach boli evidované hrobové jamy priamo pod kamennými násypmi (Dušek 1980, 353).

Obr. 5. Šamorín-Šátot. Fragments bronzových artefaktov zo zberu na lokalite (foto: J. Godiš).

Fig. 5. Šamorín-Šátot. Stray finds of bronze artifacts from the site (photo: J. Godiš).

nepublikované výskumy v Kostolnej pri Dunaji a v Abraháme, kde sa údajne objavili zahĺbené hrobové jamy pod úrovňou terénu, rovnako ako je tomu v Šátote (Kolník 1980, 92; Oždáni 1980, 4–6). Ploché inhumačné hroby sledovanej archeologickej kultúry sa vyskytujú najmä v severnej časti Dolného Rakúska (Drasenhofen, Eibesthal, Lanzendorf, Stillfried, Maiersch, Peigarten; Wilvonseder 1937, 50, 52, Tabelle 3; Berg 1960, 43; Fischbauer 2007, 251, 252), ale v menšej miere aj na území Moravy (Stuchlík 1993, 276, 277). Najdôležitejší funerálny objekt na lokalite predstavuje z hľadiska jeho úpravy hrob 5/16, ktorý sa vyznačoval neobyčajne rozmernou jamou. Tá bola takmer dvojnásobne väčšia v porovnaní s ostatnými a zároveň ju ohraničoval kruhový žlab.

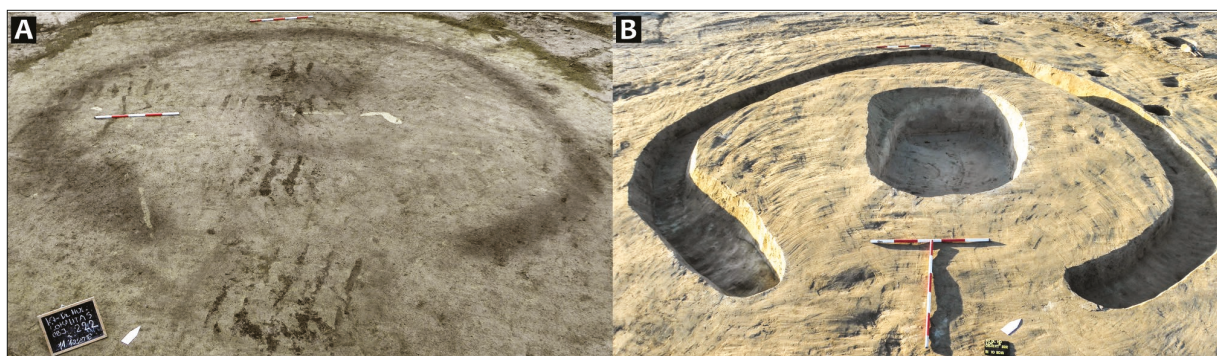
Kruhový žlab

Už spomenutý hrob 5/16 obkolesený kruhovým žlabom je situovaný v predpokladanej centrálnej časti pohrebiska a jeho špeciálna vonkajšia úprava vymedzuje svojim spôsobom separátny funerálny mikroareál. Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť, že spolu s nedávnym objavom kruho-

vého žlabu v Radvani nad Dunajom (Hüssen et al. 2018, 71–73, obr. 40) ide už o druhý takýto nález z územia juhozápadného Slovenska, ktorý sa od ostatných analogických objektov odlišuje markantným znakom. Žlab zo Šátota je totiž v juho-východnej časti intencionálne prerušený vo forme „vstupu“ rešpektujúceho orientáciu centrálneho hrobu (obr. 6: A, B). Koncentrické ohraničenie hrobovej jamy, či už jednoduchou priekopou alebo za použitia kameňa je výrazným fenoménom v pohrebnom rite kultúr strednej doby bronzovej v severnej časti Karpatskej kotliny a najmä v západne ležiacich regiónoch horného Podunajska. Špecifická dispozícia žlabu a hrobovej jamy častokrát indikuje existenciu pôvodného mohylového násypu, ktorý bol navrhnutý vo vnútornej časti ale vplyvom prírodných faktorov i neskoršej kultivácie pôdy došlo k jeho úplnej deštrukcii. Napriek tomu, že ide o všeobecne akceptovanú interpretačnú hypotézu¹⁵, tak niektorí bádatelia začínajú postupne od jej paušálneho aplikovania oprávnenne upúšťať¹⁶. Priame doklady takýchto hlinených násypov, avšak bez prítomnosti kruhových žlabov sa na našom území zistili napríklad pri výskume

¹⁵ Hĺbenie žlabov okolo hrobov môže v niektorých prípadoch predstavovať iba jednu, spravidla prvotnú fázu jeho vonkajšej úpravy, ako nám to ilustrujú prípady dokumentované detailnými stratigrafickými pozorovaniami z Bavorska či Dolného Rakúska. Exemplárnym dokladom je nález z lokality Böblingen v juhozápadnom Nemecku, kde boli pri okrajoch hrobu identifikované štyri kolové jamy – „dom mŕtvych“ – okolo ktorého bol vyhlbený otvorený kruhový žlab. Ten bol neskôr zasypán kameňmi na spôsob venca a po spálení drevenej nadzemnej hrobovej konštrukcie bola do jeho vnútorného priestoru navrhnutá zemina, čím sa napokon vybudovala finálna mohyla (Jockenhövel 1999, 341, Abb. 2: 13a, b). Analogickú sekvenciu vonkajšej úpravy hrobu evidujeme napríklad aj na pohrebisku v Pittene (hrob 153, Hampl et al. 1978, Taf. 64-67, 149-152).

¹⁶ A. Jockenhövel (1999, 351) upozorňuje na problematickosť nekritickeho interpretovania takejto nálezovej situácie, čo argumentuje pozorovaniami na viacerých pohrebiskách mohylovej kultúry v južnom Nemecku (Horbach, Böblingen, Mutterstadt, Appenwihl, Urmitz, Bösenburg). V niektorých prípadoch bolo podľa neho v teréne preukázateľne doložené, že nad miestom ohraničeným kruhovým žlabom nebol vybudovaný hlinený násyp v podobe mohyly.

Obr. 6. Šamorín-Šámot. Otvorený kruhový žlab obkolesujúci hrob 5/16 (objekt 222). A – po začistení plochy; B – po odkrytí centrálnej hrobovej jamy a žlabu (foto: J. Haruštiak; upravil: J. Godiš).

Fig. 6. Šamorín-Šámot. Open circular ditch surrounding the grave 5/16 (feature 222). A - after cleaning the area; B - after uncovering the central grave pit and ditch (photo: J. Haruštiak; editing: J. Godiš).

mohylníka v Bukovej (Točík 1978, 73, 75; Bobek 2016, 34–36, obr. 1), kde boli dokumentované mohutné nadzemné kamenné konštrukcie hrobov. Absenciu použitia kameňa pri úprave hrobov v Šámete možno zdôvodniť nedostupnosťou tejto suroviny, ktorá sa v nížinatom prostredí južného Slovenska prirodzene nevyskytuje¹⁷. Kruhová funerálna štruktúra viažuca sa k hrobu 5/16 dokladá popri už dávnejšie známych pohrebiskách v Jelšovciach (Bátora 2004, 243, 244, Abb. 2-5), vo Svätom Petri (Dušek 1969, 79, Abb. 18-21) a v Nových Zámkoch¹⁸ (Točík 1982, 25; Godiš 2019, 136, plán 17) kontinuitu tohto svojrázneho prvku pohrebneho rítu v pravekom vývoji na našom území od záveru staršej doby bronzovej až po pokročilé mohylové obdobie.

Vstupná časť otvorených kruhových žlabov je niekedy upravená na spôsob akejsi „brány“, pričom tento konštrukčný variant evidujeme hlavne v regióne Baden-Württemberska a tiež na hornom Porýní (Frankfurt am Main, Nieder-Saulheim). Prerušenie žlabu v juhovýchodnej časti nie je vô-

bec náhodné a má početné paralely na súvekých pohrebiskách, kde možno sledovať istú tendenciu k uvedenému smeru s menšími či väčšími odchýlkami v závislosti od konkrétnej lokality (Jockenhövel 1999, 350, Abb. 9). Keďže ide o jav vyskytujúci sa na rozsiahlom geografickom území od južného Nemecka až po stredné Maďarsko (obr. 7), vyvstáva tak legitímna otázka odhalenia jeho podstaty. Východiskom je predpoklad o relatívne zovšeobecnenej pohrebnej tradícii komunit stredoeurópskeho komplexu mohylových kultúr, ktorá mohla byť v tomto prípade formovaná aj prírodnými pozorovaniami. To priamo súvisí s problematikou paleoastronómie, a to predovšetkým s určitou pozíciou slnka¹⁹ na oblohe, ktoré malo v religióznej sfére európskych prehistorických komunit zvyčajne vždy principiálny význam (Jockenhövel 1999, 351).

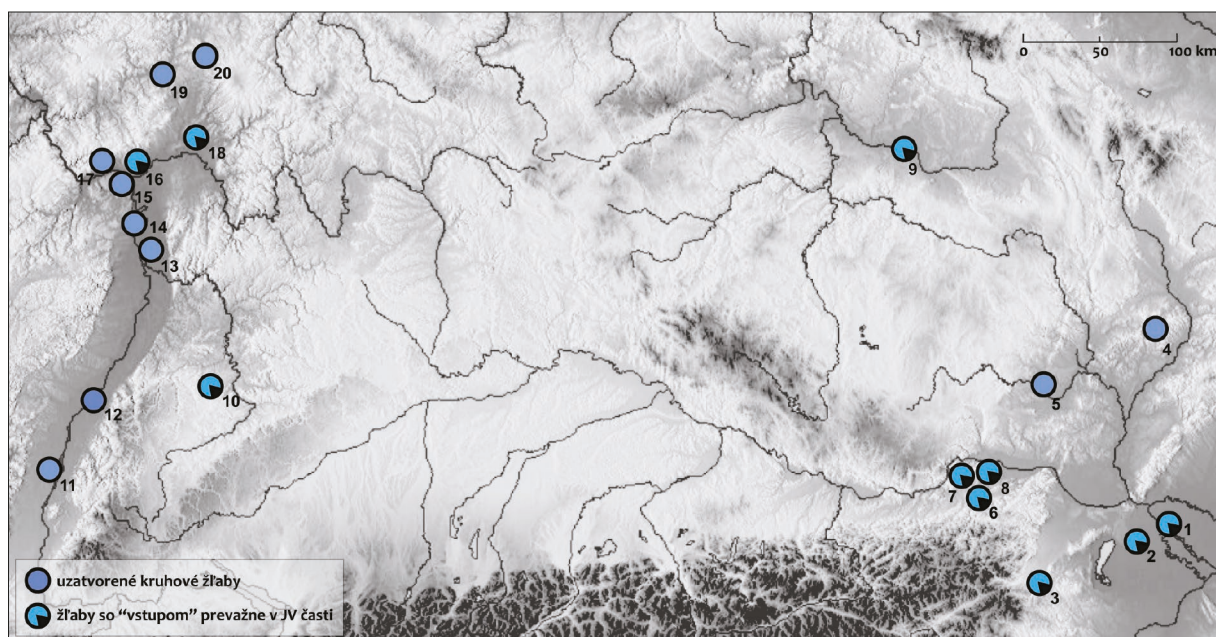
Vonkajší priemer kruhovej priekopy okolo hrobu 5/16 sa rovná približne 6,5 m, čím zodpovedá intervalu rozmerov známych analogických objektov²⁰ z rôznych pohrebísk strednej

¹⁷ M. Pichlerová (1976, 18) zvažuje na príklade pohrebiska v Dunajskej Lužnej potenciálne dovážanie kamenného materiálu až z úpätia Malých Karpát vzdialeného viac než 15 km od lokality.

¹⁸ Kruhová štruktúra údajne prislúchajúca k hrobu 1/55 z Nových Zámok – Bereku, ktorú v príspevku z roku 1982 spomína A. Točík je na rozdiel od predošlých uvedených lokalít v odbornej literatúre takmer neznáma. Význam celého kontextu spočíva v tom, že sa v ňom krížia typické prvky západnej mohylovej kultúry – nadštandardný rozmer mohyly, pohrebny rítus, ženský šperk západného pôvodu.

¹⁹ Slnko práve počas zimného slnovratu vychádza na juhovýchode (!) a zapadá na juhozápade (*Astronomické kalendárium* - <https://www.quark.sk/astronomicke-kalendarium-jun>, cit. 21. 9. 2020).

²⁰ Na tomto mieste chcem upozorniť na chybné informácie v príspevku A. Jockenhövela ohľadom veľkostí kruhových žlabov vo Svätom Petri (1999, 330, Abb. 8). Príčinou sú mylné údaje odčítané z plánov s nesprávnou mierkou v pôvodne publikovanom katalógu M. Duška (1969, Abb. 19-25).

Obr. 7. Hroby zo strednej doby bronzovej vymedzené kruhovými žľabmi na hornom Porýní a vo východnej časti horného Podunajska. 1 – Šamorín-Šámot; 2 – Neusiedl-Hutweide; 3 – Pitten; 4 – Čeložnice; 5 – Borotice; 6 – Unterradlberg; 7 – Getzersdorf; 8 – Frazhausen; 9 – Nymburk; 10 – Böblingen; 11 – Jechtingen; 12 – Appenwihr; 13 – Mutterstadt; 14 – Albsheim; 15 – Nieder-Saulheim; 16 – Wallertheim; 17 – Waldlaubersheim; 18 – Frankfurt am Mainz-Oberrad; 19 – Edelsberg-Kubach; 20 – Gießen (doplnené podľa Jockenhövel 1999, Abb. 6: Karte 2). Autor: J. Godiš

Fig. 7. Middle Bronze Age burials delimited by circular ditches in the Upper Rhine and in the eastern part of the Upper Danube Region. **Full circle** - enclosed ditches; **circle with cutout** - ditches with "entrance" mainly in the SE part. 1 – Šamorín-Šámot; 2 – Neusiedl-Hutweide; 3 – Pitten; 4 – Čeložnice; 5 – Borotice; 6 – Unterradlberg; 7 – Getzersdorf; 8 – Frazhausen; 9 – Nymburk; 10 – Böblingen; 11 – Jechtingen; 12 – Appenwihr; 13 – Mutterstadt; 14 – Albsheim; 15 – Nieder-Saulheim; 16 – Wallertheim; 17 – Waldlaubersheim; 18 – Frankfurt am Mainz-Oberrad; 19 – Edelsberg-Kubach; 20 – Gießen (updated after Jockenhövel 1999, Abb. 6: Karte 2). Author: J. Godiš

doby bronzovej v širšom regióne (pozri Jockenhövel 1999, 350, Abb. 8). Porovnateľnú veľkosť majú napríklad uzavreté koncentrické objekty vo Svätom Petri či na pohrebisku v Martine, ktoré sú datované do najstaršieho horizontu pochovania (Dušek 1969, 61, Abb. 21; Benkovská-Pivovarová 1972, 259, 262, Abb. 2, 3). Otvorené kruhové žľaby sa začínajú v nadalpskom priestore objavovať od počiatku strednej doby bronzovej a vôbec najstaršie sú doposiaľ dokumentované na pohrebisku v Pittene (Hampl et al. 1978, Taf. 66; Jockenhövel 1999, 350). O niečo včasnejšie sú podľa J. Bátoru (2004, 251, 252) plytké priekopy podkovovitého tvaru okolo hrobov na lokalitách Franzhausen a Unterradlberg v Dolnom Rakúsku (Neugebauer/Gattringer 1989, Abb. 16: 3; Neugebauer et al. 1991, Abb. 33: 2) či Königsbrunn (Schneider 1987, 88,

Abb. 59) a Untermeitingen (Krahe 1990, Abb. 37) v južnom Nemecku.

Z oblasti karpatskej mohylovej kultúry je dôležité uviesť nálezy analogických objektov z lokalít Jánoshida-Berek (Csányi 1980, 165, 3, 4. kép) a Kiskunfélegyháza-Pakán (Somogyvári 1992, 16, 1. kép) situovaných v maďarskom Alfölde. Tie v podstate zároveň aj vymedzujú východnú hranicu výskytu tohto fenoménu, ktorý neprekráča povodie Tisy (Jockenhövel 1999, Abb. 6; Bátoru 2004, Abb. 12). K nim možno v súčasnosti prirátať už zmienený kruhový žľab s rozmermi až 11,5 x 13 m a s prerušením v juhovýchodnej časti z Radvane nad Dunajom, ktorý bol zistený geofyzikálnou metódou a následne detailne skúmaný v roku 2013 (Hüssen et al. 2018, 71, obr. 40: A). Aktuálny stav výskumu neponúka univerzálnu odpoveď na otázku spojitosti medzi budova-

ním kruhových žlabov (eventuálne mohýl) okolo hrobov a identitou zomrelej osoby. Objavujú sa totižto indicie, že uvedený spôsob nadštandardnej úpravy hrobu mohol mať celkom odlišný význam v rôznych kultúrnych regiónoch. Každopádne, jedinec uložený do takéhoto hrobu bol v rámci funerálneho areálu zámerne segregovaný od zvyšku komunity, čo nabáda k úvahe, že mohol zastávať prominentnú úlohu v spoločnosti, ktorá súvisela buď so správnou funkciou alebo bola spätá skôr s kultom a náboženstvom (*Jockenhövel 1999, 352*). V prípade hrobu 5/16 v Šámote nie je možné načrtnutý problém úspešne riešiť, nakoľko centrálna hrobová jama bola intencionalne porušená neskorším zásahom. Zlomky bronzového drôteného šperku nájdené vo výplni prilahlého žlabu by okrem iného mohli svedčiť o tom, že hrob bol zrejme vykradnutý v relatívne krátkom čase po pohrebe, kedy ešte táto terénna depresia nebola dostatočne splavená okolitou zemínou.

Úprava tela

Sledovať prvky pohrebného rítu spojené s úpravou tela je v prípade pohrebiska v Šámote možné iba v obmedzenej miere. To najskôr súvisí s pôdnymi podmienkami, ktoré v inhumačných hroboch spôsobili značné alebo dokonca až úplné strávenie ľudských ostatkov a tiež čiastočné poškodenie inventára²¹. V súvisi s predpokladanými žiarovými hrobmi je potrebné podotknúť, že v keramických nádobách a ani v ich blízkom okolí neboli evidované žiadne stopy popola či kremačných zvyškov. Spôsoby uloženia tiel pochovaných sú rôznorodé a vo viacerých prípadoch ich bolo možné odvodiť iba od intaktnej polohy kovových súčastí odevu nájdených v hrobe, prípadne od odlišného sfarbenia častí dna objektu. V troch prípadoch bolo zaznamenané uloženie zomrelého na boku²², pričom v ňom nebaďať striktnú väzbu na pohlavie

pochovaného. Tu treba pripomenúť, že pozorovania na iných viac-menej súdobých pohrebiskách v našom regióne dokazujú pozvoľné vytrácanie sa rodovo determinovaného spôsobu uloženia mŕtveho od počiatku strednej doby bronzovej (*Furmánek et al. 1999, 167, 169*). Pozícia horných končatín v hroboch 6/16 (obr. 8: C) a 10/16 dokladá zloženie rúk pri hlave alebo aj pod hlavou v tzv. spiacej polohe²³.

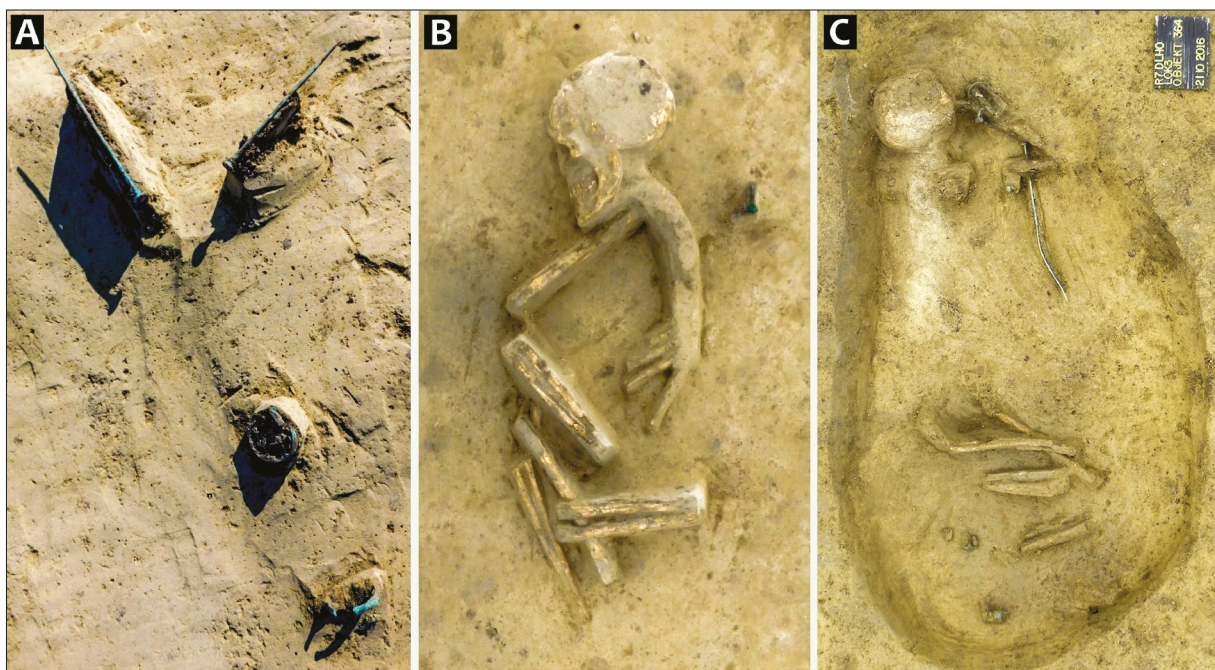
Nevšednou je situácia v hrobe 12/17, kde bol uložený výrazne skrčený jedinec na pravom boku v tzv. embryonálnej polohe, ktorá môže odrážať deviantný spôsob pochovávania. Pozornosť si zasluhuje najmä poloha bronzového artefaktu v odbornej literatúre tradične interpretovaného ako pinzeta, ktorý bol nájdený pri vonkajšej strane spodných krčných stavcov (obr. 8: B). Jeho nálezový kontext nabáda k pomerne vierohodnej úvahe, že v tomto konkrétnom prípade súvisel skôr s úpravou vlasov. Keďže ide o soliterný hrobový nález s detailne dokumentovanou pozíciou, ktorá je dozaista len nepatrne pozmenená postdepozíčnými procesmi, tak je na mieste zvážiť širšie možnosti jeho využitia, a to aj mimo rámec toaletného predmetu. Druhá skupina inhumačných hrobov je špecifická dorzálnym uložením zomrelého. Tu je potrebné zdôrazniť, že v hrobe 11/17 (obr. 8: A) sa prakticky nezachovali žiadne antropologické pozostatky a situácia nebola ani v prípade hrobu 8/16 oveľa priaznivejšia. Uloženie nespáleného tela na chrbte je odvodené výhradne²⁴ z relatívne nedotknutej pozície kovového šperku, ktorý v obidvoch prípadoch svedčí o zložení rúk pod hrudou a na bruchu. Dobré východisko pre identifikovanie pôvodnej polohy tela ponúkla pozícia bronzových ozdôb chodidiel, keramického milodaru, ako i nepatrných stôp po odlišnej štruktúre sedimentu v niektorých častiach dna v hrobe 8/16, kde bol jedinec ulože-

²¹ Príčinu vysokej miery strávenia ľudských ostatkov pravdepodobne nemožno hľadať v zložení pôdy, ktorej pH sa pohybovalo okolo 8 (mierne zásadité), čo by nemalo mať zásadný vplyv na poškodzovanie kostí (*Putško 2018*).

²² Pravdepodobne k nim patrí aj hrob 3/16, v ktorom sa nezachovali žiadne stopy po skelete.

²³ Pri čistení lebky jedinca z hrobu 10/16 bolo pod sánkou nájdených niekoľko článkov prstov – palca a ukazováka neurčiteľnej strany, čo naznačuje, že zomrelý mal ruku položenú pod sánkou. Na poslednom, distálnom článku palca bolo viditeľné veľmi slabé zafarbenie od bronz. To možno vysvetliť prítomnosťou prsteňa, ktorý sa tým pádom nachádzal na prvom článku palca (*Putško 2018*).

²⁴ Na zreteľ boli vzaté aj analogické spôsoby uloženia tela z iných dokumentovaných hrobov mohylovej kultúry.

Obr. 8. Šamorín-Šámot. A – kovový šperk zachovaný in situ v hrobe 11/17 (objekt 419) bez antropologických ostatkov; B – skelet vo výrazne skrčenej polohe v hrobe 12/17 (objekt 420); C – skelet v tzv. spiacej polohe v hrobe 6/16 (objekt 364). Foto: R. Iván, R. Ferencová; upravil: J. Godiš

Fig. 8. Šamorín-Šámot. A – metal jewellery preserved in situ in the grave 11/17 (feature 419) without anthropological remains; B – skeleton in a significantly crouched position in grave 12/17 (feature 420); C – skeleton in the so-called sleeping position in grave 6/16 (feature 364). Photo: R. Iván, R. Ferencová; editing: J. Godiš

ný na chrbte (zrejme s miernym natočením do strany) a jeho kolená boli pokrčené do ľavého boku (tab. V; Godiš/Haruštiak 2020, 54, obr. 1). Pri podrobnejšom zhodnotení pozície nálezov v spomínanom hrobe 11/17 je možné s rezervou predpokladať, že aj v tomto prípade bolo telo uložené podobným spôsobom. Všeobecne je teda možno konštatovať, že vo všetkých skúmaných hroboch je zjavné úmyselné uloženie tela takým spôsobom, aby sa hlava jedinca nachádzala vždy vo východnej, resp. v juhovýchodnej časti jamy.

Súčasť kroja a hrobové prídavky

Relatívne nízky počet odkrytých hrobov „kompenzuje“ nezvyčajne bohatý výskyt sprievodného inventára, v ktorom majú neočakávane majoritné zastúpenie bronzové artefakty. Tento stav prame-

ní v kolorite ženských krojov mohylovej kultúry nezriedka pozostávajúcich zo setov bronzových šperkov a ďalších kovových dekoračných aplikácií odevu (hrob 8/16). S ohľadom na výskyt bronzových ihlíc je dôležité podotknúť, že spomedzi 10 inhumačných hrobov boli zastúpené iba v troch prípadoch, čo vystupuje ako nezvyklá okolnosť, keďže ide o funkčný šperk bežne sa objavujúci na iných pohrebiskách „západnej“ mohylovej kultúry. Tento fakt azda reflektuje to, že jedinci boli do hrobu vkladani v takom odevu, ktorý si jednoducho nevyžadoval zopnutie kovovou ihlicou. Do úvahy treba vziať i možnosť sekundárneho otvorenia hrobov, pri ktorom boli tieto artefakty odňaté alebo eventuálne mohol byť ich inventár porušený pri neskorších sídelných aktivitách na lokalite²⁵. To by vysvetľovalo existenciu niektorých objektov určených ako hroby ale bez prítomnosti nálezov.

²⁵ Existenciu sídliska na skúmanej ploche dokladajú pôdorysy dlhých objektov kolovej konštrukcie. Žiaľ, absencia relevantnej superpozície znemožňuje určiť ich relatívno-chronologické postavenie voči tu riešenému pohrebisku.

V hrobách 8/16 a 11/17, kde boli zomrelí uložení na chrbte sa vyskytli dvojice ihlíc zopnuté od hrudníka smerom k ramenám, čo znamená, že hroty ihlíc smerovali ponad plecía (obr. 8: A; tab. V, IX; *Godiš/Haruštiak 2020*, obr. 2). Párový spôsob nosenia spínadiel je v prostredí stredoeurópskej mohylovej kultúry špecifikom spätým takmer výhradne so ženskou populáciou (*Wiegel 1994; Jiráň 2008*, 124, 125). Daný jav evidujeme i v oblasti Karpatskej kotliny na viacerých lokalitách zo strednej doby bronzovej, kde došlo k infiltrácii tohto svojrázneho prvku „spôsobu odievania“ zo západu, a ktorého odzrkadlenie vieme archeologicky postihnúť práve vo funerálnom ríte. Na druhej strane, výskyt osamotenej ihlice v hrobe sa v sledovanom období zvykne oprávnene spájať skôr s mužským krojom (*Wiegel 1996; Innerhofer 2000*, 139). To môže byť prípad hrobu 6/16, kde bol uložený jedinec v skrčenej polohe na ľavom boku s jednou ihlicou zopnutou opozitným smerom, t. j. od pliec smerom k hrudníku, čo iste súvisí s odlišným typom odevu (obr. 8: C).

Ozdoby prstov rúk sú na lokalite zastúpené v hrobách 4/16 a 10/16 pásikovými pozdĺžne rebrovanými prsteňmi (tab. II: 5, 6; X: 1), a dopĺňajú ich klasické drôtené exempláre so špirálovite stočenými koncami (tab. III: 1; IV: 1) dokumentované v hrobách 5/16 a 6/16. Ďalej sú to bronzové náramky troch rôznych typov navlečené na zápästiach v párovom zložení a s rovnakou výzdobou nájdené v hrobách 6/16, 8/16 a 11/17 (tab. IV: 6, 7; VI: 5-8; IX: 4, 5). Zvláštnou výnimkou je už akcentovaný hrob 8/16 obsahujúci dva páry náramkov reprezentované dvoma odlišnými typmi a štyrmi variantmi, ktorých ornamentika netvorí homogénny celok (tab. VI: 5-6b; *Godiš/Haruštiak 2020*, 60, 61). V prípade hrobov 6/16 a 8/16 boli zistené tiež ozdoby dolných končatín, kde sa na obidvoch chodidlách vyskytol bronzový náprstník z hrubého, špirálovite stočeného drôtu (tab. IV: 8, 9; VI: 2, 3).

Do viacerých hrobov boli vložené milodary v podobe hlinených nádob slúžiace ako schránky na potravu určenú na cestu v posmrtnom

živote. Stopy po prítomnosti keramiky sa údajne našli až v 8 hrobách, ale z tohto počtu bolo možné aj napriek zvýšenému úsiliu vierohodne rekonštruovať iba tri nádoby z troch rôznych kontextov (hrob 2/16, 8/16, 11/17; tab. I: 5, 5a; V: 3, 3a; IX: 3, 3a). K torzovitému stavu ich zachovania mohla prispieť nižšia kvalita výpalu azda v kombinácii s prípadnými, bližšie nešpecifikovanými postdepozíčnými procesmi. V hrobách, kde ležali zomrelí na chrbte je evidované uloženie nádoby k ich chodidlám, resp. k dolným končatinám. Charakter silno poškodených atypických fragmentov keramiky vyzdvihnutých z ostatných hrobov napovedá, že do nich bola vložená zrejme vždy iba jedna nádoba²⁶. Výskyt osamoteného črepu okraja misy z hrobu 8/16 v blízkosti amforky na nôžke a pri nej položenej mušle *Cardium* (tab. VIII: C) môže však napovedať aj o prítomnosti viacerých keramických prídavkov. Spomedzi ostatných artefaktov (vynímajúc kovové súčasti odevu a kroja) je treba interpretovať ako prídavky, resp. milodary nález bronzovej dýky z hrobu 1/16, noža v hrobe 10/16 a pravdepodobne i „pinzety“ v hrobe 12/17.

ANALÝZA HROBOVÉHO INVENTÁRA

Ihlice

Päť exemplárov typologicky príbuzných ihlíc z hrobov 6/16, 8/16, 11/17 sa v literatúre všeobecne priraduje k skupine spínadiel s pečatidlivitou, resp. klincovitou hlavicou, ktoré najnovšie F. Innerhofer (2000, 137) spoločne klasifikuje k širokej skupine ihlíc s doštičkovitou hlavicou (nem. *Plattenkopfnadeln*). Tie predstavujú charakteristickú zložku funkčného kovového šperku v rozľahlej oblasti stredoeurópskych mohylových kultúr (*Říhový 1979*, 62; *Benkovsky-Pivovarová 1982*, 45). V ich datovaní je možno badať všeobecnú zhodu medzi viacerými bádatelmi, kde sa včasné klincovite profilované typy hlavic objavujú už pravdepodobne v závere stupňa BB a pokračujú vo vyvinutých pečatidlových formách do

²⁶ Rekonštruovať pôvodné umiestnenie keramických nádob v hrobovej jame v prípadoch, kde sa zachovali iba atypické črepy, nebolo možné, pretože nie sú k dispozícii presné informácie k ich nálezovej pozícii.

stupňa BC (*Furmánek 1973*, 112; *Říhovský 1979*, 61; *Innerhofer 2000*, 141).

V hrobách 8/16 a 11/7 bol zastúpený variant s nízkou klincovitou hlavicou, pod ňou zdobený dvoma zväzkami okružných rýh a rovnako aj na křčiku (tab. VI: 1-1b, 4-4b; IX: 1-1b). Distribučné mapy dokladajú ich široký priestorový rozptyl, a to od územia Bavorska až po Karpatiskú kotlinu, pričom ich výrazná koncentrácia je zjavná najmä v západnej časti horného Podunajska (pozri *Innerhofer 2000*, 137–142, Karte 41). Z dostupných pozorovaní je očividná ich obľúbenosť medzi oboma pohlaviami, s menšou prevahou ženských hrobov, ktoré sú v archeologickom prameni bez antropologickej analýzy častokrát identifikované len na základe párového spôsobu nosenia (*Wiegel 1996*, 97; *Innerhofer 2000*, 139; *Jiráň 2008*, 124, 125). Do istej miery sú použiteľným, chronologicky citlivým atribútom variabilné spôsoby vyhotovenia hlavice a rytej ornamentiky, ale smerodajné sú predovšetkým rozmery ihly (*Innerhofer 2000*, 141). Zatiaľ čo ihla z hrobu 11/17 má štandardný rozmer (22,5 cm), tak naopak mimoriadna dĺžka páru ihlíc v hrobe 8/16 presahujúca 40 cm sa ukazuje ako rozhodujúci znak pre hroby žien a súčasne utvrdzuje exkluzívnosť honosného kroja pochovanej (*Innerhofer 2000*, 202).

Druhý variant prezentuje exemplár s profilovanou pečatidlovou hlavicou z hrobu 6/16, ktorá je horizontálne členená obvodovou ryhou v jej hornej a spodnej časti (tab. IV: 5-5b). Na stenách hlavice sú slabo viditeľné stopy (azda vplyvom opotrebovania) zvislého ryhovania, ktorý pripomína motív tzv. ozubeného kolieska. Tesne pod hlavicou, ako aj v mieste křčika nesie tri skupiny vodorovných okružných hlbokých rytých línií. Zo stredného zväzku piatich rýh vychádzajú po obidvoch stranách zvislé, nahusto presekávané línie. Diagnostickým znakom tejto ihlice je na rozdiel od ostatných kusov žliabkovité zúženie křčika, ktoré slúžilo na pevnejšiu fixáciu k odevu a znižovalo riziko jej

neželaného vyvlečenia. Analogické spínadlá sa koncentrujú hlavne v oblasti dnešných Čiech, južnej Moravy a v Dolnom Rakúsku (pozri *Innerhofer 2000*, 143–145, 378, Karte 42, Fundliste 42 - P1), zatiaľ čo v nižšej miere sú evidované aj v oblasti mohylových kultúr na Slovensku²⁷. Ihlice s pečatidlovou hlavicou nosili v rámci kroja strednej doby bronzovej muži aj ženy, i keď nálezová situácia častokrát poukazuje na ich spojitosť skôr so ženskými hrobmi (*Innerhofer 2000*, 143). V prípade hrobu zo Šámota je možné sa naopak prikloniť skôr k mužskému jedincovi, čo okrem iného podporuje prítomnosť iba jedného kusu tohto spínadla²⁸. Časový výskyt uvedeného variantu ihlíc sa viaže na stredný a mladší úsek mohylového obdobia a s takýmto datovaním súhlasí aj výzdobný motív na křčiku (*Innerhofer 2000*, 283, 285, Abb. 15). V súvisi s tým je nutné uviesť, že nález z hrobu 6/16 má špecifika, akými je jemný rytý ornament, zvislé ryhovanie hlavice, dlhšia ihla (37,5 cm) ale aj absencia zosilneného křčika, ktoré F. Innerhofer (2000, 144) považuje za charakteristické skôr pre mladšie exempláre ich typologického vývoja. Argumentom zmieneného bádateľa je fakt, že sa tieto tvary neraz vyskytujú v hrobových celkoch spolu s pásikovými náramkami s dvojitémi špirálovite stočnými koncami (pozri Milínov - mohyla 5; *Čujanová-Jílková 1970*, Taf. 48), ktoré sa rovnako (aj keď v drôtenom vyhotovení) objavili v hrobe 6/16 v Šámote.

Posledným je prechodný variant k ihliciam s lievikovite profilovanou hlavicou nájdený v hrobe 11/17 (tab. IX: 2-2b), ktorá je totožne členená dvojicou horizontálnych rýh ako zmienený kus v hrobe 6/16. Doštičkovitá hlavica je po okrajoch hornej časti valcovite zosilnená, čo vytvára v strede priehlbínu, ktorá mohla byť podľa niektorých bádateľov opatrená farebnou (?) výplňou z organickej hmoty (*Čujanová-Jílková 1992*, Abb. 6: 18a; *Jiráň 2008*, 115). Pod hlavicou sa nachádza zväzok hlbších vodorovných

²⁷ Smolenice – hrob 13, mohyla 6 (*Dušek 1980*, 369, tab. II: 11); Ivanka pri Dunaji (*Novotná 1980a*, Taf. 20: 450).

²⁸ To adekvátne podporuje charakter inventára v hrobách na lokalitách: Winklarn – hrob 2 (*Willvonseder 1937*, 419, 420, Taf. 34: 1-4); Keszthely – hrob 7 (*Kemenczei 1988*, Taf. 59/B-2); Mezőcsát-Hörösögös – hrob 88 (*Hänsel/Kalicz 1987*, 38, Taf. 12g).

rytých línií tvoriacich závit, pričom prvý z nich umiestnený v hornej časti je zvislo presekávaný na spôsob „ozubeného kolieska“²⁹ podobne ako v prípade stien hlavice spínadla z hrobu 6/16. Z dostupnej mapy rozšírenia tohto variantu ihlíc je evidentný jeho sústredený výskyt v oblasti Bavorska a Horného Falcka (pozri *Innerhofer 2000*, Karte 46). Táto okolnosť preto signalizuje excentrický pôvod exempláru zo Šámoty, ktorý je jedným z najvýchodnejších nálezov tohto druhu v severozápadnej časti Karpatskej kotliny. Porovnateľné ihlice z geograficky bližších regiónov poznáme z moravskej lokality Lehotice (*Říhový 1979*, Taf. 14: 263) či z pohrebiska v Pittene vo východnom Rakúsku (*Hampl et al. 1978*, Taf. 222: 2; 237: 3). Blízky je mu tiež nález zo zbierky J. Faragóa pochádzajúci údajne zo Žitného ostrova (obr. 10: 6). Konkrétny variant ihlice z hrobu 11/17 sa môže javiť ako prechodná forma medzi tvarmi s klincovitou a lievikovitou hlavicom, ktorého časové zaradenie bude potrebné na základe analogických kusov z územia Horného Rakúska a Tirolska³⁰ hľadať najskôr niekde v priebehu stupňa BC1 (pozri *Innerhofer 2000*, Taf. 38, 83).

Náramky

Kovové ozdoby zápästí sú na lokalite zastúpené dvoma liatymi (6 kusov) a jedným drôteným typom náramkov (2 kusy), ktoré sa v hrobách vždy objavili v párovom nosení.

Prvý typ tvoria náramky so strechovite vyklenutou hornou plochou a s ovalenými, resp. zhrubnutými koncami (tab. VI: 6-6b; IX: 4-5a), ktoré sú charakteristickým prejavom bronzovej industrie komplexu stredoeurópskych mohylových kultúr a vyznačujú sa variabilnými motívmi rytej a puncovanej výzdoby. Pár rovnakých náramkov z hrobu 11/17 je zdobený ornamentom vo forme hrotitých oválov, ktorý sa označuje aj ako tzv. motív rybieho mechúra (nem. *Fischbla-*

senmuster). Ten sa v tomto prevedení vyznačuje špecifickým „obrveným“, resp. „mihalnicovým“ variantom a je kombinovaný so zväzkami priečnych rytých línií na frontálnej ploche (tab. IX: 4b-5b). Náramky tejto typovej skupiny poznáme od mladšieho úseku stupňa BB a pretrvávajú až do záveru strednej doby bronzovej. Pri snahe o ich precíznejšie datovanie je potrebné opierať sa o jednotlivé sprievodné prvky ich výzdoby, ktorá má však viac-menej pozvoľný štylistický vývoj (*Hänsel 1968*, 94; *Furmánek 1973*, 117–119; *Salaš 2005*, 80, 132, 133). Na staršie datovanie ornamentiky z hrobu 11/17 poukazujú hrobové nálezy zo severného Alföldu³¹, ale ich výskyt evidujeme aj v pokročilom mohylovom období na západnom Slovensku³², južnej Morave³³ a v Dolnom Rakúsku. V kontexte rozboru náramkov zo Šámoty je kľúčový inventár hrobu 2 z Winklarnu, ktorý obsahoval pár C-náramkov, sprevádzaných ihlicou s pečatidlovou hlavicom a mečom (*Willvonseder 1937*, Taf. 34: 3). Zatiaľ čo jeden z náramkov nesie identický motív ako exempláre z hrobu 11/17, tak druhý je zase totožný³⁴ s nálezom z hrobu 8/16 (tab. VI: 5-5b). Táto skutočnosť zdôrazňuje potrebu minucióznej analýzy bronzových šperkov z obdobia mladšieho úseku stupňa BB a stupňa BC1, a to kombináciou typovo-morfologickej metódy s detailným štylistickým rozborom ornamentiky. Navrhnutý prístup by azda mohol v budúcnosti napomôcť presnejšie objasniť chronologický vývoj tejto svojráznej skupiny náramkov a eventuálne aj identifikovať ich regionálne varianty, ktorých existenciu je možné vzhľadom na ich široké distribučné územie predpokladať. Datovanie exemplárov z hrobu 11/17 preto spadá s ohľadom na uvedené skutočnosti skôr do začiatku mladšieho úseku strednej doby bronzovej, t.j. do stupňa BC1.

K druhému typu patria tyčinkovité náramky kruhového prierezu a s odseknutými koncami,

²⁹ Rovnaký výzdobný prvok má napríklad ihlica z hrobu 26 v Pittene (*Hampl et al. 1978*, Taf. 203: 8).

³⁰ Dürn, Höfen (*Torbrügge 1959*, 157, Taf. 37: 1; *Berger 1984*, 87, Taf. 2: 7).

³¹ Tiszafüred-Majoroshalom - hrob 256, kde sa našiel s ihlicou s kotúčovitou hlavicom a rovnou hranenou ihlou (*Kovács 1975*, 29, Pl. 256/1).

³² Devínska Nová Ves – zberový nález zo sídliska mohylovej kultúry (*Elschek/Bárta 1998*, 48, 49, obr. 16: 1).

³³ Suchohrdly – mohyla 1 (*Stuchlík 1990*, 132, 139, obr. 4: 1-2a).

³⁴ Rovnaký motív nesie aj novší nález zlomku náramku získaného detektorom kovov v areáli sídliska z doby bronzovej v Zohore, poloha Piesky (*Bobek/Elschek 2020*, 39, obr. 2: 5; tab. I: 11).

ktoré sa našli v hrobe 8/16 (tab. VI: 7-8b). Ich podrobné vyhodnotenie je súčasťou osobitného príspevku venovaného tomuto výnimočnému hrobovému celku (pozri *Godiš/Haruštiak 2020*, 61).

Posledným typom sú drôtené náramky vyhotovené zložitou technikou ovinutia dvoch hrubých bronzových drôtov tenkou tyčinkou s koncami rozšírenými do dvoch špirál. Pár týchto artefaktov sa našiel v mieste zápästí mužského (?) jedinca v hrobe 6/16 (tab. IV: 6-7a). Drôtený variant náramkov so špirálovitými koncami sa v porovnaní s plechovými exemplármi objavuje v archeologickom prameni oveľa zriedkavejšie. Na ich ojedinelosť poukazoval už K. Willvonseder (1937, 130–132) a neskôr aj B. Hänsel (1968, 100). Obaja bádatelia hľadali ich pôvod v oblasti mohylových kultúr v západných Čechách i v južnom Nemecku a datovali³⁵ do stupňov BB2 až BC (~ Hänsel MD III). Opačný názor vyjadrila A. Hochstetter (1980, 52), podľa ktorej sú tieto náramky rozšírené predovšetkým vo východnom okruhu mohylových kultúr. Na základe najnovších distribučných máp vypracovaných C. Lichter (2013, 113–158, Abb. 4, Liste 2a), ktorá sa komplexne zaoberala týmto sugestívnym typom šperku nemožno s posledne menovaným tvrdením súhlasiť. Materská oblasť produkcie drôtených variantov, ako aj otázka ich jednoznačného datovania, ostáva preto aj naďalej nevyriešená (Lichter 2013, 127). Z územia Slovenska bol doteraz známy iba jediný hrobový nález zo Smoleníc³⁶, zatiaľ čo v karpatskej oblasti sa našli analogické kusy v jej južnej časti na lokalitách mohylovej kultúry³⁷ a tiež v prostredí starších juhovýchodných popolnicových polí³⁸. Drôtené náramky s dvojitými špirálovitými koncami

evidujeme sporadicky i v západnom mohylovom prostredí, a to v Dolnom Rakúsku³⁹, západných Čechách⁴⁰ a v Bavorsku⁴¹. Na určitú spojitosť tohto typu artefaktu skôr s mužskými hrobmi poukazuje inventár niektorých hrobov, kde boli zastúpené zbrane, ako i solitérne nálezy ihlíc zo stupňa BC1. Napokon, podobné pozorovanie, i keď s typologicky mladším variantom plochých plechových náramkov s protiahlymi špirálkami konštatuje tiež E. Čujanová-Jílková (1975, 106) na základe nálezov z Čiech, kde sa ich výskyt obmedzuje na hroby so zbraňami. Zatiaľ najmladší, v literatúre evidovaný, kus pochádza z kremačného hrobu v Pittene so zložitou kamennou komorovou konštrukciou (Hampl et al. 1978, 74, 75, Taf. 219: 8). Kontext patrí do záverečného horizontu pochovávaní na lokalite, o čom okrem sprievodnej keramiky svedčia tamojšie nálezy ihlíc s kuželovitou hlavicou a zosilneným křčikom (Benkovsky-Pivovarová 1982, 66). Podobne neskoré datovanie na rozmedzie stupňov BC/BD uvádza D. Ebner v súvislosti s nálezom⁴² zo žiarového hrobu na lokalite Mörtersdorf (2007, 224, Taf. 1: 2). Prítomnosť ihlice s pečatidlovou hlavicou v hrobe zo Šámota odkazuje na včasnejšie datovanie náramkov, a to do začiatku stupňa BC (pozri Hochstetter 1980, Beilage 1: 51).

Prstene

V skúmaných hrobách boli zastúpené tri typy bronzových prsteňov, ktoré zdobili najmä prsty rúk, ale niektoré sa našli aj na chodidlách. Prstene boli vo všeobecnosti obľúbeným šperkom v mohylových kultúrach a evidujeme ich ako v ženských, tak aj v mužských hrobách, čo ilustrujú aj nálezy zo Šámotu (Furmánek 1973, 124;

³⁵ Príbuzné plechové páškové varianty náramkov výrazne geograficky sústredené do oblasti Horného Falcka a Čiech sú všeobecne datované až do stupňa Reinecke BC, resp. Torbrügge BC2 (Lichter 2013, 126).

³⁶ Hrob 124/72, kde sa objavil spolu s pinzetou a prsteňmi – muž? (Dušek 1980, 349, 358, tab. X: 15).

³⁷ Sombor-Šaponja (Gubitz 1908, 263, ábra. 4; Hänsel 1968, Taf. 38: 20); Tápe-Széntéglágető – ženský hrob 285 (Trogrmayer 1975, 66, Taf. 25: 285/1, 2); Szentes-Nagyhegy (Nagy 2005, 3. kép: 7).

³⁸ Zagyvapálfalva – urnový hrob 9 (Hillebrandt 1923, 65, 23. kép; Hänsel 1968, Taf. 42: 1, 2).

³⁹ V hrobách na lokalitách Roggendorf (Willvonseder 1937: 388, Taf. 32: 3) a Hollabrunn (Lauerermann 1991, Taf. 4: 13) sa vyskytli spolu s jednou ihlicou a zbraňami; Pitten - hrob 121 (Hampl et al. 1978, 74, 75, Taf. 219: 8).

⁴⁰ Milínov-Javor – mohyla 30 - spolu s pečatidlovou ihlicou (Čujanová-Jílková 1970, 56, Taf. 51: A/5; 98: A/3).

⁴¹ Morschreuth, Muckenwinkling – mohyla 12 (Hundt 1964, 25, Taf. 7: 22; Hochstetter 1980, 52, Beilage 1/51).

⁴² Tu je treba zdôrazniť, že artefakt z hrobu 1 (mohyla I) nie je totožný s nálezom zo Šámotu, keďže je vyhotovený iba z jednej hrubšej tyčinky (!) ovinutej jemnejším drôtom, ktorá je na koncoch špirálovite ukončená (Ebner 2007, 215). Odlišuje sa jednoduchším spôsobom výroby, čo môže byť chronologickým indikátorom.

Kalábková 2013, 262–264, 289, mapa 4). Prvý typ predstavujú drôtené prstene zakončené špirálovitými terčikmi, ktoré sa našli vo výplni žlabu mohylového hrobu 5/16 a tiež zlomky ďalšieho v hrobe 6/16 (tab. III: 1, 1a; IV: 1). V karpatskom regióne ide o hojne sa vyskytujúci šperk⁴³ s pomerne širokým chronologickým ohraničením, keďže sa objavuje od konca staršej doby bronzovej a pretrváva až do stredného úseku mohylového obdobia (Hänsel 1968, 108).

Druhým typom sú manžetovité pásikové prstene s pozdĺžnym rebrovaním, zdobené na okrajoch hustým ryhovaním a so vzájomne sa prekrývajúcimi koncami. Tie sa objavili na prste ruky v hrobe 10/16 a rovnako aj v zásype „vykrádačskej šachty“ (obj. 360) smerovanej na hrob 4/16 (tab. II: 5-6b; X: 1-1b). Tieto prstene sa často nachádzajú v kontextoch už sformovanej mohylovej kultúry⁴⁴ a možno ich považovať za špecifikum ich vlastnej bronzovej produkcie s výskytom rámcovo sa pohybujúcim v stupňoch BB2-BC1, a preto nie sú použiteľné pre účely jemnejšej chronológie (Hänsel 1968, 109; Hänsel/Kalicz 1987, 64). K odlišnému typu možno s istou rezervou priradiť nález zo žlabu prislúchajúceho k hrobu 5/16, kde sa našiel poškodený artefakt vo forme päťnásobne špirálovite stočeného tenkého bronzového drôtu, ktorý pripomína ozdoby zapletané do vlasov (tab. III: 2). V hrobe 6/16 bol nájdený malý predmet vyrobený z tenkej pásikovej tyčinky s preloženými koncami (tab. IV: 4, 4a) zrejme s podobnou funkciou, prípadne mohol slúžiť ako náušnica⁴⁵.

Posledná skupina menších drôtených šperkov je doložená v hrobách 6/16 a 8/16, kde bolo možné pozorovať špirálovité ozdoby navlečené na prstoch chodidiel (tab. IV: 8-9a; VIII: B). Tie sú špecifické vyhotovením z hrubšej tyčinky s prierezom v tvare splošteného písmena D a vyšším

počtom závitov. Začínajú sa vyskytovať v pokročilom úseku strednej doby bronzovej ako súčasť ženského kroja mohylovej kultúry (pozri Schumacher-Matthäus 1985, Karte 32, Tabelle 90). Znalosť o ich presnej pozícii v hrobách zo Šámta nabáda venovať pozornosť aj starším nálezom podobných artefaktov zodpovedajúceho priemeru bez údajov o kontexte, porovnať ich prierezy i celkové stvárnenie⁴⁶, a tým eventuálne určiť ich funkciu. Uvedený šperk pravdepodobne nebol určený na bežné nosenie, pretože komplikoval normálnu chôdzu. O. Trogmayer (1975, 150) predpokladá, že mohol byť ozdobou obnažených chodidiel v obuvi podobnej dnešným sandálom.

Zlaté špirálky

Vzácnym, i keď nie úplne prekvapivým nálezom z lokality je pár špirálok vyrobených z dvojitého zlatého drôtu z hrobu 3/16. V ňom sa síce nezachovali stopy skeletu, ale podľa tvaru jamy a priestorovej dispozície artefaktov je zrejme, že v ňom bolo uložené nespálené telo (tab. II: 1-2a). Jedna špirálka bola zrejme navlečená na prste pochovaného, zatiaľ čo druhá bola nájdená asi v blízkosti hlavy, čo sa zvykne interpretovať tak, že išlo o vlasovú ozdobu. Podobné pozorovanie, t. j. fixácia predmetu k blízkosti hlavy je známe z viacerých hrobov mohylovej kultúry v Čechách (Jiráň 2008, 119), kde sa „prílev zlatých šperkov“ spája s prienikom vplyvov z karpatsko-dunajskej oblasti v priebehu stupňa BC (Čujanová-Jílková 1975, 125). Zároveň sa zlaté špirálky v tamojšej oblasti vyskytli prevažne v hrobách mužov (Čujanová-Jílková 1975, 114). V konečnom dôsledku, vkladanie zlatých predmetov do hrobov zo strednej doby bronzovej nie je celkom zriedkavým javom a aj preto sa tejto atraktívnej problematike venovali viacerí autori (Čujanová-Jílková 1975, 74–132; Oždáni 1986, 18–21; Hrala 1996,

⁴³ Drôtené prstene s ružicovite stočenými koncami sa v kosziderskom období začínajú nosiť párovo na prstoch oboch rúk (Svätý Peter - hrob 27; Dušek 1969, Abb. 13: 1-4), pričom tento spôsob nadobúda svoj vrchol (nielen) v karpatskom priestore predovšetkým v nasledujúcom mohylovom období (Tiszafüred-Majoroshalom - hrob 102; Kovács 1975, Fig. 9/B; Pitten - hrob 2 a 50; Hampl et al. 1978, Taf. 196: 12-15; 207: 6-9).

⁴⁴ Miroslav - hrobový nález zo stupňa BB2 (Furmánek 1973, 72, 76, 124, obr. 37: 8); Smolenice - hrob 35/72 (Dušek 1980, tab. V: 9) datovaný L. Veliačikom (2012, 292) do stupňa BB2/BC1.

⁴⁵ Jeho presná lokalizácia vo vzťahu k telu pochovaného, resp. priestoru hrobovej jamy nie je známa.

⁴⁶ Príkladom môžu byť nálezy zo Smoleníc (Hampel 1896, CCXLII. tábla: 7-10; Sándorfi 1896, IV. ábra: III; VI).

148–152; *Lehrberger et al. 1997*; *Stuchlík 2012*, 95–112; *Meller 2014*, 652–662). Na juhozápadnom Slovensku sa analogické artefakty objavili na viacerých odborne skúmaných nekropolách⁴⁷ a sú známe tiež z neďalekej oblasti Dolného Rakúska⁴⁸. Z tohto dôvodu možno nálezy zlatých špirálok zo Šámota priradiť k skromnému súboru šperkov tohto typu, ktorých produkcia sa oprávnene hľadá v karpatských zlatníckych dielnach tej doby (*Čujanová-Jílková 1975*, 120, 121). Inštinktívne spájať prítomnosť výrobkov zo zlata v hroboch s vyšším sociálnym postavením zomrelého by bolo bez hlbšej diskusie predčasné a neuvážené, i keď častokrát sprievodné nálezy k takejto interpretácii priam nabádajú. Tu je dôležité zvážiť, či význam týchto artefaktov nespočíval výlučne v cennosti samotného kovu ako neľahko dostupnej suroviny, na rozdiel od jeho skôr symbolického poňatia v modernej spoločnosti. Nakoniec, zlato sa nemuselo výrazne vizuálne odlišovať od ostatných šperkov vyrobených z bronzu, keďže obidva kovy prirodzene zdieľajú jasne žltú farbu povrchu (*Čujanová-Jílková 1975*, 125, 126).

Závesky

Okrem početného súboru bronzových liatych záveskov z honosného náhrdelníka v hrobe 8/16, ktorý je podrobne vyhodnotený na inom mieste (tab. VII: 1-12; pozri *Godiš/Haruštiak 2020*, 57-59, obr. 3, tab. IV: A) sa jeden exemplár s povrchovými stopami po žiari (?) vyskytol v inventári porušeného hrobu 1/16 (tab. I: 2, 2a). Ide o zvláštny variant uzavretého srdcovitého závesku so zvislým rozvetveným stredovým vnútorným rebrom vo forme postranných trňov (blízke typu Oberbernbach podľa *Wels-Weyrauch 1991*, 43–47; pozri tiež *Furmánek 1980*, 26). Takmer identický kus bol zastúpený aj v rámci náhrdelníkového setu v zmienenom hrobe 8/16 (tab. VII: 7). Predlohy týchto záveskov sa začínajú v Karpatskej

kotline objavovať už v mladšom úseku kosziderského obdobia, avšak ich výskyt viditeľne narastá až v priebehu pokročilej strednej doby bronzovej (stupeň BC), a to najmä v prostredí západnej mohylovej kultúry⁴⁹ na území horného Falcka (*Wels-Weyrauch 1991*, Taf. 39: B; pozri tiež *Godiš/Haruštiak 2020*, 58). Pri povrchovom zbere na lokalite sa našiel tiež fragment iného subtilného liateho bronzového srdcovitého závesku (obr. 5: 2), ktorý svojim stvárnením pripomína otvorené závesky východného pôvodu zo záveru staršej doby bronzovej (porovnaj *Furmánek 1980*, 24, Taf. 11: 268, 278-289).

Nášivky

Z viacerých hrobov (hrob 1/16, 3/16, 4/16, 6/16, 8/16, 9/16), ako i z prieskumu detektorom kovov pochádzajú bronzové pukličky vyhotovené z tenkého plechu (tab. I: 3; II: 3, 4, 9, 10; IV: 2, 3; VII: 20-29; VIII: 1, 2; obr. 5: 3). Dvojica postranných otvorov slúžila na ich prišitie k textilnému alebo koženému podkladu, čím skráslili odev, resp. jeho súčasti, ako napríklad opasky alebo čelenky, prípadne dekorovali lem šiat. Konkrétne miesto ich aplikácie v rámci kroja na príklade nálezových situácií na pohrebisku v Šámote žiaľ nie je možné vo väčšine prípadov z objektívnych dôvodov lepšie upresniť. Vzácnu výnimku predstavuje nálezová situácia v hrobe 8/16, kde súbor asi 50 puklicových nášiviek zachovaných *in situ* dokazuje, že pôvodne zdobili bedrový opasok alebo obrubu šiat pochovanej (*Godiš/Haruštiak 2020*, 61-64, obr. 5). Bronzové nášivky tohto typu sa stali obľúbenou súčasťou kroja nositeľov stredoeurópskej mohylovej kultúry (*Schumacher-Matthäus 1985*, 94, 99, 100; *Jiráň 2008*, 115). Priebežne sa však v rôznej intenzite a na širokom geografickom území objavujú aj v iných úsekoch doby bronzovej, a preto sú len málo nápomocné pri datovaní kontextov.

⁴⁷ Smolenice – žiarový hrob 13/72 v mohyle 6, kde sa v urne našli aj dva zvitky zlatého drôtu, ktoré boli vsadené do fragmentu kalcinovanej ľudskej kosti (*Dušek 1980*, 344, tab. III: 5-7); Salka I - inhumácný hrob 64/60 (*Točík 1964*, 15); Nové Zámky - Tehelňa – inhumácný hrob 6-B/61 (nepublikované)

⁴⁸ Maiersch – hrob 2, kde sú interpretované ako náprstníky (*Berg 1960*, 25, 45, Abb. 1: 10, 11).

⁴⁹ Vhodné analógie k tomuto špecifickému variantu evidujeme v hrobe pod mohylou na lokalite Fischerdorf vo východnom Bavorsku, ktoré W. Wels-Weyrauch (*1991*, Taf. 13: 327-331; 14: 332, 333) na základe nezvyčajne krátkej stredovej priečky radí k „zvláštnym formám“.

Pinzeta

Artefakt z hrobu 12/17 sa z morfológického hľadiska bežne radí k toaletným predmetom, konkrétne pinzetám (tab. X: 3-3d). Jeho dokumentovaná poloha voči skeletu podnecuje k novým interpretačným možnostiam jeho funkcie⁵⁰ (obr. 8: B). „Pinzeta“ patrí k typovej skupine vyznačujúcej sa oblúkovite profilovaným lúčikom a rozšírenými čelustami, ktorá je považovaná za vôbec najstaršiu v strednej Európe (typ Ronsolden podľa *Torbrügge* 1959, 67). Bádatelia sa všeobecne prikláňajú k hypotéze, že do širokého priestoru Karpatskej kotliny sa pinzety dostali prostredníctvom diaľkových kultúrnych impulzov z civilizačného centra vo východnom Stredomorí. Odtiaľ sa trend starostlivosti o telo rozširoval aj západnejšie do oblasti mohylovej kultúry v Čechách a v Hornom Falcku. V stupni BC1 (resp. Hänsel MD III) sa na tamjšom území sústreďujú ťažisko výskytu sledovaného typu pinziet, ktoré čiastočne pretrvávajú aj do záveru strednej doby bronzovej (*Torbrügge* 1960, 40; *Hänsel* 1968, 53, 54; *Gedl* 1988, 3). Najstaršie exempláre sú v karpatskom regióne známe už z koziderského obdobia, a to z depotu na lokalite Lovas v dnešnom Slovinsku (*Hänsel* 1968, Taf. 14: 27). Dôležitým je o niečo mladší nález z „náčelnického“ hrobu 37 v Letkési na dolnom Poplí z mladšieho úseku stupňa BB (*Kovács* 1996, 125, Fig. 2), čo korešponduje podľa A. Hochstetter (1980, 57) s horizontom ich predpokladaného výskytu aj v oblasti dolného Bavorska. Z prostredia stredodunajskej mohylovej kultúry sú známe z hrobov⁵¹, ktorých inventár zdieľa z chronologickej perspektívy relatívne jednotný

charakter⁵². Ide o hrobové celky viažuce sa skôr k stupňu BB2, ale sú v nich zastúpené aj niektoré predmety typické pre nasledujúci stupeň BC (*Furmánek* 1973, 110; *Dušek* 1980, 363).

Popri dokumentovanej nálezovej situácii v hrobe na moravskej lokalite Křídľůvky, kde sa oblúkovite profilovaná pinzeta našla v oblasti hrudníka (*Nekvasil* 1959, 162, obr. 63) je potrebné poukázať najmä na výsledky pozorovaní pri výskume pohrebiska v Tápé-Széntégláégető v južnom Maďarsku. Z nich vyplýva, že typologicky mladší variant pinziet s M-profilovaným lúčikom bol do hrobov vkladáný buď ku hlave⁵³, k driekovej časti alebo k dolným končatinám, a to vždy výlučne u mužských jedincov⁵⁴ (*Blischke* 2002, 113, 114, Abb. 41). Tento úzus čiastočne podporujú výsledky antropologickej analýzy, podľa ktorých bol v hrobe 12/17 pochovaný muž (vek 20-30 rokov). Záverom je dôležité sa pozastaviť pri fakte, že čeluste pinzety z hrobu v Šámote boli pôvodne oxidáciou sfarbené do svetlozelenej, resp. tyrkysovej farby (tab. X: 3d). Táto plocha bola vizuálne ako keby „oddelená“ od lúčika, ktorý bol pokrytý štandardnou patinou blízko ostatným bronzovým artefaktom z lokality. To je možné odôvodniť tým, že jej čeluste museli byť v priamom fyzickom kontakte s určitým organickým materiálom. Vzhľadom na uvedené, a tiež na jej atypickú pozíciu sa ponúka vysvetlenie, že bola použitá na zopnutie prameňa vlasov.

Dýka

Z výskumu pochádza bronzová dýka údajne nájdená v kremačnom (?) hrobe 1/16 (tab. I: 1, 1a). Z dostupnej dokumentácie nie je známe, či sa

⁵⁰ Funkcia „pinziet“ z doby bronzovej nie je stále celkom objasnená. Prirodzene sa predpokladá, že boli využívané najmä na odstránenie nadbytočného, resp. nežiadúceho ochlpenia či vlasov. Taktiež mohli slúžiť na iné kozmetické či medicínske účely (*Gedl* 1988, 3).

⁵¹ Klentnice (*Furmánek* 1973, 56, obr. 30: 6); Křídľůvky – hrob 2 (*Nekvasil* 1959, obr. 65: 2) Smolenice – hrob 35, mohyla 12 (*Dušek* 1980, 372, tab. V: 10); Hollabrunn-Kapellenfeld (*Lauer mann* 1991, Taf. 4: 16); Peigarten – hrob 11 (*Fischbauer* 2007, 250, Abb. 7: 393-1); Kronstorf – mohyla 3, 4 (*Gruber* 1999, Taf. 9: 2; 10: 4; 11: 12, 13)

⁵² Na datovanie do záveru stupňa BB poukazuje súbor nálezov z bohatého ženského inhumačného hrobu „západnej mohylovej kultúry“ z juhomaďarskej lokality Hódmezővásárhely, kde sa identická pinzeta našla spolu s ihlicou s kónickou hlavicou so zdureným, horizontálne perforovaným křčikom (*Banner* 1945, XII. tábla: 18).

⁵³ Pinzeta nájdená blízko tváre pochovaného v hrobe 518 v Tápé-Széntégláégető (*Trogmayer* 1975, 115, 116) či v oblasti laktov v hrobe 174 na lokalite Tiszafüred-Majoroshalom (*Kovács* 1975, 24, Fig. 14).

⁵⁴ Podobný záver konštatuje B. Wiegel (1994, Taf. 28) v súvislosti s oblasťou južného Nemecka, kde boli pinzety rovnako vkladané iba do mužských hrobov.

Obr. 9. Šamorín-Šámot. Nález bronzového noža in situ v hrobe 10/16 (objekt 396).

Foto: J. Harušíak; upravil: J. Godiš

Fig. 9. Šamorín-Šámot. Bronze knife found in situ in grave 10/16 (feature 396).

Photo: J. Harušíak; editing: J. Godiš

artefakt pôvodne nachádzal s ostatnými prídavkami v keramickej nádobe, z ktorej sa zachovalo len niekoľko nerekonštruovateľných fragmentov (tab. I: 4, A). Dýka charakterizuje mierne zvýraznené stredové pozdĺžne rebro na čepeli a predovšetkým trapézovitá profilácia jemne zaoblenej tylovej časti, na ktorej sa zachoval pár nitov so sploštenými koncami. Ide o atribúty typické pre bronzovú industriu stredoeurópskeho komplexu mohylových kultúr (Furmánek 1973, 105, 106; Dušek 1980, 363; pozri Novák 2011, Taf. 60, 61). Zo sídelného priestoru stredodunajskej mohylovej kultúry⁵⁵ sú porovnateľné kusy evidované vo viacerých hrobových kontextoch rámcovo datovaných do pokročilého mohylového obdobia. Identická dýka pochádza napríklad tiež z eponymnej lokality Göggenhofen ako reprezentant stupňa BB2 (BC1) v Hornom Bavorsku (Torbrüg-

ge 1960, 40, Abb. 11: 4). Z prostredia karpatskej mohylovej kultúry na Slovensku stojí za zmienku podobný nález z nepublikovaného kremáčného hrobu v Nových Zámkoch, na ktorom sú evidentné stopy poškodenia žiarom (Vladár 1974, 47, Taf. 6: 124). Medzi odborníkmi vládne plošná zhoda v názoroch o časovom výskyte⁵⁶ tohto typu bodnej zbrane, ktorý spadá do stredného a mladšieho mohylového obdobia – stupeň BB2 a BC (Willvonseder 1937, 80, 81; Furmánek 1973, 106; Dušek 1980, 363; Hochstetter 1980, 67; Novák 2011, 93; Sicherl 2004, 143, 144).

Nôž

K najdôležitejším nálezom z lokality patrí archaický typ bronzového noža nájdený v hrobe 10/16 (tab. X: 2, 2a). Ten patrí k skupine nožov s plochou, pozdĺžne rebrovanou plnou ruková-

⁵⁵ Smolenice – hrob 82/72 (Dušek 1980, 345, 349, obr. 4: 6; tab. IX: 1); Pitten – detské hroby 55 a 163b (10-12 rokov) (Hampl et al. 1978, 45, 46, 78, 95–97, Taf. 35; 207: 15; 226: 8; Benkovsky-Pivovarová 1982, 82); Winklarn – hrob 11 (Willvonseder 1937, 422, 423, Taf. 37: 4); Mutěnice – ženský (?) hrob (Furmánek 1973, 76).

⁵⁶ Cenné údaje prinieslo absolútne datovanie uhlíkovou metódou C14 mohylového hrobu 37 z lokality Hunderringen - „Weidenhang“ v Baden-Württembergu, kde sa nachádzala popri dlhej ihlici s pečatidlovitou hlavicou aj analogická dýka s trapézovite profilovaným tylom s dvoma nitmi a zosilneným stredovým rebrom. Išlo o hrob mužského jedinca vo veku 40-60 rokov a jeho inventár podľa konvenčného relatívno-chronologického zaradenia zodpovedá stupňu BC1. Pri komparácii s dostupnými rádiokarbónovými dátami vychádza najpravdepodobnejšie datovanie celku približne okolo roku 1420 pred našim letopočtom (Müller/Lohrke 2011, 27, 34, Abb. 2: 3).

ťou, niekedy pomenovaných podľa zaužívaného typologického členenia aj ako typ Brunn, ktoré boli odlievane v jednostrannom dvojdielnom kadlube (Říhovský 1972, 10, 11; Jiráň 2002, 15–17; Chebenová 2012, 9, 10; Veličik 2012, 287, 288). Podľa typológie M. Hohlbeina (2008, 51) vypracovanej na základe nálezov z územia Nemecka je možné nôž zo Šámota presnejšie klasifikovať k variantu Dasswang, pre ktorý je typické pozdĺžne paralelné rebrovanie rukoväte pokračujúce po okraji čepele. Ide o najstaršie typy nožov v strednej Európe, ktorých výskyt sa sústreďuje predovšetkým v oblasti západných Čiech cez Horné Falcko až po stredné Francúzsko. Z pohľadu morfológie je v nich badať isté predlohy vychádzajúce z paralelne sa vyskytujúcich kosákov, pre ktoré sú taktiež špecifické pozdĺžne plastické rebrá na okraji. Nože tohto typu sa prvýkrát objavujú počiatkom mladšieho úseku strednej doby bronzovej s možnosťou ich pretrvávania do obdobia včasných popolnicových polí (Jiráň 2002, 16; Veličik 2012, 288). Úplne identický kus pochádza z kremačného hrobu pod mohylou na lokalite Geislohe v Bavorsku, žiaľ bez preukazných sprievodných nálezov (Hohlbein 2008, 52, Taf. I: 4). V prostredí stredodunajskej mohylovej kultúry ich výskyt synchronizoval J. Říhovský (1972, 10) so stupňom Maisbirbaum-Zohor. K vzácnemu nálezu zo Šámotu je možné nájsť na našom území niekoľko paralel, ku ktorým však okrem exempláru z hrobu zo Želiezoviec (*Mitscha-Märheim/Pittioni* 1934, 165, Taf. 9: 25; *Pichlerová/Tomčíková* 1993, 68, obr. 5; tab. XIII/B: 4-14) chýbajú presnejšie nálezové okolnosti, resp. sprievodné datovateľné artefakty⁵⁷. Zmiený hrobový celok je podľa B. Hänsela (1968, 49) starší ako horizont

výskytu prvých nožov sledovaného typu, ktoré sa začínajú vyskytovať v Čechách⁵⁸ a v Bavorsku⁵⁹ a datuje ho do svojho stupňa MD III. Doposiaľ bol v literatúre za najvýchodnejší excentricky situovaný nález považovaný nôž z hrobu na dolnorakúskej lokalite Maiersch, v ktorom bola aj ihlica s pečatidlovou hlavicou a keramické prílohy stupňa charakteristické pre stupeň BC (*Berg* 1960, 24, Abb. 1: 6). Upresniť datovanie noža z hrobu 10/16 je komplikované, keďže sa v ňom okrem pásikového pozdĺžne rebrovaného prsteňa nenašiel žiaden iný predmet. Nález zo Šámotu podstatne obohacuje drobnú kolekciu tohto typu nožov z územia západného Slovenska, ktoré tak ako už L. Veličik (2012, 288) poznamenal, posúvajú východnú hranicu ich evidovaného výskytu. Ich produkcia sa v tunajšom prostredí spája výhradne s nositeľmi stredodunajskej mohylovej kultúry, pričom ide o najvčasnejší typ bronzových nožov v regióne stredného Podunajska⁶⁰. Nôž sa v hrobe 10/16 nachádzal na pomerne nezvyčajnom mieste, a to pod ramennou kosťou, čo neodpovedá tzv. funkčnej polohe (obr. 9). Tu však treba vziať do úvahy pôsobenie tafonomických procesov, pri ktorých mohlo dôjsť k „zosunutiu tela“ uloženého v skrčenej polohe na ľavom boku, čo by vysvetľovalo výslednú nálezovú situáciu⁶¹. Informácie k pozícii nožov voči telu v hroboch zo sledovaného obdobia sú nedostatočné, resp. veľmi zriedkavé. Zo starších publikovaných údajov možno vyčítať, že sa ukladali zvlášť k oblasti horných končatín⁶². To podporuje interpretáciu, že išlo skôr o prídavok, ktorým sa zvýrazňoval vzťah predmetu k pochovanému. Odlišný prípad prezentuje novší analogický nález z hrobu 12 na juhomaďarskej lokalite Zákányszék-Záká-

⁵⁷ Vyhotovením porovnateľný nález zo Skalice (*Pichlerová* 1957, 66, tab. I: 1; *Veličik* 2012, 286, 330, obr. 1: 4; *Chebenová* 2012, 7, 25, tab. I: 5) získaný pri povrchovom zbere nenapomáha presnejšej chronologickej klasifikácii.

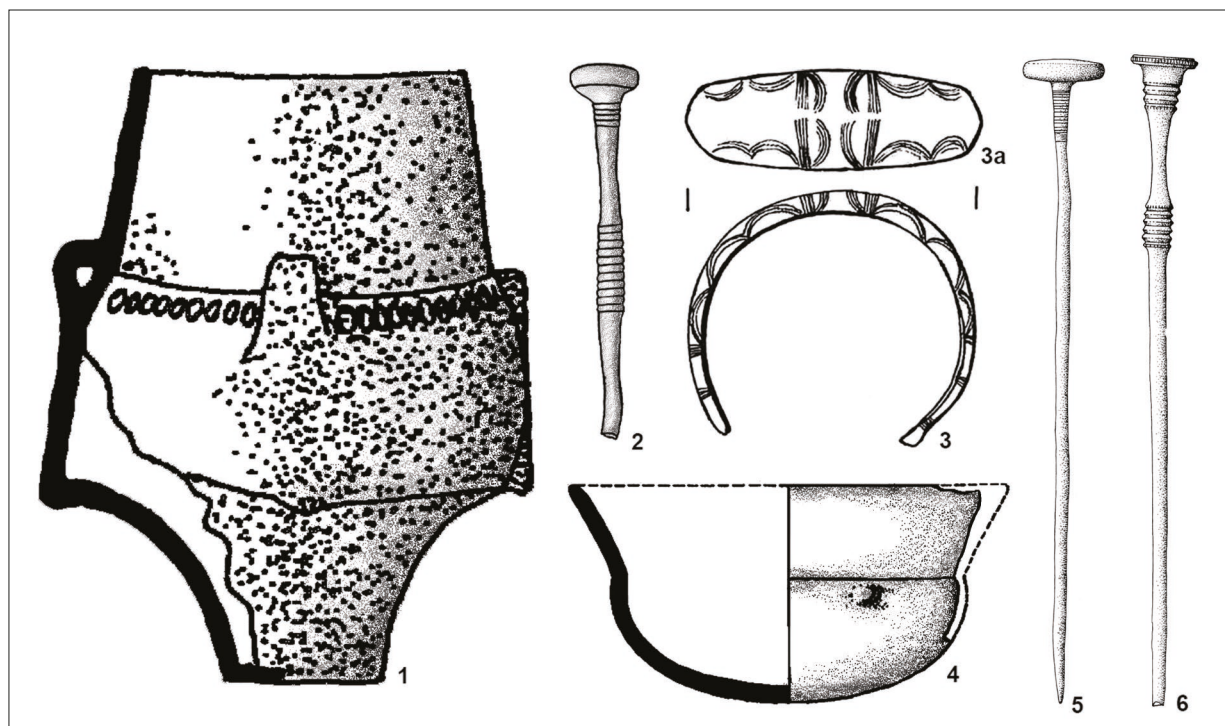
⁵⁸ Takmer rovnaký nôž sa našiel v mohyle 10 na lokalite Opalice v južných Čechách a je datovaný údajne až do stupňa BD (*Jiráň* 2002, 15, Taf. I: 4A). Podobný kus pochádza aj zo Žákavy z mohyly 18 (*Čujanová-Jílková* 1970, Taf. 64: D/13).

⁵⁹ Daßwang (*Torbrügge* 1959, Taf. 36: 1)

⁶⁰ Za zmienku stojí tiež starší, bližšie nelokalizovaný nález z územia Maďarska, ktorý má pozdĺžne rebrovanú čepeľ a rukoväť ukončenú splošteným plným krúžkom (*Márton* 1934, 212, Abb. 2).

⁶¹ Rukoväť noža je čiastočne deformovaná nalomením a nie je známe, či k poškodeniu došlo z nedbalosti pri výskume alebo predmet bol v takomto stave už vložený do hrobu v minulosti.

⁶² V hrobe na lokalite Líščany v Čechách sa nôž nachádzal s ďalšími milodarmi „na pravej strane kostry v nepatrnej vzdálenosti, v rovnobežnej poloze s ramenom“ (*Felcmann* 1902, 50, tab. XVI: 2). Analogické umiestnenie bolo dokumentované aj v sekundárne porušenom hrobe 16 (6-B/61) v Nových Zámkoch – Tehelni (nepublikované).

Obr. 10. Nálezy mohylovej kultúry zo Žitného ostrova. 1 – Kostolné Kračany - inhumačný hrob (podľa Pichlerová / Tomčíková 2001, obr. 5: 9); 2 – Dunajská Lužná, časť Nové Košariská - z areálu splanírovanej halštatskej mohyly VI (podľa Pichlerová 1984, obr. 86: 1); 3, 5, 6 – „Žitný ostrov“ - zo zbierky J. Faragóa (podľa Novotná 1980a, Taf. 21: 474, 483; 1980b, obr. 4: 1-3); 4 – Šamorín, časť Šámot - sídliskový objekt 2b (podľa Hanuliak 1980, obr. 43: 1). Bez mierky.

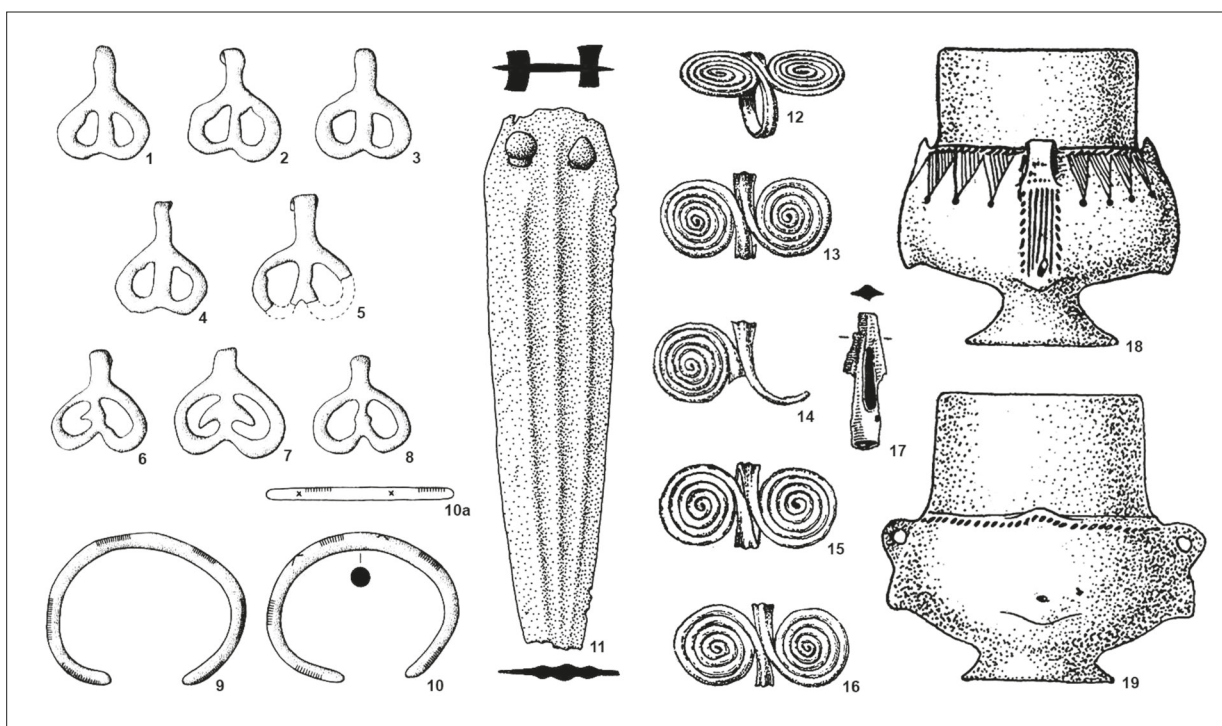
Fig. 10. Artifacts of Tumulus culture from Rye Island. 1 – Kostolné Kračany - inhumation grave (after Pichlerová / Tomčíková 2001, obr. 5: 9); 2 – Dunajská Lužná, part Nové Košariská - from the area of the planired Hallstatt mound VI (after Pichlerová 1984, obr. 86: 1); 3, 5, 6 – “Rye Island” - from the collection of J. Faragó (after Novotná 1980a, Taf. 21: 474, 483; 1980b, obr. 4: 1-3); 4 – Šamorín, part Šámot - settlement feature 2b (after Hanuliak 1980, obr. 43: 1). No scale.

ny-dúľ, kde bol pochovaný neobyčajne robustný muž s výškou až 190 cm (Sánta 2004, 40–45). Nôž tam podobne tvoril jedinú súčasť inventára, ale na rozdiel od situácie v Šámote sa našiel v oblasti panvy, čo súhlasí s funkčnou polohou artefaktu (Sánta 2004, 4. kúp: 1, 2).

Keramika

Keramické nádoby, resp. stopy po ich prítomnosti sa našli celkovo v 8 hrobách, a to spravidla vždy po jednom kuse (hroby 1/16, 2/16, 4/16, 5/16, 8/16, 10/16, 11/17, 12/17). Iba v prípade hrobu 8/16 sa v blízkosti menšej amfory našiel i fragment okraja misy so zosilneným, vodorovne zrezaným ústím. Sporná je skladba inventára údajných separátnych žiarových hrobov 1/16 a 2/16, kde sa vyskytla šálka a nepatrné zlomky väčšieho hrnca (?), ktoré ako už bolo akcento-

vané, dozaista tvoria jeden hrobový celok (tab. I: A). Pomerne nekvalitný výpal funerálnej keramiky výrazne zredukoval jej stav, a preto bolo možné zrekonštruovať iba 3 nádoby z hrobov 2/16, 8/16 a 11/17 (tab. I: 5, 5a; V: 3, 3a; IX: 3, 3a). Z objektu 418 (hrob 2/16) pochádza malá profilovaná šálka s kalichovitým hrdlom a von vytiahnutým ústím, ktoré je ostro odsadené od stlačenej spodnej časti (tab. I: 5a). Zlepiteľné fragmenty umožnili zistiť len profil nádoby, takže nie je zrejmé, či disponovala aj uchom spájajúcim ústie s jej plecami. Porovnateľné nádoby sa našli napríklad na pohrebisku Pitten (hrob 108; Benkovsky-Pivovarová 1991, Taf. 29/108: 2), i keď treba poznamenať, že vo vzťahu k šálke zo Šámota nemajú tak výrazne von vytiahnutý okraj, čo sa javí ako nezvyčajný atribút. Podobné nálezy pochádzajú aj zo sídliska vo Veselom

Obr. 11. Nálezy mohylovej kultúry zo Žitného ostrova. 1-10a – Dunajská Streda, časť Malé Blahovo - depot (?) (podľa Budinský-Krička 1950, 2; Furmánek 1980, Taf. 38: D); 11 – Dunajská Streda, časť Mliečany - zo zničeného pohrebiska (podľa Vladár 1974, Taf. 6: 131); 12-19 – Dunajská Lužná, časť Nové Košariská - inhumačný hrob D (podľa Pichlerová 1976, obr. 8). Bez mierky.

Fig. 11. Artifacts of Tumulus culture from Rye Island. 1-10a – Dunajská Streda, part Malé Blahovo - hoard (?) (after Budinský-Krička 1950, 2; Furmánek 1980, Taf. 38: D); 11 – Dunajská Streda, part Mliečany - from destroyed burial ground (after Vladár 1974, Taf. 6: 131); 12-19 – Dunajská Lužná, part Nové Košariská - inhumation grave D (after Pichlerová 1976, obr. 8). No scale.

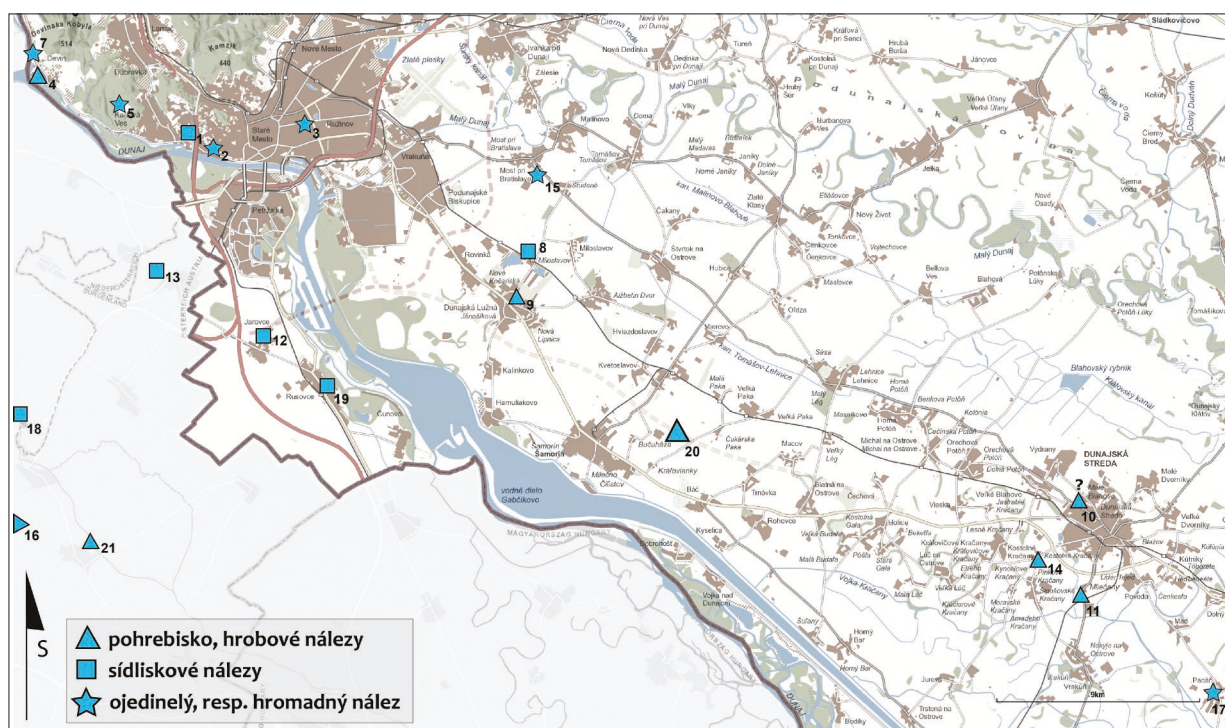
či v Báhoni, ktoré sa síce mierne odlišujú profiláciou spodnej časti, ale špecifický spôsob ostrého odsadenia hrdla od tela je takmer identický (Bartík 1991, obr. 5: 1; 1996, tab. 16: 3).

Druhá rekonštruovaná nádoba bola vložená do hrobu 11/17, kde jej pozícia svedčí o uložení k nohám zomrelého v dorzálnnej polohe (tab. IX: 3, 3a), pričom rovnaký úzus evidujeme aj v hrobe 8/16 (tab. V: 3, 3a; VIII: C; Godiš/Haruštiak 2020, 64, obr. 6). Ide o amforu s valcovitým hrdlom nasadeným na výrazne stlačenej, mierne podsadenej spodnej časti stojacej na dutej zvoncovitej nôžke. V skutočnosti má

však nádoba výrazne vertikálne vytiahnuté dno, pričom táto deformácia jej vytvára podstavu, čo sa zvykne označovať ako nepravá, resp. falošná nôžka. Podobný spôsob modelácie dna je zreteľný tiež na amfore z porušeného inhumačného hrobu z Kostolných Kračian (obr. 10: 1; Pichlerová/Tomčíková 2001, 117, 120). Na pleciah amfory sú aplikované dve oproti sebe stojace vodorovne perforované ušká. K nádobe zo Šámta existujú viaceré vhodné paralely z lokalít vo východnom Rakúsku⁶³ a na južnej Morave⁶⁴, kde sa našli v hrobových celkoch datovaných už skôr do mladšej fázy mohylovej kultúry podobne ako

⁶³ Pitten – ženské hroby 110 a 123, v ktorých sa našli porovnateľné tvary amfor spolu s nadrozmernými ihlicami s rozšírenou pečatidlovou hlavicoú (Hampl et al. 1978, Taf. 216: 4; 220: 4); Maersch – hrob 1; Theras – mohyla III (Berg 1960, 47, Abb. 1: 7; 6: 8).

⁶⁴ Suchohrdly (Stuchlík 1990, 140, obr. 3: 10); Šatov (Hrubý 1950, tab. III: 12).

Obr. 12. Oblasť Žitného ostrova s vyznačením dôležitých lokalít stredodunajskej mohylovej kultúry (doplnené podľa Bartík 2012, obr. 169). 1 – Bratislava - Mlynská dolina; 2 – Bratislava - Staré mesto (rieka Dunaj); 3 – Bratislava - Košická ulica; 4 – Devín - hradný vrch; 5 – Devínska Kobyla; 6 – Devínska Nová Ves - Útočnica; 7 – Devínska Nová Ves - rieka Morava; 8 – Dunajská Lužná - „železničná stanica“; 9 – Dunajská Lužná - „štrkovisko“; 10 – Dunajská Streda - Malé Blahovo; 11 – Dunajská Streda - Mliečany; 12 – Jarovce; 13 – Kitsee; 14 – Kostolné Kračany; 15 – Most pri Bratislave; 16 – Neusiedl-Hutweide; 17 – Padáň; 18 – Potzneusiedl; 19 – Rusovce - „za kaštieľom“; 20 – Šamorín-Šámot - Hruškový; 21 – Zurndorf. (mapový podklad: © GKÚ; autor: J. Godiš)

Fig. 12. The area of Rye Island with the marking of important sites of the Middle-Danube Tumulus culture (updated after Bartík 2012, obr. 169). 1 – Bratislava - Mlynská dolina; 2 – Bratislava - Staré mesto (Danube river); 3 – Bratislava - Košická street; 4 – Devín - castle hill; 5 – Devínska Kobyla; 6 – Devínska Nová Ves - Útočnica; 7 – Devínska Nová Ves - Morava river; 8 – Dunajská Lužná - “train station”; 9 – Dunajská Lužná - “gravel pit”; 10 – Dunajská Streda - Malé Blahovo; 11 – Dunajská Streda - Mliečany; 12 – Jarovce; 13 – Kitsee; 14 – Kostolné Kračany; 15 – Most pri Bratislave; 16 – Neusiedl-Hutweide; 17 – Padáň; 18 – Potzneusiedl; 19 – Rusovce - “behind mansion”; 20 – Šamorín-Šámot - Hruškovo; 21 – Zurndorf. (map base: © GKÚ; author: J. Godiš)

analógia zo sídliska vo Veselom pri Piešťanoch (Bartík 1996, 212, tab. 11: 10).

Vychádzajúc z malého súboru hrobovej keramiky zo Šamorína je možné konštatovať, že svojim charakterom vykazuje jednoznačnú spojitosť s hrnčiarskym štýlom stredodunajskej mohylovej kultúry, a to najmä s juhozápadne ležiacou oblasťou Burgenlandu a Dolného Rakúska. Táto skutočnosť vystáva predovšetkým pri konfrontácii s keramickým materiálom z pohrebiska v Smoleniciach na jednej strane a s nálezmi z lokality Pitten na strane druhej. Problematické je posúdenie vzťahov s blízkym regiónom stredného

a západného Zadunajska. Odhliadnuc od amatérskych vykopávkov uskutočnených v okolí Balatónu v závere 19. storočia (Keszthely, Csabrendek) tam v podstate až do súčasnosti absentujú profesionálne výskumy pohrebísk z obdobia stupňov BB2 a BC1. Taktiež sa núka zdôrazniť, že rekonštruované nádoby zo Šámota majú blízke analógie v nálezoch zo sídliska vo Veselom, čo dokladá, že nešlo o keramiku vyrobenú striktne pre funerálne účely. Pri otázke datovania je treba podotknúť, že na nádobách chýba v porovnaní s neďalším pohrebiskom v Dunajskej Lužnej (obr. 11: 18, 19) akákoľvek rytá výzdoba či iná plastická úprava

povrchu, ktorá by eventuálne mohla napomôcť jej riešeniu. Opierajúc sa o typologické členenie keramiky stredodunajskej mohylovej kultúry podľa P. Bobeka (2018, 124–126, obr. 7) spadajú nálezy drobných amfor na nôžke z hrobov 8/16 a 11/17 svojím datovaním najskôr do stupňa BB 2 (BC1).

ZÁVER

Po zhodnotení nálezovej situácie a pestrého súboru hrobového inventára zo Šámota je zrejme, že pri predstihovom výskume došlo iba k čiastočnému odkrytiu priestorovo rozsiahlejšej plochej nekropoly zo strednej doby bronzovej, v areáli ktorej boli vybudované aj mohyly. Súdiac podľa dispozície známych hrobov možno predpokladať jej pokračovanie severovýchodným smerom, kde sa v súčasnosti nachádza pravidelne využívaná⁶⁵ poľnohospodárska pôda. Výrazné odťaženie, ako i premiešanie nadložných vrstiev sa prejavuje zvlášť v enormne malej zachytenej hĺbke hrobových jám. Je takmer isté, že časť hrobov bola už dávnejšie pri kultivácii pôdy celkom zničená a ďalším, ešte nezisteným reálne hrozí v blízkej dobe úplná deštrukcia. Tu vyvstáva nevyhnutná potreba chrániť, prípadne cielene včas preskúmať podobne ohrozené lokality, ktoré neraz prinášajú nečakané objavy či kľúčové zistenia. Ukážkovo to predsa ilustruje prípad samotného pohrebiska v Šámote, kde bolo zistených iba 12 hrobov, z ktorých jedna tretina bola vykradnutá či inak sekundárne porušená a aj napriek tomu sú zdrojom neoceniteľných poznatkov. Nie je vylúčené, že asi vo vzdialenosti 200 m juhovýchodne od nekropoly mohylovej kultúry sa mohlo nachádzať k nej prislúchajúce súveké sídlisko⁶⁶ z doby bronzovej.

Na pohrebisku sa na základe tu predloženého rozboru nálezov ako i s prihliadnutím na významný inventár hrobu 8/16 s určitou po-

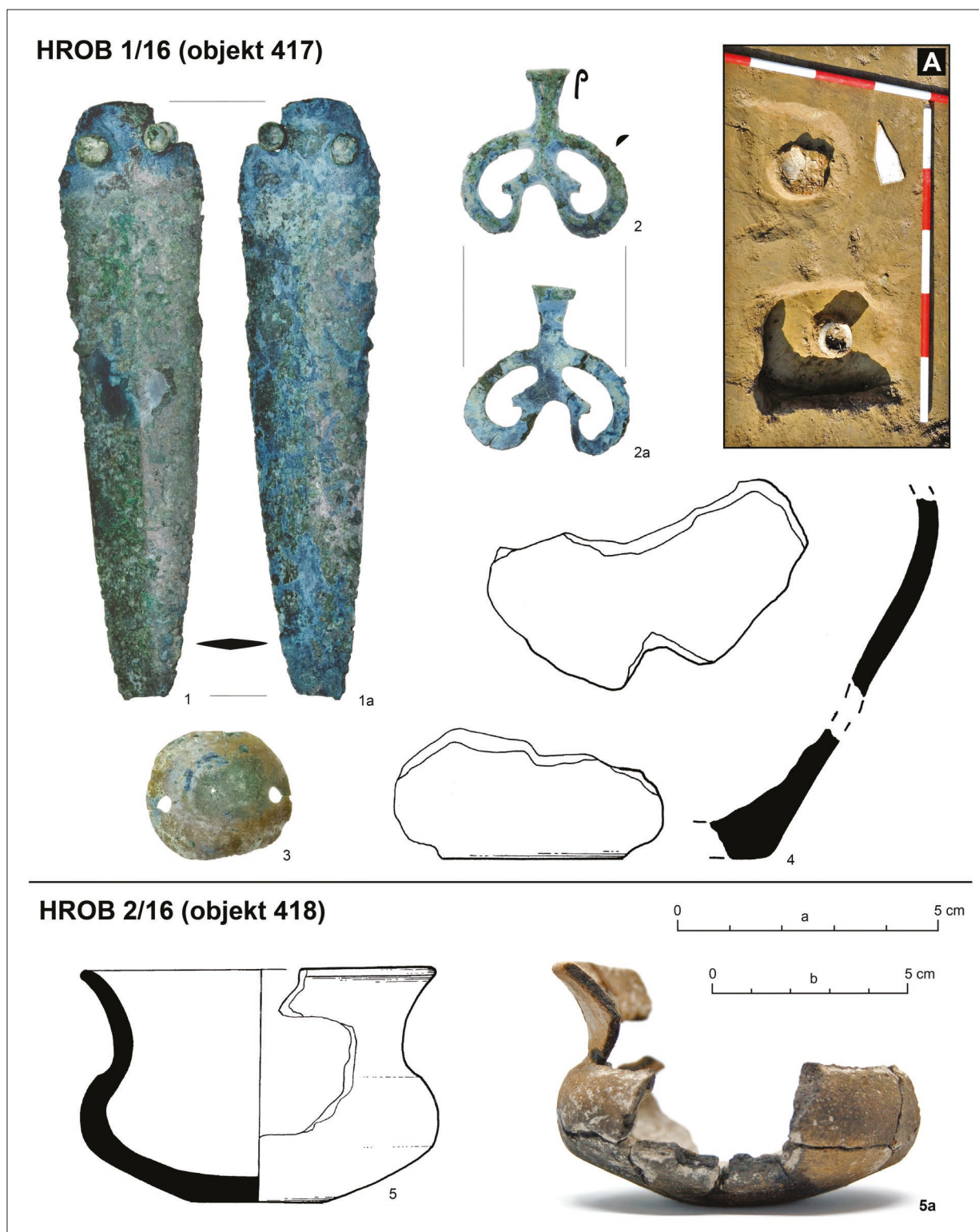
chovávalo v priebehu stupňa BC1. Výsledkom podrobnej analýzy materiálu je fakt, že časť artefaktov vykazuje archaické atribúty stupňa BB, zatiaľ čo iné sú príznačné už pre mladšiu vývojovú fázu mohylovej kultúry. Tieto nálezy sa v niektorých prípadoch objavujú v rámci jedného hrobového celku, čo pochopiteľne komplikuje presnejšie datovanie kontextu. Tu sa vytvára priestor na identifikáciu konkrétnych artefaktov, resp. diagnostických znakov na nich, ktoré sú viac frekvencované v jednom alebo v druhom časovom horizonte, a tým sa pokúsiť precizovať periodizáciu mohylového obdobia. Nevyjasnenou otázkou ostáva datovanie sekundárne porušeného hrobu s kruhovým žlabom, kde je možné vychádzať iba z jeho rozmerov, ktoré ho radia k staršiemu horizontu pochovávaní na lokalite predchádzajúceho stupňa BC.

Nedávno objavené hroby zo Šámota markantne obohacujú naše poznanie o osídlení Žitného ostrova v strednej dobe bronzovej a taktiež podstatne rozširujú doposiaľ skromný počet odborne skúmaných⁶⁷ pohrebísk stredodunajskej mohylovej kultúry na západnom Slovensku. Jednou z úloh budúceho výskumu je posúdiť, či môžeme v tejto oblasti predpokladať existenciu istej facies mohylovej kultúry, ktorá má spojitost skôr so severovýchodoalpším regiónom, čo by naznačovalo stvárnenie keramiky. Tá sa v niektorých črtách viditeľne odlišuje od materiálu z lokalít situovaných na dolnom Považí a Záhorí, ktorý ma naopak užšie paralely k územiu susednej Moravy. Popritom je potrebné do úvahy vziať tiež možnosť, že dané pozorovanie môže reflektovať jej chronologické postavenie, kde by práve svojrázne drobné amforky z Dunajskej Lužnej, Kostolných Kračian a napokon i zo Šámota reprezentovali starší keramický prejav tejto archeologickej kultúry v závere stupňa BB.

⁶⁵ Podľa informácie J. Haruštiaka je majiteľ pozemku upovedomený o existencii pohrebiska a tomu údajne prispôsobuje aj hĺbku kultivácie pôdy, aby sa vyhol narušeniu archeologických situácií.

⁶⁶ Zisťovací výskum v roku 1979 pod vedením M. Hanuliaka (1980, 83, obr. 42: 2; 43: 1), ktorým sa zachytilo polykultúrne osídlenie. Okrem objektov z vrcholného stredoveku sa odkryli aj objekty 8a a 9a (2b?), ktoré autor datuje do začiatku strednej doby bronzovej (?).

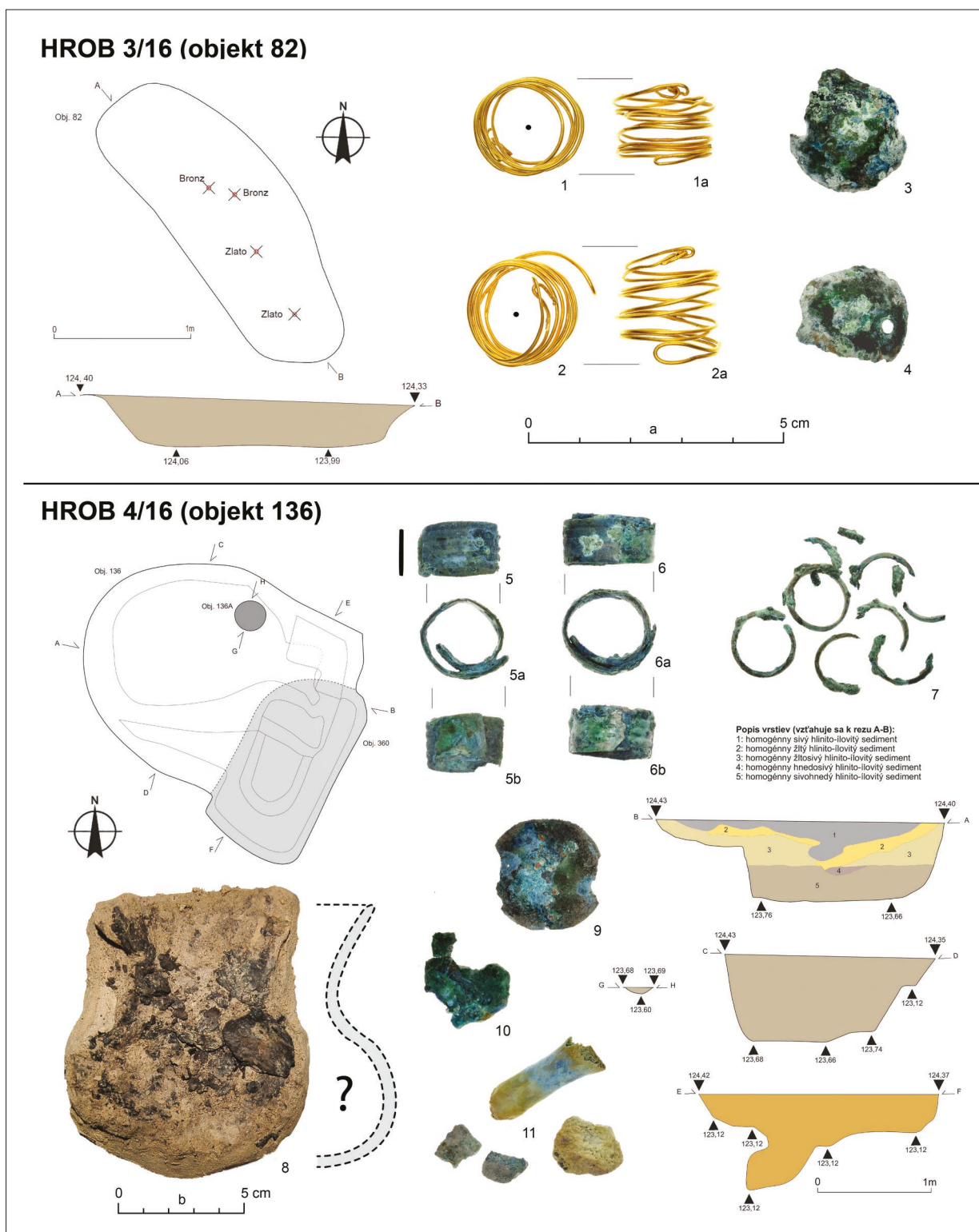
⁶⁷ Smolenice – „Záhumenice, Na Panskom, Durchplatz“ (Sándorfi 1889, 420–423; 1890, 66–71; 1896, 109–118; Dušek 1980, 341–382); Dunajská Lužná, časť Nové Košariská (Pichlerová 1976, 5–29); Bratislava-Devín (Plachá/Furmánek 1975, 55–69); Kostolná pri Dunaji (Kolník 1980, 92); Abrahám – „Za cintorinom“ (Ožďáni 1980, 5–7); Buková – „Hrúdy“ (Janšák 1959, 173, 174; Janšák 1962, 241; Točík 1978, 75–79; Bobek 2016, 34–36).

Tab. I. Šamorín, časť Šámot - Hruškový. 1-4 – inventár hrobu 1/16 (objekt 417); 5, 5a – inventár hrobu 2/16 (objekt 418); A - situovanie kontextov označených ako hrob 1/16 (hore) a hrob 2/16 (dole). Mierka: a - 1, 3 (1:1); b - 4, 5a. (kresby: D. Zeleňáková; fotografie nálezov: J. Godiš; terénne fotografie: R. Ferencová)

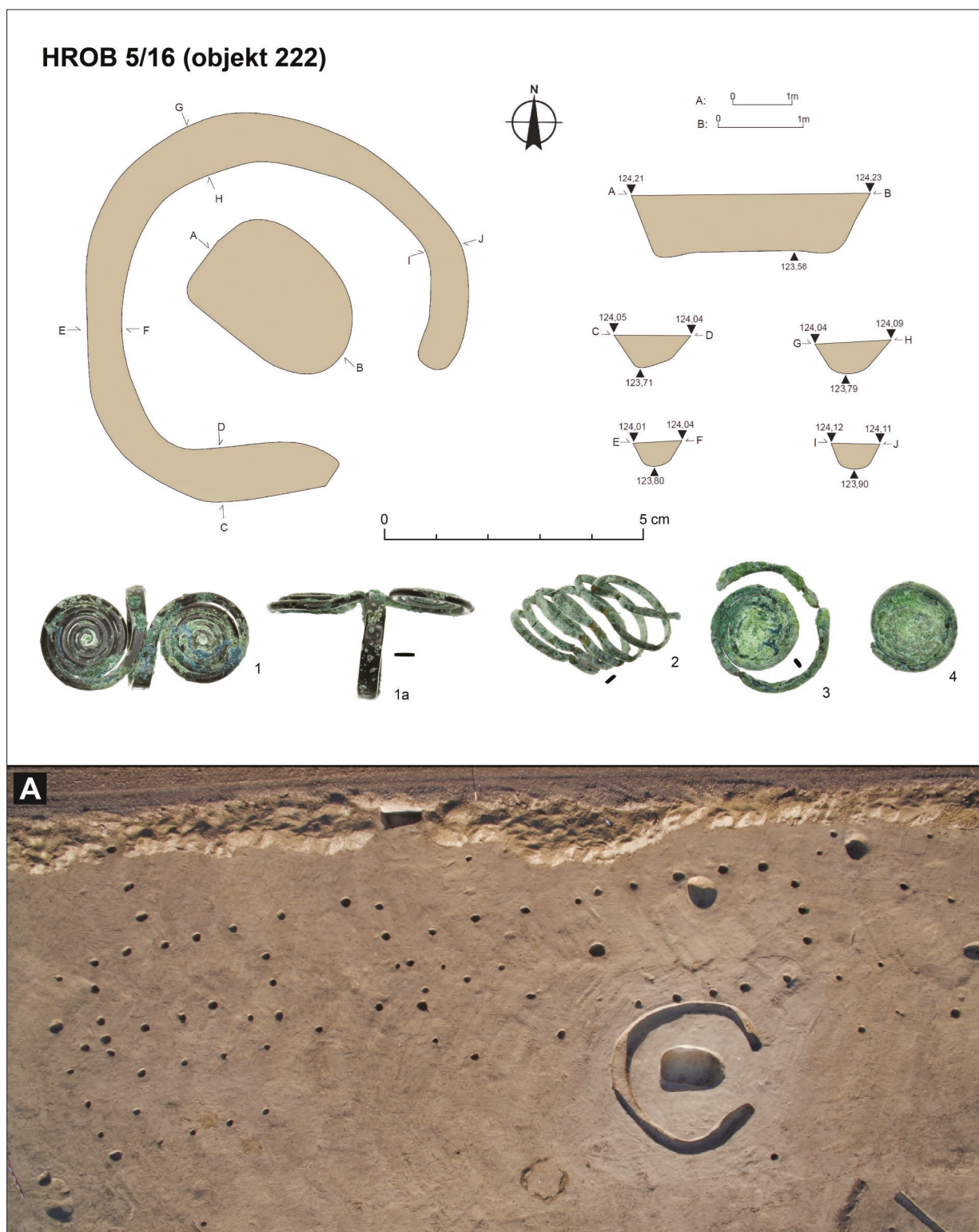
Table I. Šamorín, part Šámot - Hruškový. 1-4 – inventory of the grave 1/16 (feature 417); 5, 5a – inventory of the grave 2/16 (feature 418); A - location of contexts marked as grave 1/16 (top) and grave 2/16 (bottom). Scale: a - 1, 3 (1:1); b - 4, 5a. (drawings: D. Zeleňáková; photographs of finds: J. Godiš; field photographs: R. Ferencová)

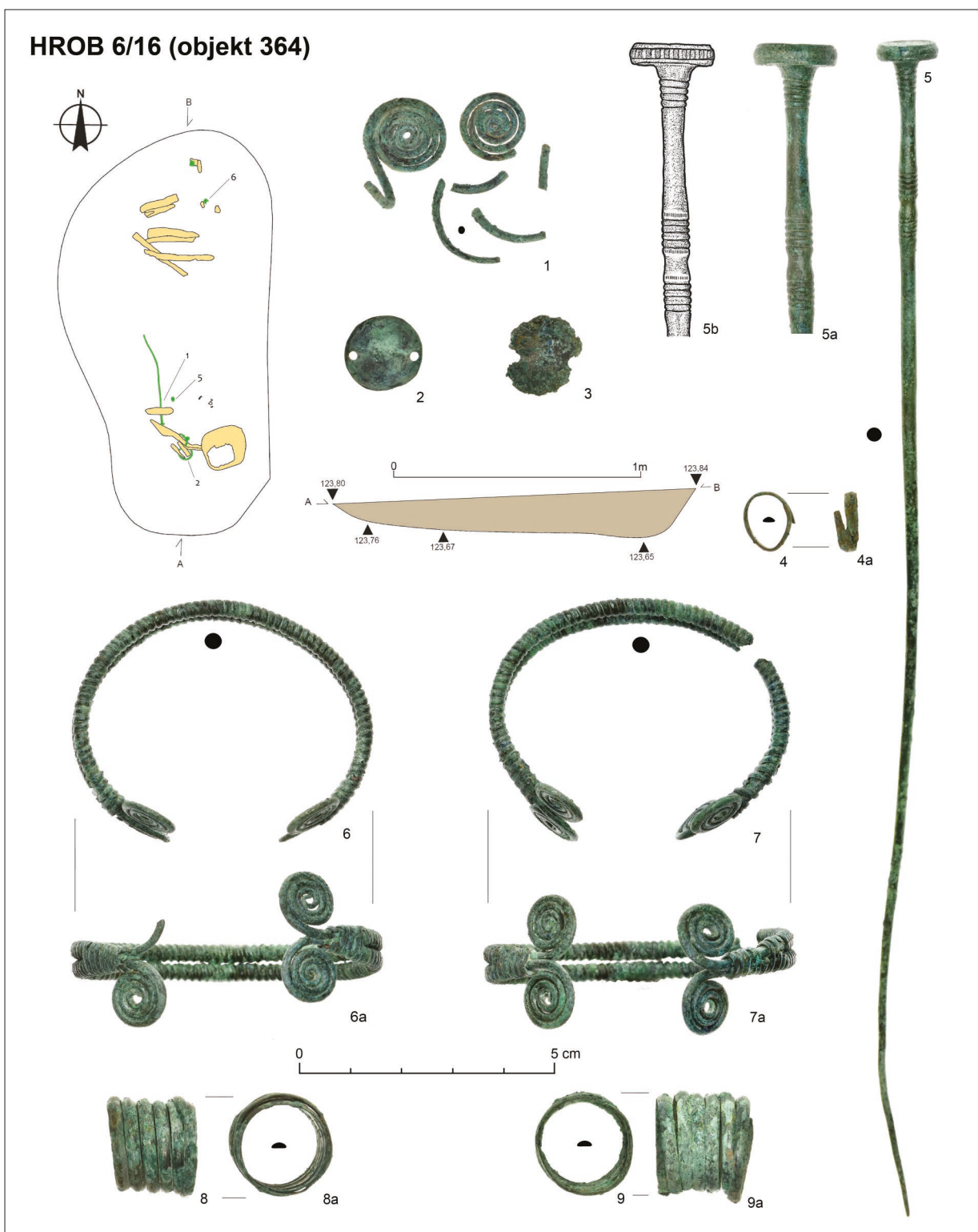
Tab. II. Šamorín, časť Šánot - Hruškový. 1-4 – inventár hrobu 3/16 (objekt 82); 5-10 – časť inventára sekundárne porušeného hrobu 4/16 (objekt 136). Mierka: a - 1-7, 9, 10 (1:1); b - 8. (kresba a fotografie nálezov: J. Godiš; plány: D. Kormaňáková)

Table II. Šamorín, part Šánot - Hruškový. 1-4 – inventory of the grave 3/16 (feature 82); 5-10 – part of the inventory of the secondary disturbed grave 4/16 (feature 136). Scale: a - 1-7, 9, 10 (1:1); b - 8. (drawing and photographs of finds: J. Godiš; plans: D. Kormaňáková)

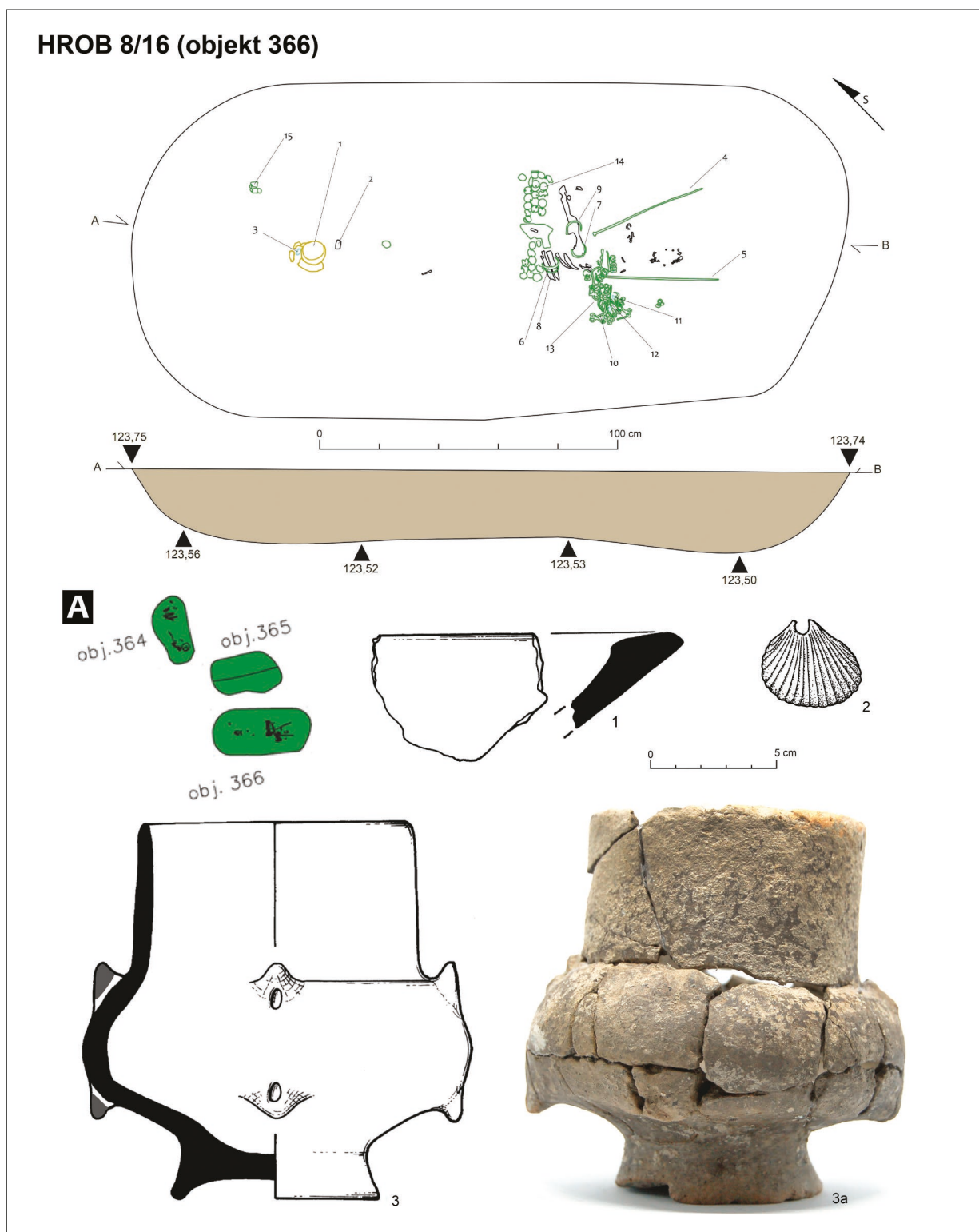
Tab. III. Šamorín, časť Šámot - Hruškový. 1-4 – nálezy zo sekundárne porušeného hrobu 5/16 (objekt 222). A - kolmá letecká snímka na časť odkrytej plochy s hrobom obkoleseným otvoreným kruhovým žlabom. Mierka - 1:1. (fotografie nálezov: J. Godiš; plány: J. Ulický; letecká snímka: B. Chrvala)

Table III. Šamorín, part Šámot - Hruškový. 1-4 – artifacts from a secondary disturbed grave 5/16 (feature 222). A - vertical aerial view of a part of the uncovered area with a grave surrounded by an open circular ditch. Scale - 1:1. (photograph of finds: J. Godiš; plans: J. Ulický; aerial photograph: B. Chrvala)

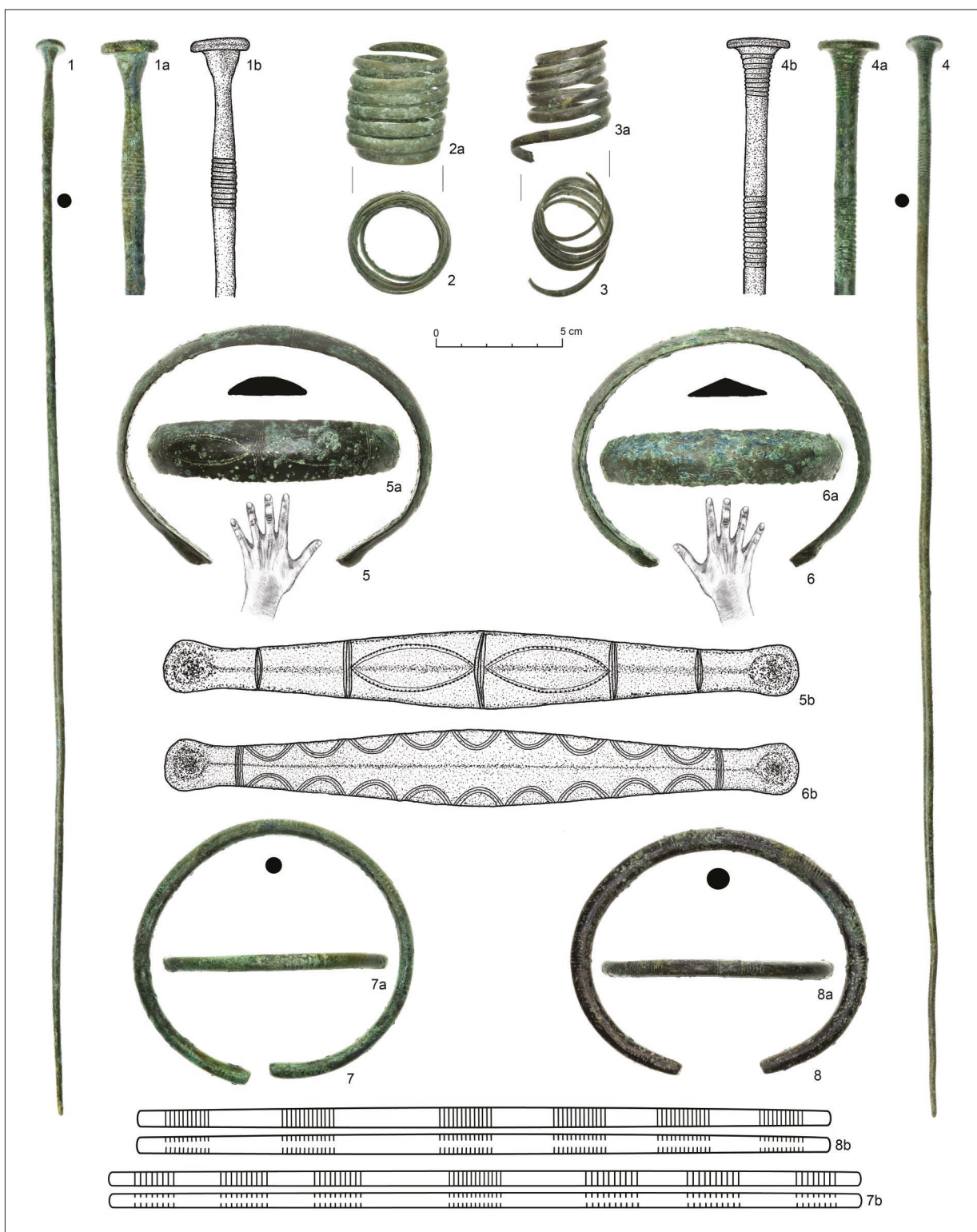
Tab. IV. Šamorín, časť Šámot - Hruškový. 1-9a – inventár hrobu 6/16 (objekt 364). Mierka - 1:1. bez mierky – 5-5b. (fotografie nálezov: J. Godiš; plány: D. Kormaňáková)

Table IV. Šamorín, part Šámot - Hruškový. 1-9a – inventory of the grave 6/16 (feature 364). Scale - 1: 1. without scale – 5-5b. (photographs of finds: J. Godiš; plans: D. Kormaňáková)

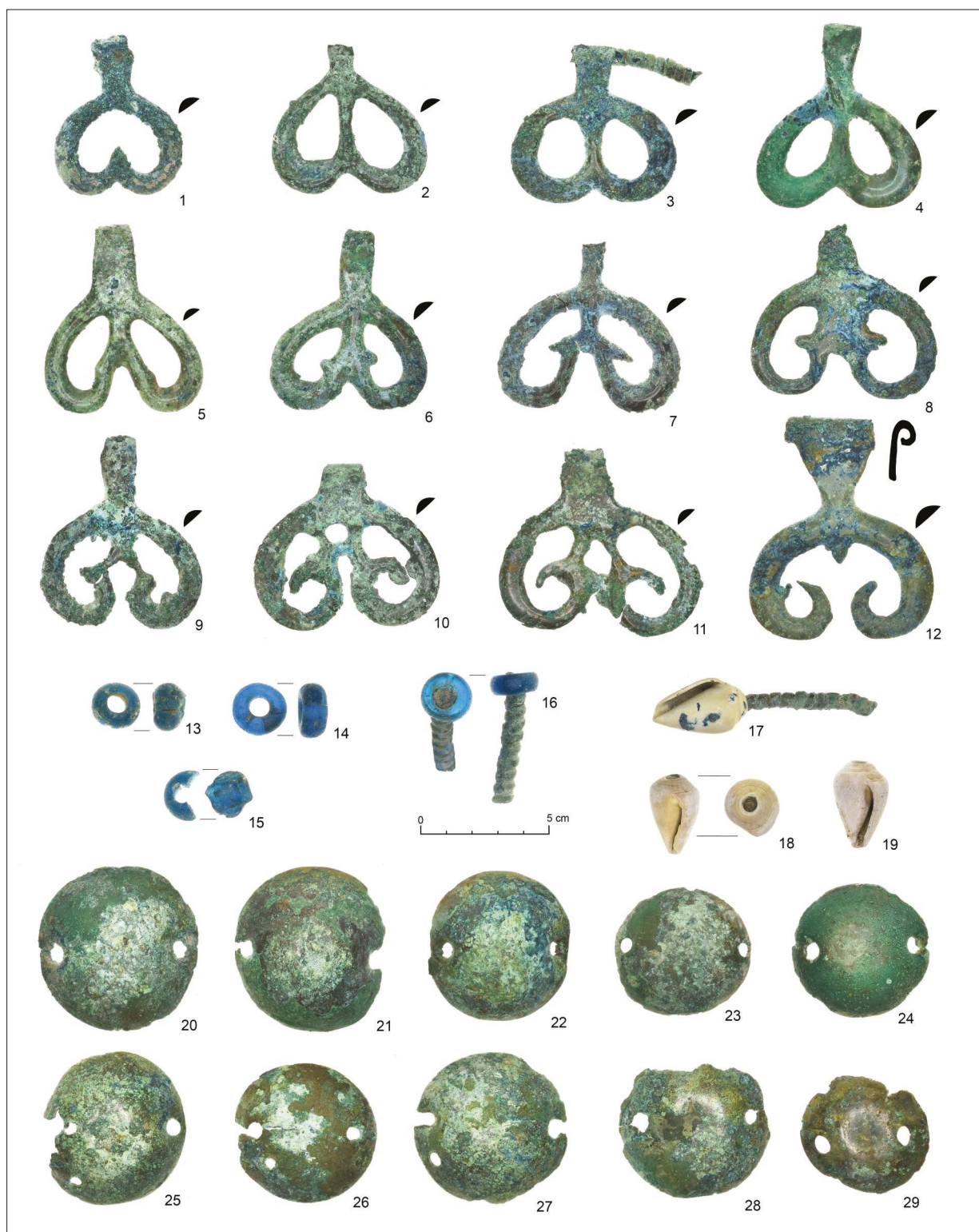
Tab. V. Šamorín, časť Šámot – Hruškový. Plán a inventár hrobu 8/16 (objekt 366). A – skupina hrobov 6/16 (obj. 364), 7/16 (obj. 365) a 8/16. (kresby: D. Zeleňáková; plány: D. Kormaňáková; fotografie a spracovanie: J. Godiš).

Table V. Šamorín, part Šámot – Hruškový. Plan and inventory of grave 8/16 (feature 366). A – group of graves 6/16 (feature 364), 7/16 (feature 365) and 8/16. (drawings: D. Zeleňáková; plans: D. Kormaňáková; photos and editing: J. Godiš).

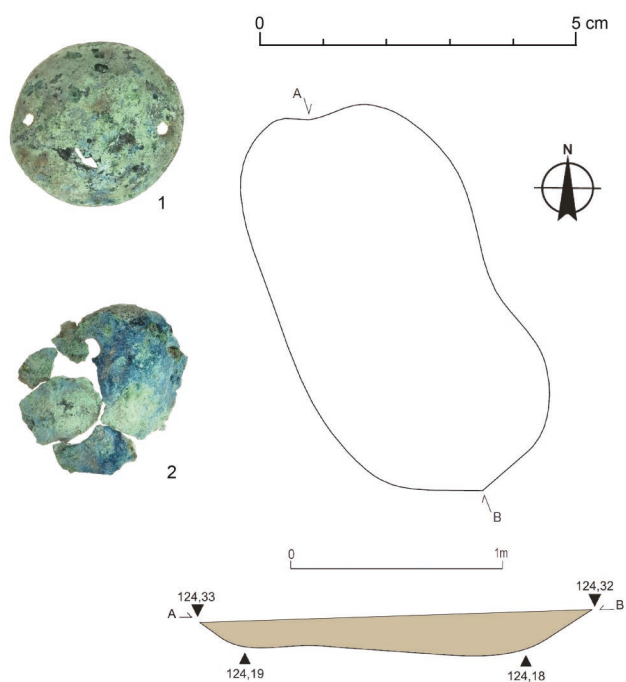
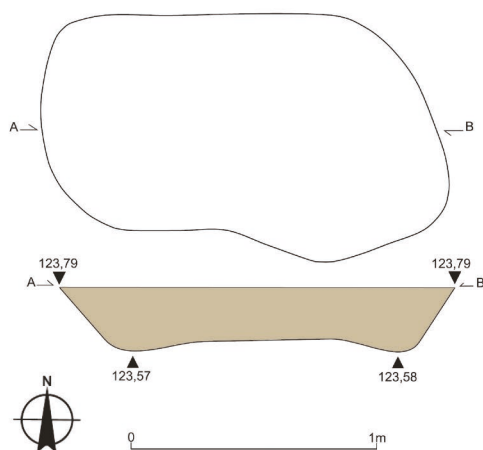
Tab. VI. Šamorín, časť Šámot – Hruškový. Inventár hrobu 8/16 (objekt 366). Mierka – 1:1; bez mierky – 1-1b, 4-4b, 5a, 6a, 7a, 8a. (kresby, fotografie a spracovanie: J. Godiš).

Table VI. Šamorín, part Šámot – Hruškový. Inventory of the grave 8/16 (feature 366). Scale – 1:1; no scale – 1-1b, 4-4b, 5a, 6a, 7a, 8a. (drawings, photos and editing: J. Godiš).

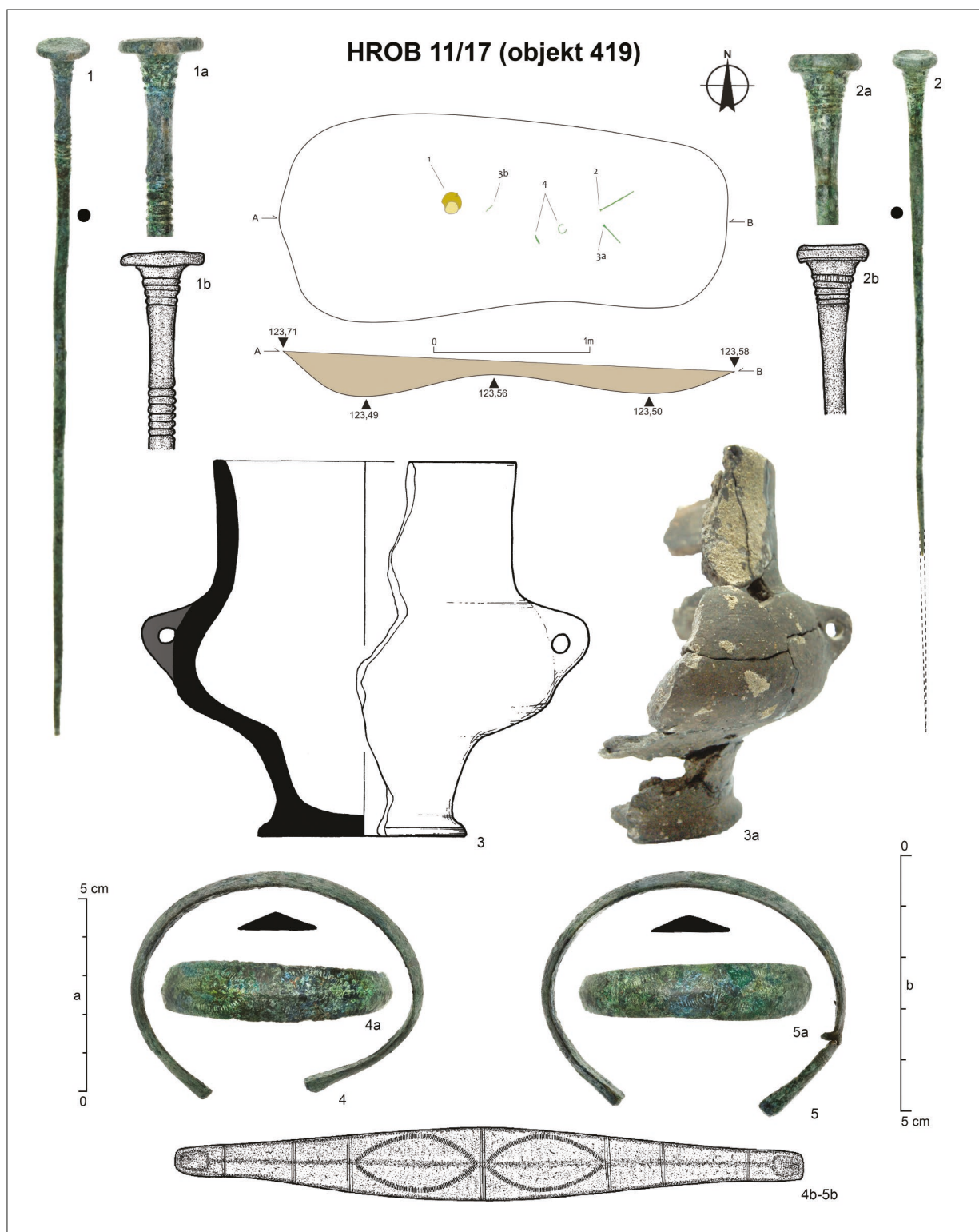
Tab. VII. Šamorín, časť Šámot – Hruškový. Inventár hrobu 8/16 (objekt 366). Výber variantov bronzových srdcovitých záveskov, puklicových nášiviek (niektoré z nich so stopami po sekundárnej perforácii otvorov), sklenených kotúčovitých korálikov a prevrtaných ulít lastúrníkov. Mierka – 1:1. (fotografie a spracovanie: J. Godiš).

Table VII. Šamorín, part Šámot – Hruškový. Inventory of the grave 8/16 (feature 366). The selection of bronze heart-shaped pendants variants, sheet hubcaps (some of them with traces of secondary perforation openings), glass disc-shaped beads and drilled shells of cone snails. Scale – 1:1. (photos and editing: J. Godiš).

HROB 8/16 (objekt 366)**HROB 9/16 (objekt 392)****HROB 7/16 (objekt 365)**

Tab. VIII. Šamorín, časť Šámot - Hruškový. Hrob 8/16 (objekt 366); hrob 7/16 (objekt 365); 1, 2 – inventár hrobu 9/16 (objekt 392). Hrob 8/16: A - pracovný záber začistovania šperkov in situ; B - detail na drôtené ozdoby navlečené na prstoch chodidiel; C - detail na amfору na nôžke s mušľou *Cardium* a črepu z misy. Mierka - 1:2. (terénne snímky a plány: R. Ferencová, J. Ulický, D. Kormaňáková; fotografie nálezov: J. Godiš)

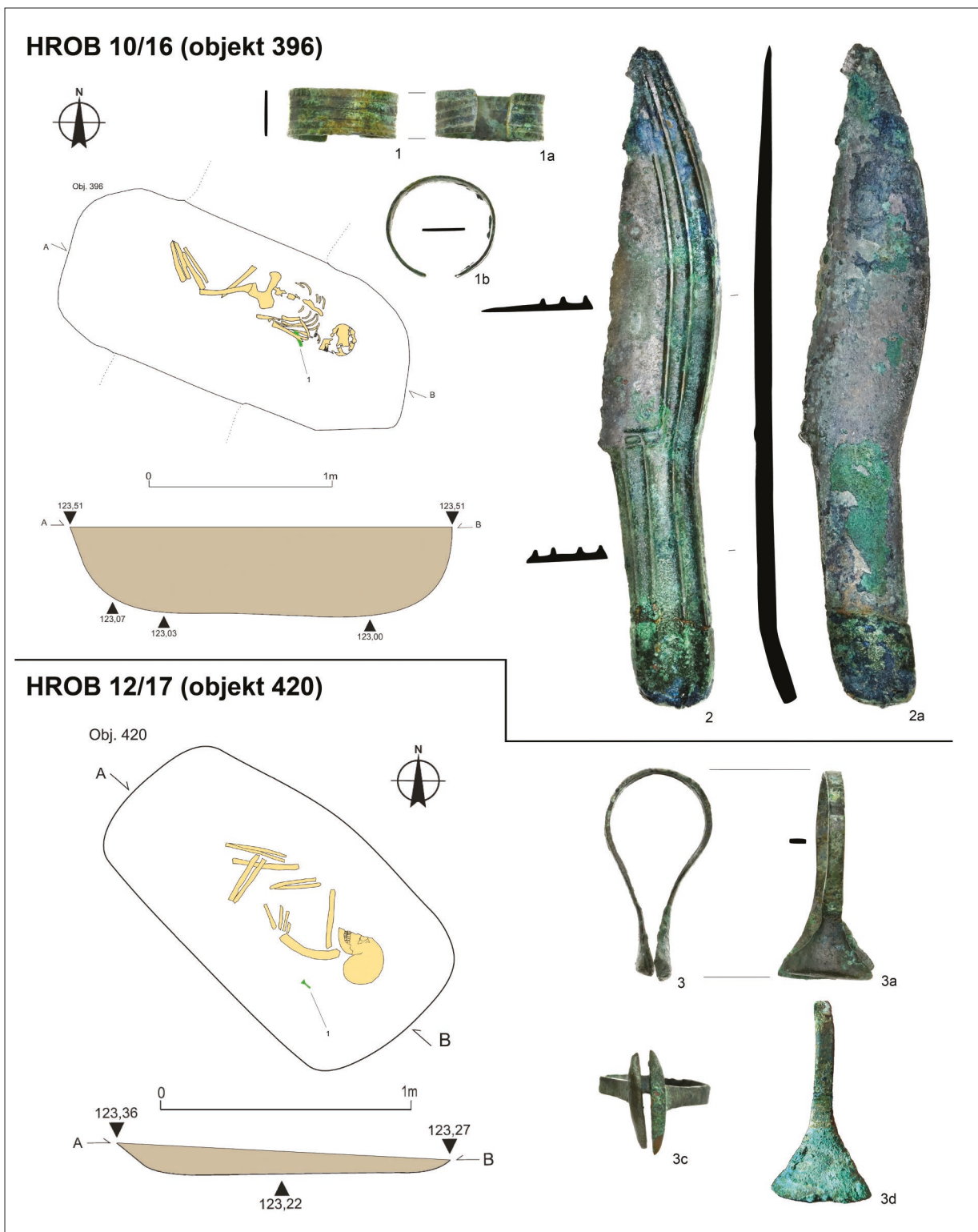
Table VIII. Šamorín, part Šámot - Hruškový. Grave 8/16 (feature 366); grave 7/16 (feature 365); 1, 2 – inventory of the grave 9/16 (feature 392). Grave 8/16: A - working photo of preparation of jewelry in situ; B - detail on wire ornaments strung on the toes; C - detail of an amphora with stand, *Cardium* shell and a sherd from a bowl. Scale - 1:2. (field photos and plans: R. Ferencová, J. Ulický, D. Kormaňáková; photographs of findings: J. Godiš)

Tab. IX. Šamorín, časť Šámot - Hruškový. 1-5b – inventár hrobu 11/17 (objekt 419). Mierka: a – 3, 3a; b – 1, 2, 4, 5, 4b-5b. (kresby: D. Zeleňáková, J. Godiš; plány: R. Iván; fotografie nálezov: J. Godiš)

Table IX. Šamorín, part Šámot - Hruškový. 1-5b – inventory of grave 11/17 (feature 419). Scale: a - 3, 3a; b - 1, 2, 4, 5, 4b-5b. (drawings: D. Zeleňáková, J. Godiš; plans: R. Iván; photographs of finds: J. Godiš)

Tab. X. Šamorín, časť Šámot - Hruškový. 1-2a – inventár hrobu 10/16 (objekt 396); 3-3d – inventár hrobu 12/17 (objekt 420). Mierka - 1:1. (plány: D. Kormaňáková, R. Iván; fotografie nálezov: J. Godiš)

Table X. Šamorín, part Šámot - Hruškový. 1-2a – inventory of the grave 10/16 (feature 396); 3-3d – inventory of the grave 12/17 (feature 420). Scale - 1: 1. (plans: D. Kormaňáková, R. Iván; photographs of finds: J. Godiš)

LITERATÚRA

- Banner 1945* – J. Banner: Bronzeleetek Hódmezővásárhely határában. *Archaeologiai Értesítő* 3, 1944-1945/5–6, 29–42.
- Bartík 1991* – J. Bartík: K osídlení povodia Vištuckého potoka a Gidry v strednej dobe bronzovej. *Zborník SNM* 85, *Archeológia* 1, 1991, 11–34.
- Bartík 1996* – J. Bartík: Sídliisko stredodunajskej mohylovej kultúry vo Veselom. *Slovenská Archeológia* 44/2, 1996, 189–252.
- Bartík 2012* – J. Bartík: Čas kovových zbraní a šperkov. Doba bronzová. In: J. Šedivý/T. Štefanovičová (eds.): *Dejiny Bratislavy 1. Od počiatkov do prelomu 12. a 13. storočia. Brezalauspurc na križovatke kultúr*. Bratislava 2012, 103–132.
- Bátora 2004* – J. Bátora: Die Anfänge der Hügelgrabbestattungen in der Mittelbronzezeit im mittleren Donauebiet. In: J. Bátora/V. Furmánek/L. Veličik (Hrsg.): *Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen: Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag*. Nitra 2004, 241–253.
- Benkovská-Pivovarová 1972* – Z. Benkovská-Pivovarová: Die Anfänge der Lausitzer kultur in der Slowakei im Lichte der Grabfunde aus Martin. *Slovenská Archeológia* 20/2, 1972, 253–312.
- Benkovsky-Pivovarová 1982* – Z. Benkovsky-Pivovarová: Das Bronzeinventar des mittelbronzezeitlichen Gräberfeld von Pitten, NÖ. In: F. Hampl/H. Kerchler/Z. Benkovsky-Pivovarová (eds.): *Das mittelbronzezeitliche Gräberfeld von Pitten in Niederösterreich. Ausgrabungen des Niederösterreichischen Landesmuseums in den Jahren 1967 bis 1973 mit Beiträgen über Funde aus anderen urzeitlichen Perioden. Band 2: Auswertung. Teil 1. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften In Wien* 21/22. Wien 1982, 23–105.
- Benkovsky-Pivovarová 1991* – Z. Benkovsky-Pivovarová: Das mittelbronzezeitliche Gräberfeld von Pitten in Niederösterreich: Ergebnisse der Ausgrabungen des Niederösterreichischen Landesmuseums in den Jahren 1967 bis 1973 mit Beiträgen über Funde aus anderen urzeitlichen Perioden. Band 3: Ergänzungskatalog. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der österreichischen Akademie der Wissenschaften In Wien 24. Wien 1991.
- Berg 1960* – F. Berg: Mittelbronzezeitliche Grabfunde aus Maiersch und Theras, N.Ö. *Archaeologia Austriaca* 27, 1960, 21–51.
- Berger 1984* – A. Berger: Die Bronzezeit in Ober- und Mittelfranken. *Materialhefte Zur Bayerischen Vorgeschichte. Kallmünz/Opf.* 1984.
- Blischke 2002* – J. Blischke: Gräberfelder als Spiegel der historischen Entwicklung während der mittleren Bronzezeit im mittleren Donauebiet. *Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie* 80. Bonn 2002.
- Bobek 2016* – P. Bobek: Doklady sekundárneho navršovania mohýl v strednej dobe bronzovej v oblasti stredného Podunajska. *Študijné Zvesti AÚ SAV* 60, 2016, 31–49.
- Bobek 2018* – P. Bobek: Stredodunajská mohylová kultúra na Slovensku a jej význam pre vznik stredodunajských popolnicových polí. *Nepublikovaná dizertačná práca*. Univerzita Komenského v Bratislave, Archeologický ústav SAV.
- Bobek/Elschek 2020* – P. Bobek/K. Elschek: Nálezy bronzových predmetov zo sídliska v Zohore, poloha Piesky. In: V. Mitáš/O. Ožďáni (eds.): *Doba popolnicových polí a doba halštatská. Zborník príspevkov z XV. medzinárodnej konferencie 'Doba popolnicových polí a doba halštatská'*. Smolenice 15.-19. október 2018. *Archaeologica Slovaca Monographiae Communicationes*. Nitra 2020, 35-52.
- Budinský-Krička 1950* – V. Budinský-Krička: Poklad bronzových ozdôb z Malého Blahova (okres Dunajská Streda). *Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti* 41, 1950, 1–3.
- Chebenová 2012* – P. Chebenová: Nálezy bronzových nožov z doby bronzovej na území Slovenska. *Slovenská archeológia* 60/1, 2012, 1–36.
- Csányi 1980* – M. Csányi: Árokka körülvett sírok a halomsíros kultúra jánoshidai temetőjében (Graves surrounded by ditches in the Jánoshida cemetery of the Tumulus Grave culture). *Archaeologiai Értesítő* 107, 1980, 153–164.

- Čujanová-Jílková 1970* – E. Čujanová-Jílková: Mittelbronzezeitliche Hügelgräberfelder in Westböhmen. Archeologické studijní materiály 8. Praha 1970.
- Čujanová-Jílková 1975* – E. Čujanová-Jílková: Zlaté předměty v hrobech českofalcké mohylové kultury. Památky archeologické 66/1, 1975, 74–132.
- Čujanová-Jílková 1992* – E. Čujanová-Jílková: Západočeská mohylová kultura na pohřebištích u Podražnice (okr. Domažlice). Památky Archeologické 83/2, 1992, 248–287.
- Dušek 1969* – M. Dušek: Birituelles Gräberfeld der karpatenländischen Hügelgräberkultur in Dolný Peter. In: M. Dušek (ed.): Bronzezeitliche Gräberfeld in der Südwestslowakei. Archaeologica Slovaca Catalogi. Bratislava 1969, 51–80.
- Dušek 1980* – M. Dušek: Pohrebisko ľudu stredodunajskej mohylovej kultúry v Smoleniciach. Slovenská archeológia 28/1, 1980, 341–382.
- Ebner 2007* – D. Ebner: Mittelbronzezeitliche Grabhügel in Mörtersdorf, Niederösterreich. Fundberichte aus Österreich 45/2006, 2007, 211–231.
- Elschek/Bárta 1998* – K. Elschek/P. Bárta: Sídliisko z doby bronzovej a laténskej z Bratislavy-Devínskej Novej Vsi. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1996. Nitra 1998, 47–52.
- Felcman 1902* – J. Felcman: Archeologický výskum v roku 1901 - Kostrový hrob v Lešanech (Okres Louny). Památky archeologické 20, 1902, 37–41.
- Fischbauer 2007* – S. Fischbauer: Ein mittelbronzezeitliches Gräberfeld in Peigarten, Niederösterreich. Fundberichte aus Österreich 45/2006, 2007, 233–256.
- Furmánek 1973* – V. Furmánek: Bronzová industrie středodunajské mohylové kultury na Moravě. Slovenská archeológia 21/1, 1973, 25–145.
- Furmánek 1980* – V. Furmánek: Die Anhänger in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde XI/3. München 1980.
- Furmánek et al. 1999* – V. Furmánek/L. Veličák/J. Vladár: Die Bronzezeit im slowakischen Raum. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa 15. Rahden/Westfalen 1999.
- Gedl 1988* – M. Gedl: Die Toilettegeräte in Polen. Prähistorische Bronzefunde XV/1. München 1988.
- Godiš 2019* – J. Godiš: Karpatská mohylová kultúra v strednom Podunajsku. Nepublikovaná dizertačná práca. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra archeológie. Nitra 2019.
- Godiš/Haruštiak 2020* – J. Godiš/J. Haruštiak: Unikátny ženský hrob mohylovej kultúry v Šamoríne, časti Šámot. In: V. Mitáš/O. Oždáni (eds.): Doba popolnicových polí a doba halštatská. Zborník príspevkov z XV. medzinárodnej konferencie 'Doba popolnicových polí a doba halštatská'. Smolenice 15.-19. október 2018. Archaeologica Slovaca Monographiae Communicationes. Nitra 2020, 53–76.
- Gruber 1999* – H. Gruber: Die mittelbronzezeitlichen Grabfunde aus Linz und Oberösterreich. Linzer Archäologische Forschungen 28. Linz 1999.
- Gubitza 1908* – K. Gubitza: Zombori (Saponya-pusztai) bronzleletről es a kladovoi kincsről. Archaeologiai Értesítő 28, 1908, 262–265.
- Hampel 1896* – J. Hampel: A bronzkor emlékei Magyarhonban III: Áttekintő ismertetés. A Bronzkor Emlékei Magyarhonban III. Budapest 1896.
- Hampl et al. 1978* – F. Hampl/H. Kerchler/Z. Benkovsky-Pivovarová: Das mittelbronzezeitliche Gräberfeld von Pitten in Niederösterreich. Ergebnisse der Ausgrabungen des Niederösterreichischen Landesmuseums in den Jahren 1967 bis 1973 mit Beiträgen über Funde aus anderen urzeitlichen Perioden. Band 1: Fundbericht und Tafeln. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der österreichischen Akademie der Wissenschaften in Wien 19/20. Wien 1978.
- Hänsel 1968* – B. Hänsel: Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken. Teil I-II (Text, Kataloge und Tafeln). Beiträge Zur Ur- Und Frühgeschichtlichen Archäologie Des Mittelmeer-Kulturräumes, Band 7-8. Bonn 1968.
- Hänsel/Kalicz 1987* – B. Hänsel/N. Kalicz: Das bronzezeitliche Gräberfeld von Mező-

- csát, Kom. Borsod, Nordostungarn. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 67/1986, 1987, 5–88.
- Hanuliak 1980* – M. Hanuliak: Výskum a prieskum v úseku Šamorín - Gabčíkovo. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra 1980, 82–86.
- Haruštiak et al. 2017* – J. Haruštiak/J. Vereščáková/P. Roth/R. Iván/M. Kušnírová/J. Ulický/R. Ferencová/M. Pagáčová/D. Kormáňáková/D. Mišeková: Výskumná dokumentácia z archeologického výskumu R7 Dunajská Lužná – Holice Lokalita 3, Šamorín k. ú. Bučuháza (2. etapa I. fázy predstihového archeologického výskumu). Rimavská Sobota: AA Terra Antiqua s.r.o. 2017.
- Hillebrandt 1923* – J. Hillebrandt: A zagypálfalvai bronzkori urnatemető. *Archaeologiai Értesítő* 40, 1923, 60–69.
- Hochstetter 1980* – A. Hochstetter: Die Hügelgräber-Bronzezeit in Niederbayern: Text. Materialhefte Zur Bayerischen Vorgeschichte. Kallmünz/Opf. 1980.
- Hohlbein 2008* – M. Hohlbein: Die spätbronze- und urnenfelderzeitlichen Bronzemesser im mittleren und südlichen Westdeutschland I: (Vollgriffmesser, Rahmengriffmesser, Griffplattenmesser, Griffzungenmesser, Tüllengriffmesser, Sichelmesser). Dizertačná práca. Westfälischen Wilhelms-Universität. Münster (Westf.) 2006.
- Hrala 1996* – J. Hrala: Die Funktion einiger Goldartefakte der Hügelgräber- und Lausitzer Kultur in Böhmen. *Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen* 5. Treffen : 21. bis 24. Juni 1995 in Sulzbach-Rosenberg. Sulzbach-Rosenberg 1996, 148–152.
- Hrubý 1950* – V. Hrubý: Středodunajské lidstvo mohylové a jeho kultura na Moravě. Nепublikovaná dizertačná práca. Univerzita J. E. Purkyně, Filozofická fakulta. Ústí nad Labem 1950.
- Hundt 1964* – H.-J. Hundt: Katalog Straubing II: Die Funde der Hügelgräberbronzezeit und der Urnenfelderzeit. Materialhefte Zur Bayerischen Vorgeschichte Reihe A 19. Kallmünz/Opf. 1964.
- Hüssen et al. 2018* – C.-M. Hüssen/R. Ölvecký/J. Rajtár: Hrob ohraničený kruhovým žlabom a rímske tábory v Radvani nad Dunajom. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2013*. Nitra 2018, 70–77.
- Innerhofer 2000* – F. Innerhofer: Die mittelbronzezeitlichen Nadeln zwischen Vogesen und Karpaten: Studien zur Chronologie, Typologie und regionalen Gliederung der Hügelgräberkultur (Teil 1-2). *Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie* 71. Bonn 2000.
- Janšák 1959* – Š. Janšák: Mohylník zo strednej doby bronzovej v obci Buková. *Študijné Zvesti AÚ SAV* 3, 1959, 173, 174.
- Janšák 1962* – Š. Janšák: Mohyly pri západnej päte Malých Karpát. *Študijné Zvesti AÚ SAV* 9, 1962, 241–250.
- Jiráň 2002* – L. Jiráň: Die Messer in Böhmen. *Prähistorische Bronzefunde* VII/5. Stuttgart 2002.
- Jiráň 2008* – L. Jiráň: 3. Střední doba bronzová – mohylová kultura. In: L. Jiráň/N. Venclová (eds.): *Archeologie pravěkých Čech* 5. Doba bronzová. Praha 2008, 76–128.
- Jockenhövel 1999* – A. Jockenhövel: Frühe Kreisgräben in der Zone nordwärts der Alpen. In: F.-R. Herrmann (ed.): *Festschrift für Günter Smolla I. Materialien zur Vor- und Frühgeschichte von Hessen*. Wiesbaden 1999, 329–353.
- Kalábková 2013* – K. Kalábková: Prsten v pravěku. Nепublikovaná diplomová práca. Univerzita Pardubice. Pardubice 2013.
- Kemenczei 1988* – T. Kemenczei: Die Schwertener in Ungarn I (Griffplatten-, Griffangel- und Griffzungenschwerver). *Prähistorische Bronzefunde* IV/6. München 1988.
- Kolník 1980* – T. Kolník: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Teil I. *Archaeologica Slovaca Fontes*, Tomus XIV. Bratislava 1980.
- Kovács 1975* – T. Kovács: Tumulus Culture Cemeteries of Tiszafüred. *Régészeti Füzetek*. Ser. II 17. Budapest 1975.
- Kovács 1996* – T. Kovács: The Tumulus Culture in the Middle Danube Region and the Carpathian Basin: Burials of the Warrior Élite. In: C. Belardelli/J.-W. Neugebauer/M. Novotná/B. Novotný (eds.): *The Bronze Age in*

- Europe and in the Mediterranean. The colloquia of the XIII International Congress of Prehistoric and Protohistoric Sciences, Forli (Italia), 8–14 September 1996. Forli 1996, 113–126.
- Krahe 1990* – G. Krahe: Das Grab eines bronzezeitlichen ‘Prominenten’ von Untermeitingen, Landkreis Augsburg, Schwaben. *Archäologische Jahrbuch in Bayern* 1989, 1990, 66–71.
- Lauermann 1991* – E. Lauermann: Neue mittelbronzezeitliche Funde aus dem Weinviertel, NÖ. *Fundberichte aus Österreich* 29/1990, 35–43.
- Lehrberger et al. 1997* – G. Lehrberger/J. Fridrich/R. Gebhard/J. Hrala: Das prähistorische Gold in Bayern, Böhmen und Mähren: Herkunft, Technologie, Funde. *Památky archeologické – Supplementum 7*. Prague 1997.
- Lichter 2013* – C. Lichter: Das mittelbronzezeitliche Doppelspiralarmband aus Illingen und seine Beziehungen. *Bayerische Vorgeschblätter* 78, 2013, 113–158.
- Márton 1934* – L. Márton: Der Verwandtenkreis der Parietandolche von Klein-Neudorf, Kr. Görlitz. *Altschlesien* Bd. 5, 1934, 209–214.
- Meller 2014* – H. Meller: Die neolithischen und bronzezeitlichen Goldfunde Mitteldeutschlands – Eine Übersicht. In: R. Risch/H. Meller/E. Pernicka (eds.): *Metalle der Macht – Frühes Gold und Silber = Metals of power – Early gold and silver*: 6. Mitteldeutscher Archäologentag vom 17. bis 19. Oktober 2013 in Halle (Salle). *Tagungen des Landesmus. für Vorgesch. Halle* Band 11/II, 2014. Halle 2014, 611–716.
- Mitscha-Märheim/Pittioni 1934* – H. Mitscha-Märheim/R. Pittioni: Zur Besiedlungsgeschichte des unteren Grantales. *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft* 64, 1934, 147–173.
- Müller/Lohrke 2011* – J. Müller/B. Lohrke: Neue absolutchronologische Daten für die süddeutsche Hügelgräberbronzezeit. *Germania* 87/2009, 2011, 25–39.
- Nagy 2005* – M. Nagy: A halomsiros kultúra leletei Szentes környékén (Die Funde der Hügelgräberkultur in der Umgebung von Szentes). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve* - Stud. Arch. 11, 2005, 7–36.
- Nekvasil 1959* – J. Nekvasil: Hroby mohylové kultury v Křídlovkách na Moravě. *Archeologické rozhledy* 11/2, 1959, 160–165.
- Neugebauer/Gattringer 1989* – J.-W. Neugebauer/A. Gattringer: Rettungsgrabungen im Unteren Traisental im Jahre 1988. *Fundberichte aus Österreich* 27/1988, 1989, 65–98.
- Neugebauer et al. 1991* – J.-W. Neugebauer/A. Gattringer/C. Mayer/B. Sitzwohl: Rettungsgrabungen im Unteren Traisental im Jahre 1990. *Fundberichte aus Österreich* 29/1990, 1991, 45–88.
- Novák 2011* – P. Novák: Die Dolche in Tschechien. *Prähistorische Bronzefunde* VI/13. Stuttgart 2011.
- Novotná 1980a* – M. Novotná: Die Nadeln in der Slowakei. *Prähistorische Bronzefunde* XIII/6. München 1980.
- Novotná 1980b* – M. Novotná: Neznáme bronzы zo Žitného ostrova. *Archeologické rozhledy* 32, 1980, 134–145.
- Ožďáni 1980* – O. Ožďáni: Význam mohylových kultúr pre sociálno-ekonomický rozvoj Slovenska v dobe bronzovej (I-III). *Kandidátska dizertácia*. Archeologický ústav SAV v Nitre. Nitra 1980.
- Ožďáni 1986* – O. Ožďáni: Zur Problematik der Entwicklung der Hügelgräberkulturen in der Südwestslowakei. *Slovenská archeológia*. 34/2, 1986, 5–96.
- Pichlerová 1957* – M. Pichlerová: Ojedinelé bronzové nálezy zo západného Slovenska. *Študijné Zvesti AÚ SAV* 2, 1957, 65–70.
- Pichlerová 1976* – M. Pichlerová: Pohrebisko stredodunajskej mohylovej kultúry a iné nálezy z Dunajskej Lužnej, okres Bratislava-vidiek. *Zborník SNM* 70, *História* 16, 1976, 5–29.
- Pichlerová 1984* – M. Pichlerová: Ihlica s pečatidlovou hlavicou z Dunajskej Lužnej. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1983*. Nitra 1984, 181, 182.
- Pichlerová/Tomčíková 1993* – M. Pichlerová/K. Tomčíková: Archeologická zbierka zo Želiezoviec I. *Zborník SNM* 87, *Archeológia* 3, 1993, 53–90.

- Pichlerová/Tomčíková 2001* – M. Pichlerová/K. Tomčíková: Archeologické nálezy zo Žitného ostrova (Zbierka Antala Khína). Zborník SNM 95, Archeológia 11, 2001, 111–134.
- Plachá/Furmánek 1975* – V. Plachá/V. Furmánek: Nálezy stredodunajskej mohylovej kultúry na Devíne. Bratislava 8–9, 1975, 55–69.
- Putško 2018* – M. Putško: Antropologická analýza hrobov z R7 Dunajskej Lužnej – Holice. Martin: Ústav súdneho lekárstva a medicínskych expertíz UN Martin, Jesseniova lekárska fakulta UK. Martin 2018.
- Říhovský 1972* – J. Říhovský: Die Messer in Mähren und dem Ostalpengebiet. Prähistorische Bronzefunde VII/1. München 1972.
- Říhovský 1979* – J. Říhovský: Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet: (von der mittleren Bronzezeit bis zur älteren Eisenzeit). Prähistorische Bronzefunde XIII/5. München 1979.
- Salaš 2005* – M. Salaš: Bronzové depoty strední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku: II. Tabulky. Brno 2005.
- Sándorfi 1889* – N. Sándorfi: A szomolányi (Pozsonymegye) őstelepről. Archaeologiai Értesítő 9, 1889, 420–423.
- Sándorfi 1890* – N. Sándorfi: A szomolányi őstelepről. Archaeologiai Értesítő 10, 1890, 66–71.
- Sándorfi 1896* – N. Sándorfi: Szomolányi ásatások (Pozsony megye). Archaeologiai Értesítő 16, 1896, 109–118.
- Sánta 2004* – G. Sánta: Bronzkori sír Zákányszék határában – Adatok a halomsíros kultúra fémművességéhez. Ősrégészeti Levelek (Prehistoric Newsletter) 6, 2004, 40–47.
- Schneider 1987* – O. Schneider: Königsbrunn (Lkr. Augsburg). Bayerische Vorgeschblätter 1, 1987, 83–88.
- Schumacher-Matthäus 1985* – G. Schumacher-Matthäus: Studien zu bronzezeitlichen Schmucktrachten im Karpatenbecken: ein Beitrag zur Deutung der Hortfunde im Karpatenbecken. Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte 6. Mainz am Rhein 1985.
- Sicherl 2004* – B. Sicherl: Studien zur mittelbronzezeitlichen Bewaffnung in Tschechien, dem nördlichen Niederösterreich und der südwestlichen Slowakei. *Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie* 107. Bonn 2004.
- Somogyvári 1992* – Á. Somogyvári: Bronzkori és Árpád-kori temetkezések Kiskunfélegyháza-Pákán. Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1990, 1992, 13–26.
- Stuchlík 1990* – S. Stuchlík: Počátky mohylového pohřbívání v době bronzové na Moravě. In: Pravěk a slovanské osídlení Moravy. Sborník k 80. narozeninám Josefa Poulíka. Brno 1990, 128–145.
- Stuchlík 1993* – S. Stuchlík: Středodunajská mohylová kultura. In: V. Podborský (ed.): Pravěk dejiny Moravy. Země a lid. Brno 1993, 272–286.
- Stuchlík 2012* – S. Stuchlík: Zlato ve střední době bronzové na Moravě. Pravěk Nová řada. 20, 2012, 95–112.
- Točík 1964* – A. Točík: Die Gräberfelder der karpatenländischen Hügelgräberkultur. *Fontes Archaeologici Pragenses* 7. Praha 1964.
- Točík 1978* – A. Točík: Staršia a stredná doba bronzová. In: J. Tibenský a kol. (eds.): Slovensko I – Dejiny. Bratislava 1978, 52–77.
- Točík 1982* – A. Točík: Hroby zo strednej doby bronzovej v Nových Zámkoch v polohe Berek. *Castrum Novum*. Zborník Okresného múzea v Nových Zámkoch 1, 1982, 25–37.
- Torbrügge 1959* – W. Torbrügge: Die Bronzezeit in der Oberpfalz. *Kallmünz/Opf.* 1959.
- Torbrügge 1960* – W. Torbrügge: Die Bronzezeit in Bayern – Stand der Forschungen zur relativen Chronologie. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission. Frankfurt am Main 40/1959, 1960, 1–57.
- Trogmayer 1975* – O. Trogmayer: Das bronzezeitliche Gräberfeld bei Tápé. *Fontes archaeologici Hungariae*. Budapest 1975.
- Veliačik 2012* – L. Veliačik: Nože z doby bronzovej na Slovensku. *Slovenská archeológia* 60/2, 2012, 285–342.
- Vladár 1974* – J. Vladár: Die Dolche in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde VI/3. München 1974.
- Wels-Weyrauch 1991* – U. Wels-Weyrauch: Die Anhänger in Südbayern. *PBF XI/5*. Stuttgart 1991.
- Wiegel 1994* – B. Wiegel: Trachtkreise im südlichen Hügelgräberbereich : Studien zur Beigabensitte der Mittelbronzezeit unter

besonderer Berücksichtigung forschungsgeschichtlicher Aspekte. *Internationale Archäologie* 5/1–3. Espelkamp 1994.

Wiegel 1996 – B. Wiegel: Die Aufgliederung des südlichen Hügelgräberbereiches. Formen- und trachtkundliche Bestimmung von Zonen, Regionalgruppen und Kulturkreisen. In: K. Schmotz/M. Zápotocká (eds.): *Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ost-*

bayern/West- und Südböhmen 5. Treffen 21. bis 24. Juni 1995 in Sulzbach-Rosenberg. *Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen*. Espelkamp 1996, 94–98.

Willvonseder 1937 – K. Willvonseder: Die mittlere Bronzezeit in Österreich. *Bücher Zur Ur-Und Frühgeschichte*, Band 4. Wien 1937.

BURIAL GROUND OF TUMULUS CULTURE IN ŠAMORÍN-ŠÁMOT

JAKUB GODIŠ – JÁN HARUŠTIAK

In connection with the planned construction of the R7 expressway section (Dunajská Lužná - Holice), there was a rescue excavation (autumn 2016 - spring 2017) carried out by a private archaeological company AA Terra Antiqua s. r. o. in Šamorín, part Šámot-Bučuháza (Dunajská Streda district). The site is located in the outskirts of the town, about 400 meters north of the local part Šámot in the place called „Hruškový“ (Fig. 1). There was a full surface excavation (approximately 250 x 40 m) which uncovered 526 archaeological features. Almost all of them were post holes, some of them even formed floor plans of oblong dwellings roughly dated to prehistory based on indistinct pottery finds. The multicultural habitus of the site is complemented by the Late Medieval settlement (13th-15th century) represented by several settlement features (Fig. 2). The most important contribution of the excavation was the documentation of 12 graves, which form part of the newly discovered burial ground of the Middle-Danube Tumulus culture on Rye Island (Fig. 3).

Ten inhumation graves were found at the site (features 82, 136, 222, 364, 365, 366, 392, 396, 419, 420). These were characterized on the surface by typical rectangular ground plan pits. The biritual character of the necropolis is point-

ed out by two disturbed cremation (?) graves (features 417, 418; Fig. 4). The most significant archaeological context is the delimitation of one of the inhumation graves (feature 222B) by an open circular ditch of horseshoe shape (Fig. 6). The collected anthropological material was in a very weak and fragmentary state, which significantly affected the quality of the results of its analysis (Fig. 8).

Of the ten graves, however, human skeletal remains have been preserved only in four cases, and even these were mostly in a very digested state (graves 6/16, 8/16, 10/16, 12/17). The remaining inhumation graves were recognized only based on the characteristic shape, dimensions, and orientation of the feature, as well as its location concerning other reliably identified graves. In the case of potential cremation (?) graves 1/16 and 2/16, it was not possible to recognize their pits, as they were destroyed during the pre-excavation landscaping by a heavy mechanism. According to their mutual position at a distance of about 50 cm, it is more appropriate to lean towards the possibility that they originally formed one context (Table I: A). In general, the recorded depth of grave pits was very small, only a few tens of centimeters from the topsoil removed level. This fact is undoubt-

edly a reflection of the intensive cultivation of the field, which ultimately undesirably distorted the overall finding situation on the site. In this connection, it is necessary to take into account the possibility that the relatively dispersed distribution of graves may also be the result of recent deep tillage, in which other shallower-deep graves located in the area between them had been previously destroyed (see Fig. 3).

The orientation of the grave pits is not uniform and it is possible to distinguish two basic groups with smaller deviations. The first group consists of graves oriented in the NW-SE direction (graves 3/16, 4/16, 5/16, 9/16, 12/17), while the second is characterized by an inclination rather towards the W-E axis (graves 7/16, 8/16, 10/16, 11/17). One of the most significant features of the Šámot site, which differs from the small number of known burial sites of the Middle-Danube Tumulus culture in western Slovakia, is the fact that it is the so-called flat burial ground. This means that the graves were dug into the ground, i.e. below the level of the ancient terrain, not laid directly on it, as it was documented in the nearby Dunajská Lužná or at sites situated at the eastern foot of the Lesser Carpathians in Smolenice and Buková, where there was even a documented evidence of their subsequent covering with a stone-earth embankment. Given that the grave pits were recognized very shallowly, it cannot be ruled out that originally some of them could also have an above-ground structure, after which no traces survived to modern times. From the area of western Slovakia, it is worth mentioning unpublished excavation in Kostolná pri Dunaji and in Abrahám, where burial pits below ground level allegedly appeared, same as in Šámot. Flat inhumation burials of the Middle-Danube Tumulus culture were discovered mainly in the northern part of Lower Austria but to a lesser extent also in the Moravia region.

The most important funeral feature in Šamorín is the grave 5/16 situated in the presumed central part of the burial ground, which had an unusually large pit (Table III: A). Its size was almost twice as large as the others and at the same time, it was bordered by a circular ditch,

which special external arrangement defines as separate funeral microareal. At this point, it should be emphasized that together with the recent discovery of a circular ditch grave in Radvaň nad Dunajom, this is the second such find from the territory of southwestern Slovakia. However, these two cases are distinguished from other analogous objects by a striking feature. The ditch in Šámot is intentionally interrupted in the south-eastern part in the form of an “entrance” respecting the orientation of the central grave (Fig. 6: A, B). This way of adjusting the ditch reminiscent of a “gate” is known mainly from the region of Baden-Württemberg and also in the Upper Rhine. It should be emphasized, that the breach of the ditch in the south-eastern part is not accidental at all and has numerous parallels in contemporary burial grounds, where it is possible to observe a certain tendency to this direction with smaller or larger deviations depending on the specific site. As this is a phenomenon occurring over a large geographical area from southern Germany to central Hungary (Fig. 7), the legitimate question of revealing its meaning arises. The starting point is the assumption of a relatively generalized funeral tradition of the communities of the Central European Tumulus culture complex, which in this case could also have been shaped by natural observations. This is directly related to the issue of paleoastronomy, especially to a certain position of the sun in the sky (e.g. the sun rises in the southeast and sets in the southwest during the winter solstice), which has usually been of fundamental importance in the religious sphere of European prehistoric communities.

The circular ditch around the grave often indicates the existence of the original mound embankment, which was piled up in its inner part, but due to natural factors and later cultivation of the soil, it completely vanished. Direct evidence of such earth embankments, but without the adjacent ditch was found in Buková, where multiple massive stone structures above graves were documented. The absence of the use of stone in the preparation of graves in Šámot can be explained by the unavailability of this raw material, which does not occur naturally in the

lowland environment of southern Slovakia. Finally, the circular structure attached to the grave 5/16 can be added to the previously known cases in burial sites in Jelšovce, Svätý Peter, and Nové Zámky. These sites confirm the continuity of this peculiar element of the funeral rite in prehistoric development in our territory from the end of the Early Bronze Age to the advanced Tumulus period.

The current state of research does not offer a universal answer to the question of the connection between the construction of circular ditches around graves (assumed mounds) and the identity of the deceased. Indeed, there are indications that this method of above-standard arrangement of the grave may have had a completely different meaning in different cultural regions. In any case, an individual placed in such a grave has been deliberately segregated from the rest of the community within the funeral grounds, suggesting that he may have played a prominent role in a society that was either functionally related or more associated with cult and religion.

The ways of dead body placement in graves were diverse and in several cases, it was possible to derive them only from the intact position of the found metal garment parts, or from the different coloration of the pit's bottom. In three cases, it was recorded that the deceased were placed on their side, without noticing a strict connection to the sex of the buried. It should be noted here that observations at other more or less contemporary burial sites in our region prove a gradual disappearance of the gender-determined way of placement of the deceased since the beginning of the Middle Bronze Age. The position of the bones of the upper limbs in the graves 6/16 (Fig. 8: C) and 10/16 proves the placement of the hands at the head or even under the head in the so-called sleeping position. Unusual is the situation in grave 12/17, where a markedly crouched individual was placed on the right side in the so-called embryonic position, which may reflect a deviant method of burial (Fig. 8: C).

The second group of inhumation graves is specific with the dorsal placement of the de-

ceased. It should be emphasized here that practically no anthropological remains were preserved in grave 11/17 (Fig. 8: A) and the situation was not much more favorable in the case of grave 8/16 either. The placement of the unburned body on the back is derived exclusively from the relatively intact position of the metal jewel, which in both cases testifies to the folding of the hands under the chest and on the abdomen. The position of bronze ornaments of the feet, pottery offering, as well as slight visual traces of a different sediment structure in some parts of the pit bottom in the 8/16 grave show, that the individual was placed on their back (probably with a slight turn to the side) and their knees were bent to the left side (Table V; *Godiš/Haruštiak 2020*, 54, Fig. 1). In a more detailed evaluation of the position of the artifacts in the mentioned grave 11/17, it is possible to assume with a certainty that in this case the body was placed similarly. In general, it can be stated that in all the excavated graves, there is a visible intentional placement of the body in such a way that the head of the individual is always located in the eastern, respectively in the southeastern part of the pit.

The relatively low number of found graves "compensates" for the unusually rich occurrence of the accompanying inventory, in which bronze artifacts (necklace, pins, bracelets, rings, tweezers, dagger, knife) have an unexpected majority. This situation also stems from the habitat of women's costumes of Tumulus culture, often consisting of rich sets of bronze jewelry and other metal decorative applications of clothing.

The most significant discovery of the whole site is undoubtedly a spectacular rich women's grave 8/16 containing pair of long pins, a luxurious necklace, two pairs of bracelets, and disc-shaped patches, probably from a hip belt. This unique feature is thoroughly evaluated in a separate published study (Table VI-VIII; see *Godiš/Haruštiak 2020*, 53-76). Besides, many other interesting artifacts also come from other excavated graves, among which it is necessary to highlight the discovery of an archaic bronze knife with a ribbed cast handle (of so-called Brunn/Dasswang type; grave 10/16; Fig. 9; Table X: 2, 2a) and also arch-shaped tweezer with trac-

es of organic material on the jaws (grave 12/17; Fig. 8: B; Table X: 3-3d). This can be explained by the fact that its jaws had to be in direct physical contact with a certain organic material. Due to its atypical position, an explanation is offered that it was used in connection with hair treatment. Both these objects are among the oldest of their kind in Central Europe, which are beginning to appear for the first time during the Tumulus Bronze Age. A bronze dagger was allegedly found in the cremation (?) grave 1/16 (Table I: 1, 1a). Unfortunately, it is not known whether the artifact was originally found with other additives in a ceramic vessel, of which only a few unreconstructable fragments have been preserved. The dagger has a slightly accentuated central longitudinal rib on the blade and, above all, a trapezoidal profile of the finely rounded tulle part and pair of rivets with flattened ends. There is a general consensus among experts on the chronological occurrence of this type of stabbing weapon or working tool, which is set to the advanced and late phase of the Middle Bronze Age.

Relatively infrequent in archaeological records are gold wire spirals (grave 3/16; Table II: 1, 2), which could adorn the fingers or fasten a strand of hair. Instinctively associating the presence of gold products in graves with the higher social status of the deceased would be thoughtless without further discussion, although the accompanying findings often directly encourage such an interpretation. Here it is important to consider whether the significance of these artifacts did not lie solely in the value of the metal itself as a readily available raw material, in contrast to its rather symbolic concept in modern society. Moreover, gold did not have to differ significantly visually from other jewelry made of bronze, as both metals naturally share a bright yellow surface.

In total five specimens of the typologically related bronze stamp- or nail-headed pins were found in graves 6/16 (1 pin), 8/16 (2 pins), 11/17 (2 pins). These represent a characteristic component of functional metal jewelry in a large area of the Central European Tumulus culture complex. In graves 8/16 and 11/7, a variant with a

low nail-shaped head was present, underneath decorated with two bundles of circular grooves and also on the cramp (Table VI: 1-1b, 4-4b; IX: 1-1b). Distribution maps show their wide spatial dispersion, from the territory of Bavaria to the Carpathian Basin, while their significant concentration is evident especially in the western part of the Upper Danube. Available observations prove that their popularity between the sexes is obvious, with a smaller predominance of female graves, which are often identified in archaeological sources without anthropological analysis only based on a paired usage method. From grave 6/16 comes a single 37,5 cm long bronze pin with a stamp-shaped head, which is horizontally divided by a circumferential groove in its upper and lower part (Table IV: 5-5b). On the walls of the head are faintly visible traces (perhaps due to wear) of vertical grooves, which resemble the motif of the so-called gear wheel. Uncommon is a transitional variant to funnel-shaped pin found in grave 11/17 with a similar decoration of its head as in case of grave 6/16. The concentrated occurrence of this pin variant is evident only in the area of Bavaria and Upper Palatinate. This circumstance, therefore, signals the eccentric origin of the specimen from Šámot, which can be considered certainly one of the easternmost finds of this species in the northwestern part of the Carpathian Basin.

Metal ornaments of the wrists were found in 3 graves and are represented by two cast (6 pieces) and one wire type of bronze bracelets (2 pieces). In every burial, they always appeared in pair sets. The first type of bracelet has roof-arched upper surface and oval or roughened ends (Table VI: 6-6b; IX: 4-5a), which are a characteristic manifestation of the bronze industry of the Central European Tumulus culture complex and are characterized by variable motifs of engraved and stamped decoration. A pair of identical bracelets from the grave 11/17 is decorated with an ornament in the form of pointed ovals (Table IX: 4-5b), which is also referred to as the so-called fish bladder motif (German *Fischblasenmuster*). In this design, it is characterized by a specific "cilium", respectively "eyelash" variant and is combined with bundles of trans-

verse engraved lines on the frontal surface. The second type includes simple rod-shaped bracelets of circular cross-section and with cut-off ends, which were found in the grave 8/16 (Table VI: 7, 8).

The last type are precisely handcrafted wire bracelets made by a complex technique of wrapping two thick bronze wires with a thin rod with ends extended into two spirals (Table IV: 8, 9). A pair of these were found at the wrists of a male (?) individual in grave 6/16 (Fig. 8: C).

In addition to the above items and apart from rich grave 8/16, some bronze wire spiral rings (also on feet), tin hubcaps, and moulded heart-shaped pendants were also found in few graves.

Pottery vessels or trace of their presence were found in a total of 8 graves, usually one piece at a time. Only in the case of grave 8/16, a sherd from bowl edge with a reinforced, horizontally cut mouth was found near the smaller amphora. The composition of the inventory of alleged separate cremation graves 1/16 and 2/16 is controversial, where a profiled cup and small fragments of a larger pot (?) occurred, which, as already emphasized, almost certainly formed one burial unit (Table I: A, 4, 5). Based on a small set of grave pottery from Šamorín, it can be stated that its character shows a clear connection to the ceramic style of the Middle-Danube Tumulus culture, primarily with the southwestern region of Burgenland and Lower Austria. This fact arises especially when confronted with the ceramic material from the cemetery in Smolenice on the one hand and with the findings from the burial ground in Pitten on the other. When it comes to dating, it should be noted that the vessels lack any engraved decoration or other plastic surface treatment that could possibly help to solve it in comparison with the nearby cemetery in Dunajská Lužná (Fig. 11: 18, 19).

After evaluating the finding situation and the varied set of grave inventory from Šámot, it is clear that during the preliminary rescue excavation the spatially larger flat burial ground from the Middle Bronze Age was only partially uncovered, in the area of which mounds were also built. Judging by the disposition of the

known graves, it can be assumed that it will continue in a north-easterly direction, where currently regularly used agricultural land is located. It is not excluded that at a distance of about 200 m southeast of the site, there may have been a contemporary settlement of Tumulus culture.

Based on the analysis of the grave goods, as well as taking into account the eminent inventory of grave 8/16, the burial ground was certainly used during the BC1 period. The result of a detailed analysis of the material is the fact that some of the artifacts (e.g. bracelet with *Fischblasenmuster* motif; heart-shaped open pendant with central spike) represent archaic attributes of the BB period, while others (e.g. seal-headed pin, enormous needle size) are characteristic of the younger development phase of the Tumulus culture. In some cases, these attributes overlap within a single burial unit, which complicates its more accurate dating. Here, an opportunity is created for future precise identification of specific artifacts, respectively diagnostic features on them that are more frequent in one or the other time horizon, and thus try to clarify the periodization of the Tumulus Bronze Age if possible. The question of the dating of the disturbed grave with a circular ditch remains unanswered, although, based on its dimensions and position to other burials, it is likely that it represents the older horizon of the site preceding the BC period.

The recently discovered graves in Šámot significantly enrich our knowledge of the Rye Island Middle Bronze Age (Fig. 12) and also substantially expand the modest number of professionally excavated burial grounds of the Middle-Danube Tumulus culture in western Slovakia (Smolenice, Buková, Dunajská Lužná, Devín). One of the tasks of future research is to assess whether we can assume existence of certain facies of Tumulus culture in this area, which could be more oriented to the North-Eastern Alpine region traditions as the design of recovered pottery vessels indicate. In some features, it visibly differs from the material found at the sites situated in the lower Váh river and Záhorie, which, on the contrary, has closer parallels to the territory of neighbouring Moravia. In addition, it is also necessary to take into account the pos-

sibility that this may reflect its chronological position, where the peculiar small amphorae from Dunajská Lužná, Kostolné Kračany (Fig. 10, 11)

and also from Šámot would represent an older pottery style of this archaeological culture at the end of the BB period.

Preklad textu do anglického jazyka: J. Godiš

Mgr. Jakub Godiš, PhD.
Múzeum Jána Thaina v Nových Zámkoch
Pribinova 6, Nové Zámky 940 62
kubo.godis@gmail.com

Mgr. Ján Harušiak
AA TERRA ANTIQUA s.r.o.
Karadžičova 8/A, Bratislava 821 08
info@archo.sk